

FINANCIRANJE TERORIZMA I ULOGA FINANCIJSKIH INSTITUCIJA U BORBI PROTIV FINANCIRANJA TERORIZMA

Penić, Julijana

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:497262>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ
POSLOVNO UPRAVLJANJE

Julijana Penić

**FINANCIRANJE TERORIZMA I ULOGA FINANCIJSKIH
INSTITUCIJA U BORBI PROTIV FINANCIRANJA
TERORIZMA**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2021.

Julijana Penić

**FINANCIRANJE TERORIZMA I ULOGA FINANCIJSKIH
INSTITUCIJA U BORBI PROTIV FINANCIRANJA
TERORIZMA**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Specijalistički diplomski stručni studij
Poslovno upravljanje

Kolegij: Financije i bankarstvo

Mentor: mr.sc. Željko Martišković

Matični broj studenta: 0619419004

Karlovac, listopad 2021.

ZAHVALA

Ovaj završni rad posvećujem svojoj majci. Hvala ti na nesebičnoj potpori i razumijevanju tijekom cjelokupnog školovanja. Između ostalog, zahvalna sam na strpljenju i povjerenju koje mi nikada nije uskraćeno, posebno ne prilikom studiranja.

Hvala kolegama što ste obogatili ovaj dio mog života.

Posebnu zahvalnost iskazujem mentoru mr.sc. Željku Martiškoviću na prihvaćanju osjetljive i zahtjevne teme svjetskih razmjera o čijoj se problematici ne govori mnogo. Također, zahvaljujem se na ukazanom povjerenju, stručnom vodstvu i korisnim savjetima prilikom izrade ovog završnog rada.

SAŽETAK

Financiranje terorizma i uloga financijskih institucija u sprječavanju te ilegalne aktivnosti odražava se kroz problematiku rada. Sve financijske institucije koje se koriste za premještanje sredstava potencijalno su osjetljive na financiranje terorizma olakšavajući nezakonite transfere tih sredstava. Bankarski sektor privlačno je sredstvo za terorističke organizacije koje nastoje globalno premjestiti sredstva zbog brzine i lakoće kojom mogu premještati sredstva na međunarodnoj razini. Pojam financiranja terorizma u teoretskim razmatranjima i u zakonskoj legislativi često se povezuje s ilegalnom aktivnošću usmjerenom na pranje novca. Korištenje neprofitnog sektora, dobrotvornih organizacija, donacija pojedinaca i poduzeća, otmica te iznuda i krađa, neki su od načina koji terorističkim organizacijama služe za prikupljanje znatnih količina financijskih sredstava. Studija slučaja reprezentira Islamsku državu Iraka i Levanta kao pojavu u regiji Bliskog Istoka koja je u značajnijoj mjeri uništila državnu i ljudsku sigurnost na značajnim područjima i Iraka i Sirije, što je za posljedicu ozbiljno ugrozilo regionalni i međunarodni mir te stabilnost.

Ključne riječi: financijske institucije, financiranje terorizma, terorističke organizacije, Islamska država (ISIL)

SUMMARY

The financing of terrorism and the role of financial institutions in preventing this illegal activity is reflected in the issue of this thesis. All financial institutions used to transfer funds are potentially vulnerable to terrorist financing by facilitating illegal transfers of those funds. The banking sector is an attractive tool for terrorist organizations seeking to move funds globally because of the speed and ease of access with which they can move funds internationally. The term of terrorist financing in theoretical considerations and in legislation is often associated with illegal money laundering activity. The use of the nonprofit sector, charities, individual and corporate donations, kidnappings, and extortion and theft are some of the ways in which terrorist organizations raise significant amounts of funding. The case study presents the Islamic State of Iraq and the Levant as a phenomenon in the Middle East region that has significantly destroyed state and human security in significant areas of both Iraq and Syria, resulting in serious threats to regional and international peace and stability.

Keywords: financial institutions, terrorism financing, terrorist organizations, Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Struktura rada	2
2. FINACIJSKE INSTITUCIJE	4
2.1. Pojam i uloga financijskih institucija	4
2.2. Vrste financijskih institucija.....	5
2.3. Financijski instrumenti	7
2.4. Financijski mehanizmi i posredovanje	8
2.5. Financijske transakcije	9
2.6. Međunarodne financijske institucije.....	10
2.6.1. Svjetska banka (The World Bank)	11
2.6.2. Međunarodni monetarni fond (International Monetary Fund).....	12
2.6.3. Središnja banka SAD-a (Federal Reserve System)	14
2.7. Financijske institucije u Republici Hrvatskoj.....	15
2.7.1. Hrvatska narodna banka (HNB).....	16
2.7.2. Kreditne institucije	17
2.7.3. Nekreditne financijske institucije.....	18
2.8. Uloga financijskih institucija u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma ...	20
2.8.1. Osnovne odrednice prevencije pranja novca i financiranja terorizma u financijskom sektoru	22
2.8.2. Analiza sumnjivih transakcija u financijskom sektoru.....	24
2.8.2.1. Kontrola složenih i neobičnih transakcija.....	25
2.8.2.2. Indikatori za prepoznavanje sumnjivih transakcija	26
2.8.3. Kontrola klijenata i primjena sankcija.....	26
2.8.3.1. Dubinska analiza stranke	27
2.8.3.2. Indikatori za prepoznavanje sumnjivih osoba i radnji	28

2.8.4. Pristup temeljen na riziku za financijski sektor.....	29
3. FINANCIRANJE TERORIZMA.....	32
3.1. Pojmovno određenje financiranja terorizma	32
3.2. Povijesni pregled financiranja terorizma.....	33
3.3. Izvori sredstava financiranja terorizma	34
3.4. Transferi terorističkih sredstava	36
3.4.1. Prijenos gotovine	36
3.4.2. Alternativni sustavi prijenosa	37
3.4.3. Humanitarne i neprofitne organizacije	38
3.5. Metode prijenosa financijskih sredstava terorističkih organizacija.....	39
3.6. Sustav za borbu sprječavanja financiranja terorizma	40
3.6.1. Ujedinjeni narodi (UN).....	41
3.6.2. Europska Unija (EU)	43
3.6.3. Sjedinjene Američke Države (SAD)	45
3.6.4. Republika Hrvatska: Ured za sprječavanje pranja novca	46
3.7. Financiranje terorizma na Bliskom Istoku	48
3.7.1. Regionalni izazovi i posljedice.....	48
3.7.2. Islamski bankarski sektor	51
3.7.3. Hawala – neformalni sustav prijenosa vrijednosti u financiranju terorizma	52
3.8. Povezanost između pranja novca i financiranja terorizma	54
3.9. Razlika između pranja novca i financiranja terorizma	56
4. STUDIJA SLUČAJA: ISLAMSKA DRŽAVA – EKONOMIJA ZASNOVANA NA FINANCIRANJU TERORIZMA	58
4.1. Povijesni razvoj Islamske države	58
4.2. Diverzifikacija izvora financiranja	63
4.3. Povezanost između kontrole prirodnih dobara i terorizma.....	66
4.3.1. Kontrola ležišta nafte i plina.....	67
4.3.2. Iznuda poljoprivrednog sektora	69
4.3.3. Kontrola postrojenja za proizvodnju ostalih resursa	70

4.4. Ilegalni prihodi od okupacije teritorija	71
4.4.1. Pljačka banaka, iznuda i trgovina ljudima.....	71
4.4.2. Kulturni artefakti	72
4.4.3. Nezakonito oporezivanje robe i gotovine na tranzitnom teritoriju pod djelovanjem ISIL-a.....	73
4.4.4. Donacije putem neprofitnih organizacija	74
4.4.5. Materijalna potpora uključivanju stranih terorističkih boraca.....	75
4.4.6. Financiranje terorizma kroz suvremene komunikacijske mreže	76
4.5. Kretanje i korištenje finansijskih sredstava u financiranju terorizma	77
4.5.1. Uloga finansijskih institucija Iraka i Sirije.....	78
4.5.2. Usluge prijenosa novca i vrijednosti	80
4.5.3. Krijumčarenje (gotovina i ostala vrijedna imovina).....	81
4.5.4. Upravljanje financijama i trošenje finansijskih sredstava.....	82
5. ZAKLJUČAK.....	86
LITERATURA	89

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je teoretski predočiti pojam financiranja terorizma, analizirati kontekst financiranja terorizma i njegove prateće aspekte, kao i ulogu financijskih institucija u njegovom sprječavanju. Sama veličina i opseg financijskog sektora daje terorističkim skupinama i njihovim donatorima priliku da se uključe u normalne financijske aktivnosti kako bi izbjegli privlačenje pozornosti. Financiranje terorizma kroz bankarski sektor često je malih razmjera i može se teško razlikovati od velikog broja zakonitih financijskih transakcija koje se odvijaju na svakodnevnoj razini. Financiranje terorizma složen je zločin i, iz tog razloga, više nacionalnih agencija mora biti uključeno u različite aspekte sprječavanja, otkrivanja i kaznenog progona. Stoga, za učinkovit, sveukupni režim u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma potrebna je suradnja sljedećih područja: zakonodavna vlast, izvršni ogranak ili ministarstva, pravosuđe, provođenje zakona, uključujući policiju, carinu, financijsko-obavještajne jedinice, nadzor banaka, uključujući središnju banku te druge financijske institucije.

Cilj rada je istražiti, analizirati i prikazati na odabranoj studiji slučaja odnosno primjeru Islamske države problem financiranja terorizma kroz nezakonite aktivnosti upotrijebljene od strane te terorističke organizacije. Islamska država ne samo da se financirala iz poznatijih izvora financiranja poput kontrole prirodnih dobara, ilegalnih prihoda od okupacije teritorija ili korištenja financijskog sustava u svrhu financiranja terorizma, već se i udaljila od poznatih tradicionalnih puteva te koristila neobičnije metode za generiranje njegovih sredstava.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Teorijska podloga za pisanje ovog rada brojni su sekundarni izvori podataka i to prvenstveno postojeća stručna i znanstvena literatura domaćih i stranih autora, publikacije, zakoni te aktualni članci svjetski priznatih novina koji su služili kao temelj oblikovanja rada. Kao izvor podataka ključnih za praktični dio rada, odnosno analizu studije slučaja korišteni su dostupni izvori isključivo stranih autora s obzirom da se navedena problematika u Hrvatskoj ne obrađuje.

Nakon postavljanja problema, predmeta i ciljeva istraživanja, potrebno je odrediti i metode istraživanja koje su korištene prilikom izrade rada. Za potrebe pojedinog dijela rada korištene su različite istraživačke metode. U teorijskom djelu rada korištena je povijesna metoda kojom se na temelju raznovrsnih dokumenata i dokaznog materijala analiziraju činjenice koje su se dogodile u prošlosti te uzroci tih događaja. Metodom klasifikacije raščlanjuju se opći pojmovi na jednostavnije pojmove. Zatim, se koristi metoda deskripcije, koja predstavlja postupak jednostavnog opisivanja činjenica, procesa i predmeta te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza. Nadalje, upotrebljava se metoda analiza sekundarnih izvora podataka koja obuhvaća relevantne i recentne članke i publikacije koji se bave problematikom financiranja terorizma te relevantnom dokumentacijom (zakonski propisi i sl.), dok metodom sinteze nastoji se izvršiti postupak znanstvenog istraživanja i iznošenja objašnjenja i zaključaka putem sinteze jednostavnih sudova u složenije. Za praktični dio rada najvažnija je metoda kompilacije kojom se obuhvaća preuzimanje tuđih rezultata znanstveno-istraživačkog rada.

1.3. Struktura rada

Završni rad strukturiran je od pet međusobno povezanih poglavlja. Prvo, *uvodno poglavlje*, obuhvaća predmet i cilj rada, izvore podataka i metode prikupljanja, teorijske postavke završnog rada te ukratko izlaže strukturu rada.

Drugo poglavlje završnog rada pod nazivom *Financijske institucije* daje uvid u pojam, ulogu i vrste financijskih institucija. Zatim, pojašnjavaju se i definiraju financijski instrumenti, mehanizmi i posredovanje te transakcije ključne u poslovanju financijskih institucija. Također, prikazuje se pregled najvažnijih financijskih institucija u Hrvatskoj i svijetu. Na kraju, izlaže se neosporna i presudna uloga financijskih institucija u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.

Treće poglavlje završnog rada naziva se *Financiranje terorizma* kojim se pojašnjava konceptualni okvir njegovog financiranja i povijesni pregled. Izvori sredstava financiranja terorizma, transferi terorističkih sredstava, kao i metode prijenosa financijskih sredstava terorističkih organizacija prikazani su kao važan čimbenik navedene ilegalne aktivnosti. Financiranje terorizma na Bliskom Istoku također je tema ove cjeline završnog rada kojom se nastoji dati uvid u praktični dio četvrtog poglavlja. U navedenom poglavlju obuhvaćena je i koncepcija povezanosti i razlika između pranja novca i financiranja terorizma.

U četvrtom poglavlju pod nazivom *Studija slučaja: Islamska država – Ekonomija zasnovana na financiranju terorizma* nastoje se približiti aktivnosti terorističke organizacije kroz praktični primjer koji se može primijeniti na teoretskoj osnovi prikazanoj u drugom i trećem poglavlju.

Zaključak je predodčen u petom poglavlju ovog rada u kojemu se ukratko izlažu saznanja do kojih se došlo tijekom izrade ovog završnog rada te će se ujedno zaključiti aktualizirana tema.

2. FINANCIJSKE INSTITUCIJE

U svojoj najosnovnijoj definiciji, financije predstavljaju čin raspodjele kapitala pojedincima i poduzećima koji ga žele produktivno iskoristiti. Ukratko, financije stvaraju društvenu vrijednost.

*Sveučilište u Kaliforniji,
Hass School of Business: Center for Responsible Business*

Kada financijska tržišta i institucije dobro rade, oni stvaraju društvenu vrijednost pružajući sredstva poduzećima i pojedincima koje ti zajmoprimci zauzvrat mogu koristiti u produktivne svrhe. Stoga, financijske institucije potiču rast i otvaranje novih radnih mjesta i pomažu u financiranju tehnoloških inovacija kako bi pomogle u rješavanju socijalnih i ekoloških problema u gospodarstvu. Dobro funkcionirajuće financijske institucije ključne su za gospodarski rast, dok loše funkcionirajuće financijske institucije mogu pridonijeti ekonomskim gubicima, što dovodi do siromaštva u zemljama u razvoju. Središnje banke također ovise o financijskim tržištima i institucijama u svojim operacijama monetarne politike kako bi stimulirale ekonomije i pomogle u kontroli inflacije ili deflacije.¹

2.1. Pojam i uloga financijskih institucija

Financijske institucije pojmovno se određuju kao specijalizirana poduzeća koja svojim svakodnevnim djelovanjem prikupljaju novčana sredstva, usmjeravaju ih u financijske plasmane i obavljaju financijske usluge, omogućavajući razmjenu novčanih sredstava između sudionika financijskih tržišta. Za razliku od nefinancijskih institucija, financijske institucije razlikuju se po tome što posluju s nematerijalnom financijskom imovinom, odnosno novčanim oblicima te financijskim instrumentima koji predstavljaju novac i financijsku imovinu. Glavna karakteristika financijskih institucija očituje se kroz posjedovanje malo materijalne imovine koja im omogućava trgovanje financijskom imovinom jer je to njihov glavni posao.

¹ Cooperman S.E.: *Managing Financial Institutions: Markets and Sustainable Finance*, University of Colorado Denver, Denver, 2017., str. 3.–4.

Osnovna djelatnost financijskih institucija proizlazi iz:²

1. *poslova novčanih posredovanja* pri čemu institucija u bilanci posjeduje financijske obveze i imovinu (potraživanja)
2. *pomoćnih–neposredničkih novčanih poslova* koji su blisko povezani s financijskim posredovanjem ali se u imovinskoj bilanci financijskih institucija ne pojavljuju kao financijske obveze i potraživanja

U pravilu, financijske institucije djeluju kao financijski posrednici čiji je zadatak prikupljati novčana sredstva kreirajući potraživanja investitora prema sebi a zatim pomoću plasmana ih pretvaraju u vlastita potraživanja prema dužnicima. Financijske obveze koje preuzimaju poduprte su financijskom imovinom, dok novčana sredstva prikupljaju preuzimanjem tih obveza, primjerice primanjem tuđih oročenih novčanih depozita, uzimanjem kredita, emisijama dionicama, udjelima u vlastitom kapitalu itd. Financijske obveze dominantan su dio izvora sredstava financijskih posrednika koje plasiraju na tržište odobravanjem kredita, ulaganjem u različite nekreditne oblike plasmana te manjim dijelom u realne i druge oblike imovine. S obzirom da je financijsko posredovanje dominantnije u odnosu na izravno financiranje, financijski sustavi su u najvećoj mjeri određeni raznolikim vrstama financijskih institucija koje u njima djeluju i njihovim relevantnim značenjem.³

2.2. Vrste financijskih institucija

Financijske institucije osnova su financijske infrastrukture svake nacionalne ekonomije. Njihova raznovrsnost uzrokovana je povijesnim razvojem i nacionalnim posebnostima, veličini, snazi, organizaciji i strukturi privreda, razlikama u regulaciji. ideolojskim ili religijskim načelima. U prošlosti najznačajnije nastojanje financijskih institucija odnosila se na specijalizaciju za izabrane poslove, klijente ili dijelove tržišta kako bi suzili konkurenciju na grupu istovrsnih institucija.

Grupiranje financijskih institucija na tipične, svuda prepoznatljive vrste sličnih zajedničkih karakteristika moguće je podijeliti u tri velike cjeline:

² Leko V., Stojanović A.: *Financijske institucije i tržišta*, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2018., str. 33.

³ Cingula M., Klačmer Čalopa M.: *Financijske institucije i tržišta kapitala*, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 2009., str. 15.

(1) *Središnja banka* je najznačajnija financijska institucija svake države koja predstavlja vrhovnu vlast nad svim bankama jedne zemlje. Prema tome, njezina uloga je samostalna i centralizirana. Njezina uloga odnosi se na samostalnost ali i monopolistički položaj koji je vidljiv kod emisije primarnog novca. Glavna aktivnost središnjih banaka je provođenje monetarne i kreditne politike što uključuje potpunu nadležnost nad funkcioniranjem cjelokupnog financijskog sustava te ponudu novčanih sredstava i plasmane kredita kojima se utječe na ostvarivanje ekonomskih ciljeva države. Fokusirajući se na taj dio segmenta nastoji se povećati rast gospodarstva, utjecati na smanjenje nezaposlenosti, održati odgovarajuću razinu inflacije i štiti vrijednost nacionalne valute.⁴

(2) *Depozitne kreditne institucije* podrazumijevaju banke i depozitno štedne institucije koje najveći dio sredstava prikupljaju primanjem novčanih depozita i tako prikupljena sredstva plasiraju u obliku kredita. Iako novčana sredstva prikupljaju i drugim načinima, posjeduju i nekreditne plasmane, dok u izvorima sredstava najvažnije su obveze po primljenim depozitima a u aktivni se nalaze potraživanja po odobrenim kreditima. Depozitne institucije su banke ali i vrlo raznolika skupina depozitno štednih institucija. Specifičnost depozitnih institucija ogleda se kroz obveze koje posjeduju i depozite koji su slobodni i raspoloživi na prvi zahtjev vlasnika. Sukladno navedenom, razlikuju se od ostalih financijskih institucija jer kroz svoju kreditnu aktivnost sudjeluju u procesu multiplikacije novca kreacijom novih depozita. Isključivo, depozitne institucije među svim financijskim institucijama u svojoj pasivi smiju posjedovati obveze koje su dio ukupne količine novca u optjecaju i na osnovi njih kreirati sekundarne depozite. Iz tog razloga, sve depozitne institucije podvrgnute su monetarnom nadzoru središnje banke koja upravlja navedenim procesima i preko njih nastoji postizati monetarne učinke i općegospodarske ciljeve.⁵

(3) *Nedepozitne financijske institucije* uključuju ugovorne štedne institucije, investicijske fondove, financijske kompanije i konglomerate, specijalne državne i privatne financijske institucije, investicijske banke, brokere i dealere te ostale financijske institucije. Navedene institucije pribavljaju novčana sredstva od suficitarnih jedinica i plasiraju ih deficitnim na različite načine ali obveze ne kreiraju primanjem depozita jer iz monetarnih razloga i zaštite deponenata zakonom utvrđena privilegija samo depozitnih institucija. Uzimajući u obzir

⁴ Rose Peter S.: *Menadžment komercijalnih banaka*, Mate, Zagreb, 1999., str. 66.

⁵ Lešić Z., Grgurek M.: *Financijske institucije i tržišta*, Visoka škola za upravljanje i poslovanje–Baltazar, Zaprešić, 2013., str. 5.

plasman, ove institucije smiju ulagati u sve oblike imovine kao i banke, uključujući i odobravanje kredita. Za razliku od depozitnih institucija, nedepozitne institucije nisu pod izravnim monetarnim nadzorom središnje banke već su regulirane zasebno od depozitnih institucija. Njihovo poslovanje obično nadziru posebne nadzorne institucije.⁶

2.3. Financijski instrumenti

Financijski instrumenti definiraju se kao ugovor uslijed kojeg nastaje financijska imovina jednog subjekta i financijska obveza ili vlasnički instrument drugog subjekta.⁷ Financijski instrumenti su investicijski proizvodi koji ulagačima pružaju investicijske mogućnosti ali moraju biti dostupni sukladno ciljevima koji sudionici žele ostvariti kroz razvijeno tržište. Uporabom financijskih instrumenata na financijskom tržištu omogućuje se učinkovitija raspodjela kapitala, odnosno alokacija sredstava.

Od 1. siječnja 2009. godine stupanjem na snagu Zakona o tržištu kapitala financijski instrumenti dijele se u četiri kategorije. Prvu kategoriju uključuju prenosivi vrijednosni papiri kojima pripadaju dionice i obveznice, odnosno vrijednosni papiri koji daju pravo stjecanja ili prodaje ili na temelju kojih se može obavljati plaćanje u novcu. Drugu kategoriju čine instrumenti tržišta novca: trezorski, komercijalni i blagajnički zapis te certifikati o depozitu osim instrumenata plaćanja. U treću kategoriju uvrštene su jedinice u subjektima za zajednička ulaganja a predstavljaju udjele u različitim vrstama investicijskih fondova. Četvrta kategorija odnosi se na izvedenice čija vrijednost ovisi o vrijednosti druge temeljne imovine za koju su vezani.⁸

Ukoliko u obzir uzmemo kriterij podjele prema vrstama obveze financijski instrumenti dijele se na instrumente udjela u trajnom kapitalu (vlasnički financijski instrumenti) i instrumente zaduženja (dužnički financijski instrumenti). Vlasnički financijski instrumenti predstavljaju udjele vlasništva u poduzeću u kojemu je ukupan trajni kapital društva podijeljen na određeni broj dionica. U kontekstu dužničkih financijskih instrumenata obveznice predstavljaju instrument putem kojeg se izvodi zajmovni odnos između zajmoprimca i zajmodavca.

⁶ Leko V.: *Financijske institucije i tržišta I, Pomoćni materijal za izučavanje*, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002., str. 17.

⁷ IAS 32.: *Financial Instruments: Presentation, International Financial Reporting Standards 2006.*, International Accounting Standards Committee Foundation, London, 2006., str. 1306.

⁸ *Zakon o tržištu kapitala*, čl. 3., st. 24., NN 65/18, 17/20 na snazi od 22.02.2020.

Prema strukturi financijske instrumente moguće je podijeliti na izvorne instrumente (originalne), hibridne instrumente (strukturirane) te izvedene instrumente (derivativne). Izvorni financijski instrumenti sastoje se od vlasničkih i dužničkih instrumenata koji prema strukturi ne nose dodatne mogućnosti i dodatna konvertibilna prava. Hibridni financijski instrumenti izvedeni su iz izvornih instrumenata te označavaju kombinaciju vlasničkih vrijednosnih papira. Izvedeni instrumenti kao što je i prethodno navedeno ovise o vrijednosti druge imovine iz koje su izvedeni.

Posljednja podjela odnosi se na kriterij ročnosti po kojoj se financijski instrumenti dijele na instrumente tržišta novca i instrumente tržišta kapitala. Instrumenti tržišta novca su zajmovi čija struktura omogućava da se njima trguje između investitora na sekundarnom tržištu. Navedene instrumente obilježava kratkoročnost, visoka likvidnost ali i niska rizičnost. Instrumenti tržišta kapitala također pružaju investitorima mogućnost alokacije viška sredstava. Za razliku od instrumenata tržišta novca, obilježava ga dugoročnost i viši rizik.⁹

2.4. Financijski mehanizmi i posredovanje

Financijski mehanizam čine financijske institucije i financijski instrumenti kroz čiju aktivnost nastaju financijski tokovi kao finalni proizvod i suština financijske strukture. Ovisno o organizaciji, aktivnosti i ekonomskoj regulaciji, financijski mehanizam stvara financijske tokove u dva procesa. Prvi proces objedinjava financijske tokove kreiranja količine novca u opticaju, dok drugi proces objedinjava posredne i neposredne tokove financijskog prijenosa suficita i deficita štednje unutar i među sektorima.

Supstitucija robnog novca različitim financijskim monetarnim i nemonetarnim oblicima u okviru diferenciranja tijekom financijskog posredovanja za posljedicu ostvaruje emisiju novca od strane financijskih institucija. Stoga, emisija novca označava mehanizam financijskog posredovanja, ukoliko se nalazi u granicama porasta potražnje novca. Iz tog razloga, emisija novca postaje dio općih financijskih tokova u kojima je nemoguće odvajati tokove emisije novca od tokova financijskog posredovanja.¹⁰

⁹ Tomić B.: *Financijski instrumenti i izvedenice*, Visoko učilište Effectus–visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2016., str.1.–3.

¹⁰ Božina L.: *Novčana ekonomija: Novac i bankarstvo*, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula, 2003., str. 226.

Financijsko posredovanje definira se kao prikupljanje novčanih fondova od javnosti, strane osobe ili ustanova te njihovo usmjeravanje u financijske plasmane. Novčani fondovi najčešće se prikupljaju putem pologa na transakcijske račune, prodajom osiguranja, depozitom i uplatom uloga te se plasiraju u dionice, obveznice, kredite, državne vrijednosnice i slično. Financijski posrednici kupuju direktna potraživanja s jednim karakteristikama, potom ih pretvaraju u indirektna potraživanja s drugim karakteristikama te na taj način izvršavaju denominaciju, transformiraju poduzeća, diverzificiraju rizik ali i istovremeno smanjuju troškove financijskog tržišta. Osim banaka kao najpoznatijeg i najvažnijeg financijskog posrednika, od velike važnosti su i nebankovne financijske institucije.

Sukladno navedenom, financijsko posredovanje označava instituciju koja rješava suprotnosti robne proizvodnje istovremeno omogućavajući ekonomski razvoj, stvarajući jedinstvenu cjelinu međusobno povezanih robnih i financijskih tokova. Također, financijsko posredovanje služi i kao mehanizam mobilnosti štednje uravnotežujući profitne stope i kamatnjake, kako u domaćoj privredi, tako i u međunarodnim odnosima.¹¹

2.5. Financijske transakcije

Financijske institucije ne sudjeluju u aktivnostima proizvodnje i potrošnje, već u aktivnostima prikupljanja viškova i njihovom usmjeravanju u sektor s deficitom. Transfer je izvršen kada jedinica sa novčanim suficitom posuđuje novac jedinici sa novčanim deficitom. Dugovanje predstavlja pisano obećanje kojim se dužnik obvezuje davatelju da će na određeni datum vratiti primljeni novčani iznos uvećan za kamate. Financijsko dugovanje obuhvaća mjenice, hipoteke, obveznice, uvjerenja o depozitima i komercijalne papire. Iako položaj financijskih institucija nije velik u odnosu na kućanstva, zbog uloge financijskih posrednika ključni su dobavljači novčanih sredstava. Stoga, novčana sredstva otkupljuju od drugih u obliku zajmova ili financijskih uloga.¹²

Prijenos novčanih viškova na financijskom tržištu obavlja se primjenom financijskih instrumenata koje označavaju dokazne isprave o postojanju financijskih potraživanja i obveza

¹¹ Božina L., Božina Beroš M.: *Monetarna politika–teorija i regulacija*, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula, 2017., str. 20.

¹² Ivanović Z.: *Analiza financijskog sustava*, Tourism and hospitality management, Vol 1., No. 1., Hotelijerski fakultet Opatija, Opatija, 1995., str. 126.

koje su u njima utjelovljene. Na financijskom tržištu, financijski instrumenti sredstva su prenošenja kupovne moći, alokacije novčanog kapitala i disperzije rizika na financijskom tržištu. Financijska potraživanja investitori stječu kupovinom financijskih instrumenata. Financijski instrumenti nastaju financijskim ulaganjem i preuzimanjem financijskih obveza. Njihovo kretanje i prenošenje između suficitarnih i deficitnih subjekata predstavljaju financijske transakcije. Financijske transakcije dovode do promjene stanja financijske imovine jer se pomoću njih, uz primjenu financijskih instrumenata odvija prijenos novčanih sredstava između subjekata unutar pojedinih sektora i međusektorskih financijskih tokova. Ukupan zbroj financijskih transakcija pokazuje ukupne financijske tokove u nekoj privredi. Financijski tokovi predstavljaju financijske transakcije koje mogu biti inicijalne ili sekundarne. Inicijalni tokovi odnose se na emisiju novih financijskih instrumenata, dok sekundarni tokovi obilježavaju svaku sljedeću transakciju tim instrumentom.¹³

2.6. Međunarodne financijske institucije

Značaj međunarodnih financijskih institucija izazovniji je nego ikada prije. Vanjskotrgovinska politika koju su primjenjivale većina država za prevladavanje Velike svjetske gospodarske krize (1929.-1932.) dovele su do djelomičnog oporavka nacionalnih gospodarstava te ujedno narušile tadašnji svjetski trgovinski i financijski sustav. Drugi svjetski rat doveo je do urušavanja dotadašnjeg sustava. Zaključak rješenja odnosio se na potrebu za surađivanjem zemalja u pogledu političkih i gospodarskih planova. Novostvoreni sustav postao je poznat pod nazivom Brettonwoodski sustav stvoren na osnovi pogrešaka iz povijesti i uz maksimalno poštivanje interesa najmoćnijih. Sustav je zamišljen kao globalan, trajan i stabilan, trebao se temeljiti i snažno oslanjati na tri globalne organizacije.

Međunarodne financijske institucije imaju dvojaki karakter. Prvo, to su međuvladine organizacije koje države stvaraju u javnu svrhu a njihova ovlast i mandati temelje se na međunarodnom sporazumu čije su stranke sve države članice. Drugo, bave se financijskim transakcijama koje su, unatoč svojoj javnoj svrsi, po svojoj prirodi slične financijskim transakcijama utemeljenim na tržištu. Za razliku od privatnih transakcija, transakcije međunarodnih financijskih institucija uključuju sporazume između međunarodnih organizacija

¹³ Leko V., Stojanović A.: *Financijske institucije i tržišta*, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2018., str. 13.–14.

i država, također podliježu onim međunarodno-pravnim načelima koji se primjenjuju na međunarodne ugovore.¹⁴

2.6.1. Svjetska banka (*The World Bank*)

Svjetska banka osnovana je u cilju pomaganja oporavka infrastrukture i ekonomije od razaranja tijekom Drugog svjetskog rata. Danas Svjetska banka ima 189 zemalja članica sa sjedištem u Washingtonu ali zbog svog širokog kruga djelovanja posjeduje urede diljem svijeta.

Skupina Svjetske banke jedna je od najvećih svjetskih izvora financiranja za zemlje u razvoju. Sastoji se od pet institucija koje dijele predanost smanjenju siromaštva, povećanju zajedničkog prosperiteta i promicanju održivog razvoja.¹⁵

1. *Međunarodna banka za obnovu i razvoj*: osnovana je 1944. godine kao prva institucija Svjetske banke a posjedovala je najznačajniju ulogu u osnivanju međunarodnih financijskih institucija. Uloga navedene banke odnosi se na potenciranje aktivnosti usmjerenih na osiguranje garancija u privatnom investiranju te dopunjavanje privatnog međunarodnog financiranja kroz financiranje iz vlastitih sredstava.
2. *Međunarodno udruženje za razvoj*: međunarodna je financijska institucija osnovana 1960. godine čija je osnovna funkcija pružanje financijske pomoći nerazvijenim zemljama u svrhu smanjivanja siromaštva. Ova institucija odobrava beskamratne kredite kojima nastoji utjecati na ekonomski rast i razvoj ali i poboljšanje životnih uvjeta. Rok otplate kredita koji izdaje je rok od 35 do 40 godina dok otplata zajma počinje tek nakon 10 godina.
3. *Međunarodna financijska korporacija*: specijalizirana je financijska institucija osnovana 1956. godine sa svrhom poticanja slobodnijeg financiranja privatnog sektora. Također, pomaže i hrvatskim poduzećima u njihovom razvoju u vodeća regionalna industrijska poduzeća.
4. *Agencija za multilateralno garantiranje investicija*: osnovana je 1988. godine kao jedna od financijskih institucija Svjetske banke u svrhu promicanja stranog izravnog

¹⁴ Bradlow D.D., Hunter B.D.: *International Financial Institutions and International Law*, Kluwer Law International, New York, 2010., str. 1.–2.

¹⁵ <https://www.worldbank.org/en/who-we-are> (22.06.2021.)

ulaganja u zemlje u razvoju. Njezino djelovanje očituje se kroz stalno promicanje ekonomskih, društvenih i održivih projekata s ciljem konstantnog razvoja.

5. *Međunarodni centar za rješavanje ulagačkih sporova*: osnovan je 1966. godine s ciljem rješavanja ulagačkih sporova.

Svjetskom bankom upravljaju tri glavna tijela:¹⁶

1. *Odbor guvernera*: sastoji se od država članica ili dioničara koji su konačni kreatori politike u Svjetskoj banci. Općenito, guverneri su ministri financija zemalja članica ili ministri razvoja. Sastaju se jednom godišnje na godišnjim sastancima odbora guvernera Grupe Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. Guverneri delegiraju određene dužnosti na 25 izvršnih direktora koji rade u banci. Pet najvećih dioničara imenuje izvršnog direktora, dok ostale države članice predstavljaju izabrani izvršni direktori.
2. *Predsjednik Grupe Svjetske banke*: predsjedava sastancima odbora direktora i odgovoran je za cjelokupno upravljanje bankom. Predsjednika bira Odbor izvršnih direktora na petogodišnji mandat koji se može obnoviti.
3. *Izvršni direktori*: čine odbore direktora Svjetske banke. Obično se sastaju najmanje dva puta tjedno kako bi nadzirali poslovanje banke, uključujući odobravanje zajmova i jamstava, nove politike, administrativni proračun, strategije pomoći zemlji i odluke o zaduživanju i financijske odluke.

Glavni cilj Svjetske banke je poticanje gospodarskog razvoja prvenstveno zemljama u razvoju kroz aktivnosti svojih financijskih institucija putem kojih odobrava zajmove, izdaje jamstva za financiranje infrastrukture, potiče razvoj poljoprivrede, potiče i provodi projekte u industrijskim granama od općeg interesa, pruža tehničku pomoć te daje stručne savjete u pogledu razvoja nacionalne politike.

2.6.2. Međunarodni monetarni fond (*International Monetary Fund*)

Međunarodni monetarni fond organizacija je 190 zemalja koja radi na poticanju globalne monetarne suradnje, osiguranju financijske stabilnosti, olakšavanju međunarodne

¹⁶ <https://www.worldbank.org/en/about/leadership> (22.06.2021.)

trgovine, promicanju visoke zaposlenosti i održivog gospodarskog rasta i smanjenju siromaštva u cijelome svijetu.¹⁷

MMF je osnovan u srpnju 1944. godine na konferenciji Ujedinjenih naroda u Bretton Woodsu u New Hampshireu, u Sjedinjenim Državama. 44 zemlje koje su sudjelovale nastojale su izgraditi okvir za međunarodnu gospodarsku suradnju i izbjeći ponavljanje konkurentnih devalvacija valuta koje su pridonijele Velikoj depresiji 1930-ih godina. Primarna misija MMF-a je osigurati stabilnost međunarodnog monetarnog sustava, sustava deviznih tečajeva i međunarodnih plaćanja koji omogućava zemljama i njihovim građanima međusobne transakcije.

U pogledu organizacijske strukture MMF je odgovoran vladama zemalja članica. Na vrhu njegove organizacijske strukture nalazi se Odbor guvernera koji se sastoji od po jednog guvernera i zamjenika guvernera iz svake države članice, obično najviših dužnosnika iz središnje banke ili ministarstva financija. Odbor guvernera sastaje se jednom godišnje na godišnjim sastancima MMF-a i Svjetske banke. Dvadeset i četiri guvernera rade u Međunarodnom monetarnom i financijskom odboru koji savjetuje Izvršni odbor fonda o nadzoru i upravljanju međunarodnim monetarnim i financijskim sustavom. Svakodnevni rad nadgleda njegov 24-člani Izvršni odbor, koji predstavlja cjelokupno članstvo i podržava osoblje MMF-a. Izvršni direktor je šef osoblja Međunarodnog monetarnog fonda i predsjednik Izvršnog odbora a pomažu mu četiri zamjenika generalnog direktora.

Kako bi održao stabilnost i spriječio krize u međunarodnom monetarnom sustavu, nadzire politike zemalja članica kao i nacionalna, regionalna i globalna gospodarska i financijska kretanja putem formalnog sustava poznatog kao nadzor. Nadalje, pruža savjete zemljama članicama i promiče politike osmišljene za promicanje ekonomske stabilnosti, smanjenje ranjivosti na ekonomske i financijske krize i podizanje životnog standarda. Također, daje povremene procjene globalnih izgleda u svojim svjetskim ekonomskim perspektivama, financijskih tržišta u svom Izvješću o globalnoj financijskoj stabilnosti, razvoja javnih financija u svom Fiskalnom monitoru i vanjskih pozicija najvećih ekonomija u svom Izvješću o vanjskom sektoru, uz niz regionalnih ekonomskih perspektiva. Davanje zajmova zemljama članicama koje imaju stvarne ili potencijalne probleme platne bilance temeljna je odgovornost

¹⁷ <https://www.imf.org/en/About> (22.06.2021.)

fonda. Pojedinačni programi prilagodbe zemalja osmišljeni su u uskoj suradnji s MMF-om i podržani su financiranjem a trajna financijska potpora ovisi o učinkovitoj provedbi tih prilagodbi.¹⁸

2.6.3. Središnja banka SAD-a (*Federal Reserve System*)

Sustav Federalnih rezervi središnja je banka Sjedinjenih Država. Obavlja pet općih funkcija za promicanje učinkovitog djelovanja američkog gospodarstva i, općenito, javnog interesa. Federalne rezerve:¹⁹

1. *provodi nacionalnu monetarnu politiku*: za promicanje maksimalne zaposlenosti, stabilnih cijena i umjerenih dugoročnih kamatnih stopa u američkom gospodarstvu
2. *promiče stabilnost financijskog sustava*: nastoji minimalizirati i obuzdati sistemske rizike aktivnim praćenjem i angažmanom u SAD-u i inozemstvu
3. *promiče sigurnost i ispravnost pojedinih financijskih institucija*: prati njihov utjecaj na financijski sustav u cjelini
4. *potiče sigurnost i učinkovitost sustava plaćanja i namire*: putem usluga bankarskoj industriji i američkoj vladi koje olakšavaju transakcije i plaćanja u američkim dolarima
5. *promiče zaštitu potrošača i razvoj zajednice*: kroz nadzor i ispitivanje usmjereno na potrošače, istraživanje i analizu novih potrošačkih pitanja i trendova, aktivnosti gospodarskog razvoja zajednice i primjenu potrošačkih zakona i propisa

Pri uspostavi sustava Federalnih rezervi Sjedinjene Države bile su zemljopisno podijeljene u 12 okruga, od kojih je svaka imala zasebno ugrađenu pričuvnu banku. Granice okruga temeljile su se na prevladavajućim trgovinskim regijama koje su postojale 1913. godine i povezanim ekonomskim razmatranjima, tako da se ne podudaraju nužno s državnim linijama. Granice Distrikta federalnih rezervi temelje se na ekonomskim razmatranjima; okruzi djeluju neovisno ali pod nadzorom Odbora guvernera Federalnih rezervi.²⁰

Sastavljači Zakona o federalnim rezervama namjerno su odbacili koncept jedinstvene središnje banke. Umjesto toga, osigurali su "sustav" središnjeg bankarstva s tri istaknute značajke: (1) središnji upravni odbor, (2) decentralizirana operativna struktura 12 pričuvnih banaka i (3)

¹⁸ <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-at-a-Glance> (22.06.2021.)

¹⁹ <https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/structure-federal-reserve-system.htm> (22.06.2021.)

²⁰ <https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/structure-federal-reserve-banks.htm> (22.06.2021.)

kombinacija javnih i privatnih karakteristika. Iako dijelovi sustava Federalnih rezervi dijele neke karakteristike sa subjektima iz privatnog sektora, Federalna rezerva je osnovana kako bi služila javnom interesu. Odbor guvernera Federalnih rezervi, Banke Federalnih rezervi (Rezervne banke) i Savezni odbor za otvoreno tržište donose odluke koje pomažu u promicanju američke ekonomije i stabilnosti američkog financijskog sustava.²¹

Četiri savjetodavna vijeća pomažu i savjetuju Odbor o pitanjima javne politike:²²

1. *Savezno savjetodavno vijeće*: osnovano je Zakonom o federalnim pričuvama, sastoji se od 12 predstavnika bankarske industrije koje se obično sastaje s Odborom četiri puta godišnje, kako nalaže zakon.
2. *Savjetodavno vijeće institucija depozitarnih zajednica*: prvotno je osnovao Odbor guvernera kako bi dobivao informacije i stavove od štednih institucija i kreditnih unija. U novije se vrijeme članstvo proširilo na banke u zajednici. Odboru guvernera pruža uvid o gospodarstvu, uvjetima kreditiranja i drugim pitanjima.
3. *Vijeće za provjeru modela*: Odbor guvernera ovo je vijeće osnovao 2012. godine kako bi pružio stručne i neovisne savjete o svom procesu za rigoroznu procjenu modela koji se koriste u testovima otpornosti na stres bankarskih institucija.
4. *Savjetodavno vijeće zajednice*: formirao je Odbor Federalnih rezervi 2015. godine kako bi ponudio različite perspektive o ekonomskim prilikama i potrebama financijskih usluga potrošača i zajednica, s posebnim naglaskom na brige stanovništva s niskim i umjerenim prihodima.

2.7. Financijske institucije u Republici Hrvatskoj

Financijski sustav zemlje čine njezina valuta i platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad. Okosnica su financijskog sustava Republike Hrvatske kreditne institucije, čiji rad uređuje i nadzire Hrvatska narodna banka.²³

²¹ <https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/structure-federal-reserve-board.htm> (22.06.2021.)

²² <https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/advisorydefault.htm> (22.06.2021.)

²³ <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh> (22.06.2021.)

Raznolikost, uspješnost i učinkovitost te druge temeljne karakteristike hrvatskog financijskog sustava određene su nasljeđem i posljedicama provedenih reformi ali i tranzicijskih događaja kojeg su obilježili brojni usponi i padovi. Temeljni ciljevi promjena bili su redefiniranje, restrukturiranje i osuvremenjivanje cjelokupnog financijskog sustava. Prvotno se unaprijedilo poslovanje banaka i društava za osiguranje, zatim je omogućeno pokretanje tržišta vrijednosnih papira. Provedena je temeljita valutna reforma, redefinirani su instrumenti monetarne i fiskalne politike, unaprijeđena je infrastruktura te provedba domaćih i međunarodnih plaćanja ali i politika kreditnih odnosa s inozemstvom. Također, provedeno je potpuno kadrovsko restrukturiranje financijskih institucija, čime je omogućeno redefiniranje i unapređenje poslovne strategije i politike, odnos prema rizicima, tržištu i svakodnevnoj poslovnoj praksi.

Proteklo razdoblje tranzicije obilježeno je mnogobrojnim problemima koji su u pravilu rezultirali visokim osobnim i društvenim troškovima. Neki od njih su stečajevi i likvidacije većeg broja banaka, štedno–kreditnih zadruga, investicijskih, leasing i factoring društava, vrlo niska likvidnost i velike fluktuacije cijena dionica, nestabilnost prinosa na financijskom tržištu, učestala nelikvidnost i nepovjerenje. Ipak, uvidom u brojnost i raznovrsnost postojećih financijskih institucija i ponuđenih financijskih usluga može se zaključiti kako je današnji financijski sustav u Republici Hrvatskoj postigao značajno veći stupanj usporedivosti i usklađenosti sa suvremenim financijskim sustavima.²⁴

2.7.1. Hrvatska narodna banka (HNB)

Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i sastavni je dio Europskog sustava središnjih banaka. U svom je radu samostalna i neovisna. Osnovni cilj jest održavanje stabilnosti cijena pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti financijskog sustava u cjelini.

Hrvatska narodna banka ima šest osnovnih područja odgovornosti koje uključuju utvrđivanje i provođenje monetarne i devizne politike, upravljanje međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, pridonosjenjem stabilnosti financijskog sustava u cjelini, izdavanjem novčanica i kovanog novca, obavljanjem poslova supervizije i procjenom mogućnosti sanacije kreditnih institucija te izdavanjem i oduzimanjem odobrenja i suglasnosti kreditnim institucijama, kreditnim unijama, institucijama za platni promet, institucijama za elektronički novac i platnim

²⁴ Leko V.: *Financijske institucije i tržišta*, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2012., str 327.–328.

sustavima te izdavanjem i oduzimanjem odobrenja i suglasnosti ovlaštenim mjenjačima. Također, HNB uređuje i unapređuje sustav platnog prometa, obavlja zakonom utvrđene poslove za Republiku Hrvatsku, vodi račune kreditnih institucija i obavlja platni promet po tim računima, daje kredite kreditnim institucijama i prima u depozit sredstva kreditnih institucija te donosi podzakonske propise u poslovima iz svoje nadležnosti.²⁵

Savjet Hrvatske narodne banke najviše je tijelo hrvatske središnje banke koje je odgovorno za ostvarivanje temeljnog cilja i izvršavanje zadataka HNB-a. Rukovodstvo HNB-a čine guverner, zamjenik guvernera i šest viceguvernera. Savjet Hrvatske narodne banke sastoji se od osam članova kojeg čine guverner, zamjenik guvernera i šest viceguvernera. Predsjednik Savjeta je guverner a Statutom Hrvatske narodne banke određeno je koje poslove iz svoje nadležnosti Savjet može prenijeti na guvernera. Guvernera, zamjenika i viceguvernere Hrvatske narodne banke imenuje Hrvatski sabor na prijedlog Odbora za izbor, imenovanja i upravne poslove kao i na osnovi mišljenja Odbora za financije i državni proračun. Članovi Savjeta Hrvatske narodne banke imenuju se na šest godina, moraju biti državljani Republike Hrvatske s priznatim osobnim ugledom i profesionalnim iskustvom na monetarnom, financijskom, bankarskom ili pravnom području. Guverner Hrvatske narodne banke upravlja i rukovodi poslovanjem HNB-a, predstavlja i zastupa hrvatsku središnju banku te je odgovoran za provođenje odluka Savjeta Hrvatske narodne banke.²⁶

2.7.2. Kreditne institucije

Kreditne institucije su institucije kojima je Hrvatska narodna banka izdala odobrenje za rad u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama a čija je djelatnost primanje depozita ili ostalih povratnih sredstava od javnosti te odobravanje kredita za vlastiti račun. Kreditna institucija u Hrvatskoj može se osnovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica. U sektor kreditnih institucija ne uključuju se banke u likvidaciji i banke u stečaju.²⁷ U Republici Hrvatskoj kreditnu instituciju mogu osnovati domaće i strane fizičke i pravne osobe a ograničenja u broju osnivača ne postoje. Odobrenje za rad i kapital u novcu preduvjet su upisa

²⁵ <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije> (22.06.2021.)

²⁶ <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/savjet-i-rukovodstvo> (22.06.2021.)

²⁷ *Zakon o kreditnim institucijama*, čl. 5., st. 4., NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20 na snazi od 29.12.2020.

kreditnih institucija u sudski registar. HNB može odbiti davanje odobrenja te ga u pojedinim slučajevima može i oduzeti ili ograničiti poslovnu aktivnost kreditne institucije.

Poslovanje kreditnih institucija podrazumijeva pružanje bankovnih usluga koje uključuju primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita iz tih sredstava za svoj račun. Potrebno je napomenuti kako takva vrsta institucije ne smije obavljati nijednu drugu djelatnost, osim pružanja bankovnih, financijskih i pomoćnih usluga za koje je dobila odobrenje nadležnog tijela. Hrvatska kreditna institucija na području druge države članice Europske unije odobrenjem Hrvatske narodne banke, preko podružnice ili neposredno može pružati uzajamno priznate usluge. Osim domaćih kreditnih institucija, bankovne i financijske usluge u Republici Hrvatskoj mogu neposredno ili preko podružnica pružati strane kreditne institucije. Sukladno tome, propisani su različiti uvjeti za kreditne institucije i podružnice iz država članica Europske unije i ostalih zemalja.²⁸

Prema posljednje ažuriranim podacima u Republici Hrvatskoj trenutno djeluje 20 poslovnih banaka koje posjeduju odobrenje za rad od strane Hrvatske narodne banke. Od toga, pet banaka s najboljim poslovanjem izdvajaju se: Zagrebačka banka d.d., Privredna banka Zagreb d.d., OTP banka d.d., Erste & Steiermärkische Bank d.d. i Hrvatska poštanska banka d.d. Stambene štedionice koje također spadaju u grupu kreditnih institucija s odobrenjem za rad su: PBZ stambena štedionica d.d., Raiffeisen stambena štedionica d.d. te Wüstenrot stambena štedionica d.d.²⁹

2.7.3. Nekreditne financijske institucije

U Republici Hrvatskoj djeluje čitav niz nekreditnih financijskih institucija i udruženja prepoznatljivih i na tržištima razvijenih svjetskih ekonomija. Stoga unutar financijskog sustava trenutno posluju:

Društva za osiguranje ubrajaju se u jedne od najznačajnijih stupova razvoja tržišta. Pripadaju skupini institucionalnih investitora koji svojom imovinom i načinom poslovanja stječu pravo da sudjeluju u kreiranju većine razvojnih procesa na financijskom tržištu. Osnivanje i

²⁸ *Zakon o kreditnim institucijama*, čl. 6., st. 3., NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20 na snazi od 29.12.2020

²⁹ <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> (24.06.2021.)

poslovanje osiguravajućih društava regulirano je Zakonom o osiguranju. Uvjet efikasnog djelovanja društava za osiguranje je stvaranje jake kapitalne baze kumuliranjem premije osiguranja te drugim ostvarenim prihodima.³⁰

Mirovinski fondovi mogu se osnovati kao obvezni ili dobrovoljni a u oba slučaja posluju kao otvoreni i zatvoreni. U sklopu otvorenog fonda mogu biti uključeni svi punoljetni građani, dok se zatvoreni osnivaju samo za jednu potencijalnu grupu građana. Mirovinskim fondom upravlja mirovinsko društvo koje se formira kao dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću. Poslovanje mirovinskih fondova odvija se na dva načina prema principu međugeneracijske solidarnosti gdje se mirovine isplaćuju putem naknada osoba koje još rade ili kumulacijom uplata u kojemu zaposlenici tijekom svog radnog vijeka štede za mirovinu koja će im tada biti isplaćena.³¹ Mirovinski sustav organiziran je u tri stupa: I. stup ili obvezno mirovinsko osiguranje ostvaruje se na temelju generacijske solidarnosti. Provodi ga Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. II. stup ili obvezno mirovinsko osiguranje za starost ostvaruje se na temelju individualne kapitalizirane štednje a provode ga obvezni mirovinski fondovi. III stup ili dobrovoljno mirovinsko osiguranje temelji se na individualnoj kapitaliziranoj štednji kojeg provode dobrovoljni mirovinski fondovi.³²

Investicijski fondovi predstavljaju kanale putem kojih se štednja velikog broja pojedinačnih investitora usmjerava u dionice, obveznice ili kratkoročne vrijednosne papire na tržištu novca. U Republici Hrvatskoj investicijski fond se osniva na temelju odobrenja HANFA-e isključivo zbog javnog prikupljanja novčanih i imovinskih sredstava javnom prodajom, čija se sredstva, uz primjereno uvažavanje načela sigurnosti, profitabilnosti, likvidnosti i razdiobe rizika, ulažu u prenosive vrijednosne papire i/ili nekretnine te depozite u financijskim institucijama. Investicijskim fondom upravlja Društvo za upravljanje fondovima temeljem statuta fonda i odredbi iz zakona. Imovina fonda drži se odvojeno od imovine društva.³³

Leasing društva su trgovačka društva koja obavljaju pravni posao u kojemu davatelj leasinga odobrava korištenje prethodno stečenog objekta primatelju leasinga kroz određeno vrijeme a

³⁰ Tipurić D.: *Korporativno upravljanje*, Sinergija, Zagreb, 2008., str. 282.

³¹ Fole J.B.: *Tržišta kapitala*, Mate, Zagreb, 1993., str. 184.

³² Klasić K., Andrijić I.: *Osnove osiguranja-načela i praksa*, TEB poslovanje i savjetovanje, Zagreb, 2013., str. 92.-93.

³³ Novak B.: *Financijska tržišta i institucije*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2002., str. 284.

ovaj se za to obvezuje platiti naknadu. S obzirom na sadržaj i opseg posla leasing može biti operativni i financijski. U okviru operativnog leasinga primatelj leasinga u razdoblju korištenja objekta leasinga plaća davatelju leasinga naknadu koja u obzir ne mora uzimati cjelokupnu vrijednost objekta leasinga. S druge strane, u slučaju financijskog leasinga, primatelj leasinga u razdoblju korištenja objekta leasinga plaća davatelju leasinga naknadu koja obuhvaća cjelokupnu vrijednost objekta leasinga. U Republici Hrvatskoj leasing društva upisuju se u sudski registar na temelju odobrenja za obavljanje poslova leasinga izdanih od strane HANFA-e³⁴

Factoring društva obavljaju pravni posao u kojemu pružatelj usluga factoringa, na temelju i u skladu s ugovorom o factoringu sklopljenim s kupcem ili dobavljačem, kupuje predmete factoringa s pravom ili bez prava na regres. S obzirom na svoja obilježja, factoring može biti: inozemni ili tuzemni, regresni ili bezregresni i dobavljački. Factoring društvo pruža i usluge otkupa mjenica ali samo one koje su izdane kao sredstvo podmirenja potraživanja nastalog s osnove isporuke roba i pružanja usluga u tuzemstvu ili inozemstvu. Specijalizirana factoring društva nadzire HANFA, dok factoring u kreditnim institucijama nadzire HNB.³⁵

Investicijska društva definirana su kao pravne osobe čija je redovita djelatnost pružanje jedne ili više investicijskih usluga i/ili obavljanje jedne ili više investicijskih aktivnosti na profesionalnoj osnovi. Osniva se temeljem upisa u sudski registar odobrenjem HANFA-e.³⁶

2.8. Uloga financijskih institucija u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma

Sve financijske institucije koje se koriste za premještanje sredstava potencijalno su osjetljive na financiranje terorizma olakšavajući nezakonite transfere tih sredstava. Bankarski sektor privlačno je sredstvo za terorističke organizacije koje nastoje globalno premjestiti sredstva zbog brzine i lakoće kojom mogu premještati sredstva na međunarodnoj razini. Mala je vrijednost sredstava koja teroristi često koriste za financiranje a sama veličina i opseg financijskih tokova daje terorističkim organizacijama i njihovim donatorima mogućnost da ta

³⁴ Urukalović D.: *Leasing, financiranje, oporezivanje, računovodstvo, pravo, Hrvatska zajednica računovodstva i financijskih djelatnika*, Zagreb, 2003., str. 12.

³⁵ Gregurek M., Vidaković N.: *Bankarsko poslovanje*, Visoko učilište Effectus–visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2015., str. 22.

³⁶ *Zakon o tržištu kapitala*, čl. 8., st. 1., NN 65/18, 17/20 na snazi od 22.02.2020.

sredstva uvrste u normalne financijske aktivnosti. Važno je napomenuti kako je bankarski sektor podložan najjačem riziku u svladavanju navedenih ilegalnih aktivnosti u odnosu na druge financijske institucije.

Prilikom procjene rizika u financiranju terorizma s kojima se suočava bankarski sektor, nadležne institucije bi obično prikupljale informacije o: vrsti bankovnih institucija i vrsti poslovanja ili usluga koje se nude, vrstama klijenata koje opslužuju banke, prirodi prijetnje financiranju terorizma unutar sektora, kao i usklađenosti i svijesti o borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma u bankarskom sektoru.

Prijenosi sredstava kroz banke

Bankarski sektor i dalje je najpouzdaniji i najučinkovitiji način premještanja sredstava na međunarodnom planu i ostaje ranjiv na financiranje terorizma. Bankarski sektor privlačno je sredstvo za terorističke skupine koje žele premjestiti sredstva na globalnoj razini zbog brzine i lakoće kojom mogu premještati sredstva unutar međunarodnih financijskih sustava. Sama veličina i opseg međunarodnog financijskog sektora daje terorističkim skupinama i njihovim donatorima priliku da se uključe u normalne financijske aktivnosti kako bi izbjegli privlačenje pozornosti. Financiranje terorizma kroz bankarski sektor često je malih razmjera i može se teško razlikovati od velikog broja zakonitih financijskih transakcija koje se odvijaju na svakodnevnoj razini. Iako mjere koje su uvele financijske institucije u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma vjerojatno će otežati prijenos sredstava terorističkih organizacija kroz financijski sektor ali rizik ipak ostaje.

Sustavi prijenosa vrijednosti novca

Uz bankarski sektor, doznake su iskorištene za premještanje nedopuštenih sredstava putem tvrtki koje pružaju usluge prijenosa novca a također su osjetljive na nezakonite radnje financiranja terorizma. U zemljama sklonim sukobima u kojima je pristup bankovnim uslugama ograničen i djeluju terorističke skupine, pružatelji usluga prijenosa novca mogu biti primarna financijska institucija putem koje se potrošači mogu uključiti u aktivnosti prekograničnog prijenosa sredstava. Davatelji usluga su posebno osjetljivi na zloupotrebu financiranja terorizma ako nisu regulirani ili ne podliježu odgovarajućim zakonskim mjerama. Najveća prijetnja financiranju terorizma uključuje agente ili zaposlenike koji svjesno pomažu

prijenosu sredstava u ime terorističkih skupina, uključujući krivotvorenje izvještaja o transakcijama koje nastoje prikriti.³⁷

2.8.1. Osnovne odrednice prevencije pranja novca i financiranja terorizma u financijskom sektoru

U odnosu na ostale financijske institucije, banke posjeduju najvažniju ulogu u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma prvenstveno zbog procesa pretvaranja „prljavog novca“ u tzv. „čisti novac“. Osnovna uloga banaka kao financijske institucije jest omogućavanje kolanja novca kao jedini mogući kanal za odvijanje pranja novca. Novac koji je stečen ilegalnim putem pokušava se legalizirati, odnosno mora se u jednom trenutku pojaviti na računima banke. Stoga, se proces sprječavanja pranja novca odvija upravo putem kontrole bankarskih transakcija.

Pojam slobodnog bankarstva tajnih računa i transakcija izvan nadzora regulatornih institucija i mehanizma više ne postoji. Iako uslijed liberalizacije financijskog tržišta i slobodnog toka novca i kapitala mogućnosti nesmetanog međunarodnog transfera novčanih fondova su olakšane a kao posljedica povećana je suradnja kontrolnih institucija u nadzoru pranja novca. Za provedbu sprječavanja pranja novca potrebno je dobro poznavanje postojeće zakonodavne regulative, osjećaj odgovornosti i jasno propisana pravila kojima se koriste banke kako bi bile u mogućnosti primijetiti transakcije koje mogu potencijalno biti transakcije upotrijebljene u svrhu pranja novca.³⁸

Elementi banke za aktivno sudjelovanje u sprječavanju pranja novca:

- *Pravilnik o sprječavanju pranja novca*: u kojemu se jasno definiraju transakcije koje potencijalno mogu biti upotrijebljene za pranje novca
- *Organizacijsku jedinicu ili zadužene osobe*: koje prate sumnjive transakcije, provjera pojedinih transakcija koje mogu posjedovati karakteristike pranja novca te na kraju prijavljuje sumnjive transakcije državnim organima
- *Edukacija osoblja*: kako uočiti sumnjive transakcija i što raditi u slučaju primijećenih sumnjivih transakcija

³⁷ Financial Action Task Force: *Emerging Terrorist Financing Risks*, FATF/OECD, Pariz, 2015., str. 20.–23.

³⁸ Ercegovac R.: *Teorija i praksa bankovnog menadžmenta*, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2016., str. 150.–152.

Mjere koje banke donose u svrhu sprječavanja pranja novca:

- posebna pozornost pridodaje se klijentima koji daju nedostadne ili sumnjive podatke
- onemogućavanje obavljanja transakcija kojima je odredište visoko rizično, npr. off shore države i porezne oaze bez poslovnog razloga
- prijavljuju sve uobičajene i sumnjive transakcije nadležnim tijelima
- daju upute zaposlenicima na koje znakove trebaju pripaziti kako bi prepoznali klijenta koji potencijalno pere novac, primjerice putem gotovinskih uplata ili uplata čekovima koji nisu u skladu s klijentovim zaposlenjem i primanjima
- kontroliraju zaposlenike koji žive raskošnim životnim stilovima koji nije u skladu s njihovom plaćom, neskloni su korištenju godišnjeg odmora te se ne uspijevaju prilagoditi sustavu, pogotovo ako je riječ o privatnim bankama

Posebna pažnja posvećuje se proizvodima i uslugama koja u sebi nose rizik zlouporabe sa svrhom pranja novca od kojih su najvažniji:

- *Međunarodni prijenosi novca*: putem offshore tvrtki, gdje se račun otvara u offshore banci na ima tvrtke, polaže depozit te se obavljaju prijenosi u korist navedene tvrtke sa ciljem prikaza legalnog poslovanja. Sve financijske transakcije u offshore zonama su anonimne što je najvažnije za aktivnosti pranja novca.
- *Privatno bankarstvo*: usluga privatnog bankarstva nudi se klijentima koji posjeduju značajnija financijska sredstva u banci. Personalizirani odnos klijenta i bankara može dovesti do pokušaja pranja novca. Povjerenje i diskrecija u ovom odnosu, može navesti bankara da ne postavlja suvišna pitanja te tako omogućiti klijentu uslugu pranja novca, Također, moguća je zlouporaba položaja bankara.
- *Elektroničko bankarstvo*: u kojemu se novac prebacuje s jednog računa na drugi u svrhu prikrivanja njegovog pravog izvora, najčešći je oblik prebacivanja velikih svota novca. Prebacivanjem novca s jednog računa na drugi, pa treći, četvrti i tako unedogled predstavlja problem praćenja koji ide u korist peračima novca.³⁹

³⁹ Gregurek M., Vidaković N.: *Bankarsko poslovanje*, Visoko učilište Effectus–visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2015., str. 152.–156.

2.8.2. Analiza sumnjivih transakcija u financijskom sektoru

Jedna od osnovnih odlika uspješnog poslovanja financijskih institucija sagledava se u pronalaženju najučinkovitijih načina uočavanja sumnjivih transakcija vezanih uz pranje novca ili financiranje terorizma i njihovoj analizi. Razlog za sumnju može biti više od pretpostavke a manje od dokaza, međutim sumnja proizlazi iz radnji koje poduzima stranka i okolnosti pojedinog slučaja.⁴⁰

Sumnjiva transakcija definira se kao svaka pokušana ili izvršena gotovinska ili negotovinska transakcija, bez obzira na njezinu vrijednost i način obavljanja te ukoliko obveznik zna ili posjeduje razloge za sumnju.⁴¹

1. da transakcija uključuje sredstva koja su proizašla iz nezakonitih aktivnosti ili su povezana s financiranjem terorizma s obzirom na vlasništvo, izvor, lokaciju ili kontrolu sredstava
2. da transakcija prema svojim značajkama povezanim sa statusom stranke ili drugim značajkama stranke ili sredstava ili drugim osobitostima očigledno odstupa od uobičajenih transakcija iste stranke te odgovara potrebnom broju ili vrsti indikatora koji upućuju na to da postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma
3. da je transakcija usmjerena na izbjegavanje propisa i zakona koji reguliraju mjere sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma
4. uvijek kada obveznik procjeni da u vezi s transakcijom ili strankom postoji razlog na sumnju u pranje novca ili financiranje terorizma

Ključnu ulogu u odlučivanju i procjeni sumnjivosti transakcija imaju ovlaštene osobe, koje su ujedno i službenici obveznika odnosno banke. U pristupu detekcije sumnjivih transakcija ovlaštene osobe dijele se u dvije skupine: (1) one koje su odgovorne za prepoznavanje sumnjivih transakcija te daljnju komunikaciju u transakcijama i njezinu pohranu, (2) ovlaštene osobe koje obavljaju analizu sumnjivih transakcija prosljeđenih od ovlaštenih osoba prve skupine. Kao jedna od mogućnosti pojavljuje se i uloga ovlaštene osobe za poboljšanje matrice odlučivanja. Osnovne odlike rada ovlaštene osobe prve skupine odnose se na praćenje

⁴⁰ Gough, T.: *Anti-Money Laundering, A Guide for Financial firms*, Risk Books, a Division of Incisive Financial Publishing Ltd, London, 2005., str. 62.

⁴¹ Ured za sprječavanje pranja novca: *Godišnje izvješće o radu Ureda za 2015. godinu*, Ministarstvo financija, Zagreb, 2016., str. 4.

transakcija i osobitosti poslovanja stranke. Ovlaštene osobe koje čine drugu skupinu posjeduju autonomiju odlučivanja između prihvaćanja i odbacivanja provođenja transakcija ili njihova usmjeravanja na daljnju analizu. Uvjet kvalitetnog pristupa problematici prevencije pranja novca temelji se na specijalizaciji ovlaštenih osoba usvajanjem novih znanja kroz analizu specifičnosti određene transakcije ili pravnog posla. Navedeni pristup čini primjenu preventivnih mehanizama lakšom jer se prilikom integracije novog proizvoda ili usluge u već postojeći sustav uključuje nova ovlaštena osoba specijalizirana za taj proizvod. Neosporno je kako dugogodišnje iskustvo i permanentna edukacija ovlaštenih osoba utječe na povećanje kvalitete dostavljenih obavijesti o sumnjivim transakcijama ali i da broj ovlaštenih osoba i pripadajuće im uloge variraju najčešće prema veličini i kadrovskom kapacitetu obveznika.⁴²

2.8.2.1. Kontrola složenih i neobičnih transakcija

Pojam složenih i neobičnih transakcija odnosi se na:

1. veće su odnosu na očekivanje obveznika s obzirom na spoznaje o stranci, poslovnom odnosu ili kategoriji kojoj stranka pripada
2. neobične ili neočekivane transakcije u usporedbi s uobičajenom aktivnošću stranke ili transakcijama koje su povezane sa sličnim strankama, proizvodima ili uslugama
3. vrlo su složene u usporedbi s drugim, sličnim, transakcijama povezanim sa sličnim vrstama stranaka, proizvodima ili uslugama
4. nemaju očiglednu ekonomsku ili vidljivu pravnu svrhu transakcije

Prilikom kontrole složenih i neobičnih transakcija koriste se mjere pojačane dubinske analize koje moraju biti dostatne kako bi obveznik mogao utvrditi izazivaju li neobične transakcije sumnju te uključuju najmanje: (1) poduzimanje opravdanih i primjerenih mjera u svrhu razumijevanja pozadine i svrhe transakcija, primjerice utvrđivanjem izvora i odredišta sredstava ili prikupljanjem dodatnih informacija o poslovanju stranke kako bi se utvrdila vjerojatnost provedbe takvih transakcija za tu stranku te (2) učestaliji nadzor poslovnog odnosa i naknadnih transakcija i obraćanje veće pozornosti na pojedinosti na temelju kojeg obveznik može odlučiti nadzirati pojedinačne transakcije kada je to razmjerno identificiranom riziku.⁴³

⁴² Alexandre, C.; Balsa, J.: *A multiagent based approach to money laundering detection and prevention*, Proceedings of the International Conference on Agents and Artificial Intelligence, Vol. 1, Scitepress, Lisabon, 2015., str. 230–235.

⁴³ Ministarstvo financija: *Pravilnik o postupku procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma te načinu provođenja mjera pojednostavljene i pojačane dubinske analize*, Narodne novine, Zagreb, 2019., čl. 22.

2.8.2.2. Indikatori za prepoznavanje sumnjivih transakcija

Indikatori za prepoznavanje sumnjivih transakcija i osoba u vezi s kojima postoji sumnja vezana uz aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma najčešće ovise o specifičnosti poslovanja obveznika i karakteristikama sumnjive transakcije. Uz odrednice legislative koja uređuje predmetnu materiju, lista indikatora obveznicima predstavlja osnovne smjernice prilikom utvrđivanja razloga za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma te stoga neposredno utječe i na procjenu rizika. Listu indikatora kao nužan dio internog akta obveznika, obveznici dopunjavaju i prilagođavaju prema uočenim metodologijama i tipologijama pranja novca, kao i ostalim okolnostima koje proizlaze iz njihova poslovanja. U financijskom sektoru, banke su dužne nadležnoj financijsko-obavještajnoj jedinici dostavljati obavijesti o svakoj sumnjivoj transakciji, neovisno o tome je li ona poslije izvršena ili nije.

Primjeri vrsta indikatora u slučaju prepoznavanja sumnjivih transakcija:⁴⁴

- priljev sredstava u znatnom iznosu koji se odmah prebacuje na više različitih računa ili podiže u gotovini
- uzastopna isplata/polaganje gotovine s/na račun tijekom jednog dana ili nekoliko uzastopnih dana a čija je ukupna vrijednost znatna
- priljev sredstava iz inozemstva koji se odmah transferira dalje u inozemstvo u korist iste stranke ili u korist druge stranke
- isplata velikih iznosa gotovine s računa, odmah po priljevu sredstava na račun
- učestalo obavljanje gotovinskih transakcija jedva ispod praga od 200.000 kuna ili odgovarajućeg iznosa u drugoj valuti
- odljev sredstava u inozemstvo u korist off-shore društava ili drugih kompanija iz zemalja visokog rizika ili u korist fizičkih osoba iz zemalja visokog rizika

2.8.3. Kontrola klijenata i primjena sankcija

Provođenje mjera prevencije od strane banaka i drugih obveznika ključan je element preventivnog sustava za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. S ciljem otkrivanja i sprječavanja navedenih ilegalnih aktivnosti prilikom obavljanja redovite djelatnosti potrebno je provoditi sljedeće mjere prevencije: procjenu rizika od zlouporabe pranja novca i

⁴⁴ Cindori S., Petrović T.: *Indikatori rizičnosti bankarskog sektora u okvirima prevencije pranja novca*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2016., str. 779.–782.

financiranja terorizma, provođenje mjere dubinske analize stranke, imenovanje ovlaštenih osoba i njezinih zamjenika za provedbu mjera, omogućavanje redovitog stručnog osposobljavanja i izobrazbe djelatnika te osiguravanje redovite interne revizije u izvršavanju zadaća i obveza, izradu i redovito dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje stranaka i sumnjivih transakcija za koje postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma, osiguravanje čuvanja i zaštite podataka te vođenje propisanih evidencija.⁴⁵

2.8.3.1. Dubinska analiza stranke

Prilikom obavljanja procesa analize stranke postoje određene obveze analize ali i ujedno određene iznimke od provođenja mjera dubinske analize stranke. U slučaju svake nemogućnosti provođenja mjere dubinske analize, provoditelj mjere ne smije uspostaviti poslovni odnos ili obaviti traženu transakciju te ujedno može prekinuti uspostavljeni odnos sa strankom. Ukoliko je riječ o stranci s kojom već postoji nekakav odnos tada nije nužno prekinuti sav odnos već izvršiti ponovnu analizu.

Dubinska analiza stranka obuhvaća sljedeće mjere:

- utvrđivanje identiteta stranke i provjeru tog identiteta na osnovu dokumenata, podataka ili informacija dobivenih iz vjerodostojnog, pouzdanog i neovisnog izvora
- utvrđivanje i provjera identiteta stvarnog vlasnika stranke
- prikupljanje podataka o namjeni i predviđenoj prirodi ponovnog odnosa ili transakcije
- stalno praćenje poslovnog odnosa

S obzirom na prethodno navedeno, postoje određene obveze izvođenja dubinske analize stranke:

- prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa strankom
- pri svakoj transakciji u vrijednosti 105.000 kuna i više
- ako postoji sumnja u vjerodostojnost i istinitost prethodno dobivenih podataka o stranci
- uvijek kada u vezi s transakcijom ili strankom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma, bez obzira na vrijednost transakcije

⁴⁵ Vlada Republike Hrvatske: *Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma*, Zagreb, 2018., str. 88.–89.

Ukoliko obveznik koji je dužan provoditi mjere dubinske analize stranke ne može provesti mjere utvrđivanja identiteta stranke, utvrđivanja stvarnog vlasnika stranke ili koji ne može prikupiti podatke o namjeni i prirodi poslovnog odnosa ili transakcije, ne smije sa strankom uspostaviti poslovni odnos, ne smije izvršiti transakciju i s takvom strankom mora prekinuti već uspostavljeni poslovni odnos.

Provođenje dubinske analize stranke obuhvaća i dvije iznimke: (1) prilikom izdavanja elektroničkog novca, ako jednokratni iznos uplate izvršene za izdavanje tog novca na elektroničkom nositelju podataka na koji nije moguće ponovno uložiti novac ne prelazi kunsku protuvrijednost iznosa od 150 eura i (2) pri izdavanju elektroničkog novca i poslovanju s elektroničkim novcem ako ukupni iznos izvršenih uplata, pohranjen na elektroničkom nositelju podataka na koji je sredstva moguće ponovno uložiti, u tekućoj kalendarskoj godini ne prelazi kunsku protuvrijednost u iznosu od 2.500 eura.⁴⁶

2.8.3.2. Indikatori za prepoznavanje sumnjivih osoba i radnji

Obveza sastavljanja liste indikatora dužnost je obveznika za prepoznavanje sumnjivih transakcija i osoba u vezi s kojima postoje razlozi za sumnju na pranje novca i financiranja terorizma. Prilikom sastavljanja liste indikatora obveznici su dužni uzeti u obzir specifičnost svog poslovanja te karakteristike sumnjivih osoba i radnji. Lista indikatora reprezentira temeljne smjernice za prepoznavanje sumnjivih okolnosti povezanih s određenom strankom, transakcijom ili poslovnim odnosom te je stoga nužno osigurati da zaposlenici budu upoznati s indikatorima kako bi ih u svojem radu mogli efikasno primjenjivati. Obveznici su dužni listu indikatora kao sastavni dio svog internog akta, dopunjavati i prilagođavati prema njima poznatim trendovima i tipologijama pranja novca ali i okolnostima koje proizlaze iz njihovog poslovanja.

Primjeri vrsta indikatora za prepoznavanje sumnjivih osoba i radnji:⁴⁷

- stranka je praćena ili nadzirana
- stranka ne želi da joj se pošta upućuje na adresi u zemlji

⁴⁶ Briški D., Brlić J., Cutvarić M. i dr.: *Plaćanje i osiguranje plaćanja*, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2011., str. 452.–457.

⁴⁷ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga: *Smjernice za provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma za obveznike u nadležnosti Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga*, HANFA, Zagreb, 2014., str. 9.

- stranka govori ili priznaje da je upletena u kaznena djelovanja
- privatni ili službeni telefonski broj stranke je isključen ili nepostojeći
- stranka neočekivano pokazuje veliko zanimanje za sustav organiziranosti, kontrole i politike njihovoga provođenja
- stranka bez posebnoga razloga ustraje za brzim izvođenjem posla ili transakcije
- stranka pruža sumnjive ili nejasne informacije
- stranka pretjerano kasni s prilaganjem dokumenata
- stranka se protivi podnošenju osobnih isprava
- stranka želi poslovati u gotovini, iako to nije uobičajeno za njenu djelatnost
- stranka kod gotovinskih transakcija donosi veće svote neprebrojenog novca
- stranka nudi novac, poklone ili druge neuobičajene pogodnosti kao protuuslugu za izvođenje vidljivo neuobičajenog ili sumnjivog posla

2.8.4. Pristup temeljen na riziku za financijski sektor

Pristup temeljen na riziku za financijski sektor orijentiran u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma znači da se od država, nadležnih tijela i financijskih institucija očekuju da identificiraju, procijene i razumiju rizike pranja novca i financiranja terorizma kojima su izložene te poduzimaju mjere u sprječavanju nezakonitih aktivnosti razmjerno s postojećim rizicima kako bi ih učinkovito ublažili. Prilikom procjene rizika države, nadležna tijela i financijske institucije trebaju analizirati i pokušati shvatiti kako rizici pranja novca i financiranja terorizma koje identificiraju u poslovanju utječu na njih. Stoga, procjena rizika pruža osnovu za primjenu mjera sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma osjetljivih na rizik. Ovaj pristup nije pristup u kojemu ne postoji mogućnost pogreške.

Učinkoviti režim temeljen na riziku temelji se na pravnom i regulatornom pristupu države, raznolikosti i zrelosti svojeg financijskog sektora te profilu rizičnosti. Identifikacija i procjena banaka u vlastitom riziku od pranja novca i financiranja terorizma trebaju uzeti u obzir nacionalne procjene rizika kao i nacionalni pravni i regulatorni okvir u državi u kojoj posluju, uključujući sva područja propisanog značajnog rizika i sve mjere za njegovo ublažavanje definirane zakonskim ili regulatornim propisima. U slučaju gdje su rizici pranja novca i financiranja terorizma veći, banke bi uvijek trebale primjenjivati pojačanu dubinsku analizu, iako nacionalni zakoni ili propisi možda ne propisuju točno kako se ti veći rizici trebaju umanjiti. Bankama se može odobriti fleksibilnost u odlučivanju o najučinkovitijem načinu

rješavanja drugih rizika, uključujući one rizike identificirane u nacionalnoj procjeni rizika ili od strane samih banaka.

Strategija banaka za ublažavanje ovih rizika mora uzeti u obzir važeće nacionalne pravne, regulatorne i nadzorne okvire. Prilikom odlučivanja o tome u kojoj su mjeri banke sposobne odlučiti kako umanjiti rizik, države bi trebale, između ostalog, uzeti u obzir sposobnost njihovog bankarskog sektora da učinkovito identificira i upravlja rizicima pranja novca i financiranja terorizma, kao i stručnost njihovih nadzornika, što bi trebalo biti dovoljno kako bi se na odgovarajući način nadzirao način na koji banke upravljaju rizicima pranja novca i financiranja terorizma te poduzele mjere za rješavanje svakog propusta banaka da to učine. Također, države mogu uzeti u obzir dokaze nadležnih tijela o razini usklađenosti u bankarskom sektoru i pristupu sektora u rješavanju rizika pranja novca i financiranja terorizma. Države čiji su sektori financijskih usluga u nastajanju ili čiji se pravni, regulatorni i nadzorni okviri još uvijek razvijaju, mogu utvrditi da banke nisu opremljene za učinkovito identificiranje i upravljanje rizikom pranja novca i financiranjem terorizma, pa bi bilo kakvu fleksibilnost dopuštenu prema pristupu zasnovanom na riziku trebalo ograničiti.

Pristup točnim, pravodobnim i objektivnim informacijama o rizicima pranja novca i financiranja terorizma preduvjet je za učinkovit pristup temeljen na riziku. Ovaj pristup zahtijeva da države posjeduju mehanizme za pružanje odgovarajućih informacija o rezultatima procjena rizika svim relevantnim nadležnim tijelima, financijskim institucijama i drugim zainteresiranim stranama. Tamo gdje informacije nisu lako dostupne, na primjer ako nadležna tijela imaju neodgovarajuće podatke za procjenu rizika ili ne mogu podijeliti važne informacije, bankama će biti teško ispravno identificirati (tj. pronaći i navesti) rizik pranja novca i financiranja terorizma, pa ga stoga neće uspjeti procijeniti i ublažiti na odgovarajući način.

Procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma znači da države, nadležna tijela i banke moraju utvrditi kako će identificirati prijetnje i utjecati na njih. Oni bi trebali analizirati dobivene informacije kako bi razumjeli vjerojatnost nastanka tih rizika i utjecaja kojeg bi imali na pojedinačne banke, bankarski sektor i eventualno na nacionalno gospodarstvo za velike, sustavne financijske institucije, ukoliko se rizici ostvare. Kao rezultat procjene rizika, rizici pranja novca i financiranja terorizma često se klasificiraju kao niski, srednji i visoki, s mogućim kombinacijama između različitih kategorija (srednje-visoki, niski-srednji itd.). Ova klasifikacija ima za cilj pomoći u razumijevanju rizika od pranja novca i financiranja terorizma

te pomoći u određivanju njihovih prioriteta. Stoga, procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma nadilazi ne samo prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih informacija već ona čini osnovu za učinkovito smanjenje rizika navedenih aktivnosti koje je potrebno ažurirati kako bi ostala relevantna.⁴⁸

⁴⁸ Financial Action Task Force: *Guidance for a Risk-Based Approach: The Banking Sector*, FATF/OECD, Pariz, 2014., str. 5.–9.

3. FINANCIRANJE TERORIZMA

Terorizam je postao sustavno oružje rata koji ne poznaje granice ili rijetko pokazuje lice.

*Jacques Chirac,
predsjednik Francuske, trajanje službe: 1995. – 2007.*

Kako teroristi pribavljaju potrebna sredstva i resurse? Kako se ta sredstva koriste za provođenje stvarnih terorističkih kampanja? Studija o tome kako ove skupine stječu financiranje i resurse za samoodržavanje, vođenje operacija i zatim život za borbu još i danas jako je zanemarena. Financiranje terorizma teško je istražiti i, na mnogo načina, teško razumjeti. Empirijski gledano, financiranje terorizma, kada se promatra na pojedinačnoj razini detalja na kojem se zapravo događa, složeno je i nelinearno a konceptualno je suštinski sporno i subjektivno pitanje vođeno ponajviše složenom dinamikom ljudskog djelovanja i natjecanjem za moć.

3.1. Pojmovno određenje financiranja terorizma

Pojam financiranja terorizma podrazumijeva osiguravanje ili prikupljanje sredstava, odnosno pokušaj osiguravanja ili prikupljanja sredstava, zakonitih ili nezakonitih, na bilo koji način, izravno ili neizravno, s namjerom da se upotrijebe ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u cijelosti ili dijelom, od strane terorista ili terorističke organizacije u bilo koju svrhu, što uključuje i počinjenje terorističkoga kaznenog djela, ili od strane osoba koje financiraju terorizam.⁴⁹

Financiranje terorizma osigurava sredstva za terorističke aktivnosti. To može uključivati sredstva prikupljena iz legitimnih izvora, poput osobnih donacija i dobiti poduzeća i dobrotvornih organizacija, kao i iz kriminalnih izvora, poput trgovine drogom, krijumčarenja oružja i ostale robe, prijevara, otmica i iznuda. Teroristi koriste tehnike poput tehnika pranja novca kako bi izbjegli pozornost vlasti i zaštitili identitet svojih donatora i krajnjih korisnika sredstava. Međutim, financijske transakcije povezane s financiranjem terorizma obično su u manjim iznosima nego što je to slučaj s pranjem novca a kada teroristi prikupljaju sredstva iz

⁴⁹ *Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma*, čl. 3., st. 3., NN 108/17, 39/19 na snazi od 01.01.2020.

legitimnih izvora, otkrivanje i praćenje tih sredstava postaje teže. Da bi premještali svoja sredstva, teroristi se koriste službenim bankarskim sustavom, neformalnim sustavima za prijenos vrijednosti, Hawalom i Hundisom te najstarijim načinom prijenosa imovine, fizičkim prijenosom gotovine, zlata i drugih vrijednosti putem krijumčarenja.⁵⁰

3.2. Povijesni pregled financiranja terorizma

Izraz "terorist" potječe iz Francuske revolucije s kraja osamnaestog stoljeća. Izmišljen je tijekom francuske vladavine terora 1793. godine kada je Odbor za javnu sigurnost, predvođen Maximilianom Robespierrom, opravdavao režim terora da bi zaštitio novopostavljenu revolucionarnu vladu i iskorijenio one koji su protiv njezine vladavine. Tijekom terora više od 40.000 ljudi giljotirano je. Međutim, ekstremisti spremni za ubijanje civila u svrhu postizanja njihovih vjerskih ili političkih ciljeva postoje stoljećima. Među najranijim primjerima bili su židovski zloti. Njihov cilj je bio poslati nedvosmislenu poruku rimskim vlastima i Židovima koji su s njima surađivali.

Povjesničari terorizam prate u suvremenijem kontekstu unatrag do devetnaestog stoljeća, kada je ideja korištenja izraza terorizma bila prenijeti poruku publici kako bi skrenula pozornost na politički cilj. Skupina ruskih antisarista nazvana Narodnaya Volya bili su prvi aktivisti. Njihovi napori u svladavanju terorističkih ciljeva kulminirali su atentatom na cara Aleksandra II 1881. godine. Ova teroristička kampanja stvorila je nacrt kojeg su usvojile druge nacionalističke skupine poput Fenjaca koja se borila za neovisnu Irsku i slavenskih nacionalista poznatijih kao Interna makedonska revolucionarna organizacija.

Početak dvadesetog stoljeća pojavile su se skupine koje financira država. Dužnosnici srpske vlade i vojske neslužbeno su podržavali i obučavali brojne balkanske skupine. Aktivist jedne od tih skupina, Mladi Bosanci, izvršio je atentat na nadvojvodu Franza Ferdinanda 1914. godine, pokrećući lanac događaja koji su doveli do Prvog svjetskog rata. Teroristički napadi malih razmjera i daljnja ubojstva tijekom međuratnih godina zasjenjeni su aktivnostima totalitarnih režima, uključujući staljinističku Rusiju i nacističku Njemačku. Izraelski nacionalisti koristili su terorizam protiv britanskih snaga koje su nadzirale mandat Palestine a kroz šezdesete i sedamdesete godine pojavilo se više skupina koje su koristile terorističku

⁵⁰ Prasad N.: *The Financing of Terrorism*, Alpha Editions, Delhi, 2016., str. 18.

taktiku kako za nacionalističke tako i za ideološke ciljeve. Oni su dobro iskoristili tehnologiju i naglo rastuću medijsku pokrivenost koja im je bila na raspolaganju kako bi privukli najširu moguću publiku.

Terorizam kojeg sponzorira država, ovaj put sa sjedištem prvenstveno u zemljama Bliskog Istoka, uključujući Libiju, Siriju, Iran i Irak usredotočen na zapadne ciljeve u regiji, još je jednom došao do izražaja 1980-ih godina. Istodobno, i sve više zauzimajući središnje mjesto na međunarodnom planu, događa se ponovna pojava vjerski motiviranih napada. Praksa se širila tijekom sljedećih godina izvan islama u sve veće svjetske religije, kao i mnoge manje kulture. Od napada na Sjedinjene države u rujnu 2001. godine, Al-Qaeda i njezini izdanci dominirali su terorizmom na globalnoj osnovi.⁵¹

3.3. Izvori sredstava financiranja terorizma

Raspon izvora financiranja terorizma širok je, od državnog sponzorstva do sitne krađe. Da bi se ovaj fenomen razumio, različiti izvori podijeljeni su u tri opće kategorije:⁵²

(1) Državno sponzorstvo

Jedan od primarnih izvora financiranja terorističkih organizacija je državno sponzorstvo. Uz nekoliko značajnih iznimaka, državno sponzorstvo znatno se smanjilo posljednjih godina. Bilo je to mnogo češće tijekom Hladnog rata, kada su marksističke skupine diljem svijeta navodno podržavali Sovjetski Savez, Kuba i Sjeverna Koreja. SAD je također podržao nekoliko grupa, poput mudžahedina u Afganistanu i Contrasa u Nikaragvi koje bi se mogle smatrati terorističkim organizacijama. Danas je Iran možda najaktivniji državni sponzor terorizma, pružajući Hezbollahu oko 100 milijuna dolara godišnje koji čini otprilike polovicu godišnjeg proračuna organizacije. Iz perspektive terorističke organizacije, državno sponzorstvo je povoljno zbog količine sredstava koje može pružiti i jednostavnosti kojom ih teroristi mogu dobiti. Proračuni nacionalnih država zaostaju za terorističkim skupinama, što čini podlogu za državu poput Irana da financira Hezbollah a uz količinu sredstava koje bi Hezbollah teško mogao zamijeniti drugim metodama. Iz terorističke perspektive, državno sponzorstvo je također relativno jednostavno, jer pruža visoke povrate za gotovo nikakav napor. Državno

⁵¹ Parkman T., Peeling G.: *Countering Terrorist Finance: A Training Handbook for Financial Services*, Taylor & Francis Group, London, 2007., str. 51.–53.

⁵² Freeman M.: *Financing Terrorism: Case Studies*, Naval Postgraduate School, Monterey, 2016., str. 12.–20.

sponzorstvo ima nedostataka za terorističke skupine u pogledu kontrole i pouzdanosti: Država može upotrijebiti svoju financijsku potporu za kontrolu aktivnosti skupine, prisiljavajući skupinu da djeluje kao opunomoćenik državnih interesa ali i može pokušati ograničiti terorističku skupinu ili je prisiliti da eskalira napore u financiranju terorizma ili zahtijevati da promijeni taktiku. Kao rezultat toga, skupina može biti primorana baviti se aktivnostima koje inače ne bi poduzela.

(2) Ilegalne aktivnosti

Budući da državno sponzorstvo može biti nepouzđano i sputavati terorističko ponašanje, terorističke skupine sve su više tražile financiranje ilegalnim aktivnostima. To obično uključuje aktivnosti poput iznude ili "revolucionarnih poreza", otmice i otkupnine, krađe, krijumčarenja, sitnog kriminala i piratstva i krivotvorenja robe. Međutim, stručnjaci su zabrinuti da će se teroristi okrenuti tehnološki sofisticiranijim oblicima kriminala, poput upotrebe društvenih mreža ili kibernetičke iznude, kao metodama prikupljanja sredstava. Za terorističku skupinu postoji nekoliko prednosti ilegalnih aktivnosti kao izvora financiranja od kojih su najznačajnije: pouzđan izvor prihoda, poboljšanje legitimiteta terorističke skupine ili smanjenje legitimiteta države te zadržavanje kontrole, posebno ako im te aktivnosti omogućuju neovisnost od državnih sponzora.

(3) Zakonite aktivnosti

Terorističke skupine ne bave se samo kriminalnim aktivnostima; često posluju potpuno legalno, s profitom. Na primjer, dok je Al-Qaeda bila na vlasti u Sudanu između 1992. i 1996. godine, organizacija je vodila mnoge legitimne tvrtke, uključujući farme na kojima se uzgajao kikiriki i proizvodio med, nekoliko trgovačkih tvrtki, tvornica kože, tvornica namještaja. Za terorističku skupinu, baveći se zakonitim aktivnostima prikupljanje novca posebno je povoljno u sigurnosnom smislu. Budući da je djelatnost u potpunosti legalna, država može malo toga učiniti. To bi zahtijevalo da država izmijeni svoje zakone na način koji bi se mogao smatrati diskriminirajućim ili nelegitimnim. Ipak, možda ima nekih nedostataka u bavljenju zakonitim aktivnostima terorističke skupine. U pogledu sigurnosti, čak i pravne aktivnosti mogu privući neželjenu pozornost vlasti. To bi bilo posebno problematično ako teroristička skupina pokušava ostati tajna ili barem tajna dok je još u fazi planiranja.

3.4. Transferi terorističkih sredstava

Međunarodni trgovinski sektor pruža teroristima/terorističkim organizacijama prilike za prijenos vrijednosti i robe kroz naizgled zakonite trgovinske tokove. Često terorističke organizacije zloupotrebljavaju sistem alternativnog sustava prijenosa, dobrotvornih organizacija ili drugih poslovnih subjekata kako bi prikriili korištenje navedenih metoda prijenosa novčanih sredstava. Zbog brzine i lakoće kojom novčana sredstva mogu biti transferirana unutar financijskog sustava, teroristima i terorističkim organizacijama omogućuje učinkoviti prijenos novčanih sredstava između i unutar različitih jurisdikcija.⁵³

3.4.1. Prijenos gotovine

Novac ima tri tradicionalne funkcije: (1) obračunska jedinica koja pouzdano i brzo prenosi informacije o cijenama, (2) sredstvo razmjene, s obzirom na njegovu opću prihvatljivost za ispunjavanje ugovornih obveza i (3) ima samu vrijednost i prikladno je sredstvo za pohranjivanje bogatstva. Terorističkim organizacijama trebati će barem malo gotovine ili predmeta s vrlo visokom likvidnošću za kupnju materijalne robe, kao i neke nematerijalne robe. Novac ima snažan učinak na pobunjeničke pokrete: može se koristiti za kupnju oružja, podmićivanje lokalnih dužnosnika, plaćanje operativaca, pisanje propagande, korištenje društvenih mreža putem kojih povećavaju svoju popularnost a i na druge načine ispunjavaju bezbroj svrha.

Posebno korisne bilo kojoj transnacionalnoj organizaciji, uključujući terorističke skupine, su takozvane vrhunske i domicilne valute, jer kao i svi drugi, teroristi radije koriste valute koje dobro drže svoju vrijednost i općenito su prihvaćene ili se lako mogu konvertirati u druge valute. Dvije glavne valute su američki dolar i euro, one dominiraju većinom prekograničnih transakcija i najčešće su prihvaćene bilo gdje u svijetu. Ispod njih su domicilne valute, koje su manje dominantne ali još uvijek općenito prihvaćene. Japanski jen klasičan je primjer a prije uvođenja eura, tu je ulogu ispunjavala i njemačka marka. Čak i dok teroristi često mogu tvrditi da se bore protiv hegemonijskog zapadnog sustava, i oni će općenito odlučiti koristiti one valute koje su najšire prihvaćene i koje se smatraju najstabilnijima.⁵⁴

⁵³ Ministarstvo financija: *Tipologije financiranja terorizma*, Ured za sprječavanje pranja novca, Zagreb, 2012., str. 13.

⁵⁴ Vittori J.: *Terrorist Financing and Resourcing*, Palgrave Macmillan, New York, 2011., str. 35.–36.

3.4.2. Alternativni sustavi prijenosa

Osnovni mehanizam neformalnog sustava prijenosa temelji se na dva odnosa: prvi između klijenata i njihovog operatera, drugi između samih operatera. U slučaju kada klijent na jednom kraju sustava uplati iznos koji treba prenijeti, plus ugovorenu naknadu davatelju usluge (što može biti dio dobitka od tečaja), davatelj kontaktira svog kolegu u određenoj zemlji, koji zatim plaća primatelju. Oba operatera na raspolaganju trebaju imati dovoljnu količinu sredstava i dovoljno povjerenja jedni u druge da izvrše transakciju (odnosno isplatu identificiranom primatelju) i uđu u fazu namire. Nagodba se može provesti na različite načine, na temelju potreba operatera i okolnosti u vezi s transakcijom. Stoga, modeli nisu identični.

Postupci alternativnih sustava prijenosa od legitimnih do mogućih ilegalnih praksi uključuju sljedeće:⁵⁵

- *obrnuta transakcija*: transakcija s istim iznosom provodi se u suprotnom smjeru
- *bilateralna financijska nagodba*: formalni financijski prijenos vrši se između nadležnosti dvaju operatera
- *multilateralna financijska nagodba*: u financijsku transakciju uključena je treća država
- *bilateralna trgovinska nagodba*: roba ili usluge jednake vrijednosti čija se potraživanja razmjenjuju između nadležnosti dvaju operatera
- *multilateralna trgovinska nagodba*: treća je jurisdikcija uključena u trgovinsku nagodbu
- *podcjenjivanje/precjenjivanje trgovinskih vrijednosti*: prekomjernim/višim fakturiranjem u trgovinskim poslovima stvara se vrijednost koja se prenosi na podnositelja zahtjeva
- *krijumčarenje*: roba velike vrijednosti ilegalno se razmjenjuje preko granica kako bi se zadovoljili zahtjevi

Neformalni sustavi doznaka postoje kroz mnoštvo specifičnih modela prilagođenih referentnim zajednicama, pa stoga i postoji više naziva koji se koriste u područjima njihovih primjenjivanja. Primjeri alternativnih sustava prijenosa uključuju: Hawala (arapski poluotok/Afganistan), Hundi (Indija/Pakistan), Poey Kuan (Tajland) i Bangelap (Indonezija). Ove su vrste kanala u

⁵⁵ Vaccani M.: *Alternative Remittance Systems and Terrorism Financing: Issues in Risk Management*, The World Bank, Washington DC, 2009., str. 3.-5.

mnogim slučajevima uspjele eliminirati najosnovnije ali i izazovne prepreke pristupu financijskim uslugama: dostupnost, fizički pristup i prihvatljivost. Ti se poticaji u mnogim slučajevima sastoje od čvrstih veza etničke, plemenske ili vjerske prirode pružajući potrebno povjerenje među operaterima, koje formalne financijske institucije često ne dijele. To je posebno ključno nakon velikih financijskih kriza, kada korisnici nerado povjeravaju svoja sredstva institucijama. Izuzetno jako povjerenje između klijenata i operatera od velike je važnosti.

3.4.3. Humanitarne i neprofitne organizacije

Jedan od svojstvenih izazova u procjeni rizika od terorizma u sektoru neprofitnih organizacija je definiranje što je neprofitna organizacija, i što je još važnije, koje su od tih organizacija najugroženije. Neprofitna organizacija je definirana kao pravna osoba ili organizacija koja se prvenstveno bavi prikupljanjem ili isplatom sredstava u svrhe kao što su dobrotvorne, vjerske, kulturne, obrazovne ili socijalne svrhe ili izvođenje drugih vrsta dobrih djela.⁵⁶

Rad neprofitnih organizacija može se svesti na pet općih elemenata:⁵⁷

1. *Prikupljanje resursa*: odnosi se na bilo koju aktivnost koju neprofitna organizacija poduzima za stjecanje resursa izravno ili putem trećih strana poput dobrovoljaca.
2. *Zadržavanje resursa*; odnosi se na skladištenje ili održavanje resursa od strane neprofitnih organizacija. Zadržavanje uključuje aktivnosti u rasponu od održavanja sredstava na bankovnim računima do upravljanja imovinom ili objektima.
3. *Prijenos resursa*: može se dogoditi u više slučajeva tijekom operacija i odnosi se na bilo koju točku u kojoj se resursi neprofitnih organizacija prenose između različitih aktera.
4. *Potrošnja resursa*: odnosi se na bilo koju točku u kojoj se razmjenjuju resursi neprofitnih organizacija zauzvrat za robu ili usluge.
5. *Isporuka programa*: odnosi se na točku u kojoj neprofitna organizacija provodi program aktivnosti. To bi moglo uključivati aktivnosti poput raspodjele pomoći i

⁵⁶ Financial Action Task Force: *Combating the Abuse of Non-profit Organisations*, FATF/OECD, Pariz, 2015., str. 20.

⁵⁷ Financial Action Task Force: *Risk of Terrorist Abuse in Non-Profit Organisations*, FATF/OECD, Pariz, 2014., str. 22.–24.

pružanja medicinskih usluga, održavanja i prikupljanja sredstava ili gostovanja gostujućeg govornika.

Navedeni elementi karakteristike su neprofitnog sektora koji ukazuju na ranjivost sustava od strane terorista. Suprotno tome, to su također karakteristike koje čine sektor jedinstvenim i učinkovitim prema međunarodnim akterima.

Zbog povećanog rizika od financiranja terorizma, Financial Action Task Force i drugi međunarodni standardi od država traže uspostavu djelotvornih sustava nadzora poslovanja humanitarnih i neprofitnih organizacija. Stoga, i u Republici Hrvatskoj postoje obvezujuće smjernice koje upućuju obveznike da humanitarne organizacije, udruge, odnosno nevladine i neprofitne organizacije smatraju klijentima i entitetima od povećanog rizika za financiranje terorizma kao i da prema njima primjenjuju pojačane mjere dubinske analize.⁵⁸

3.5. Metode prijenosa financijskih sredstava terorističkih organizacija

Često teroristi odnosno terorističke organizacije zloupotrebljavaju sisteme alternativnih doznaka, dobrotvorne organizacije ili druge poslovne subjekte kako bi prikrili korištenje metode prijenosa novčanih sredstava. Sukladno navedenome, postoje tri osnovne metode prijenosa novčanih sredstava namijenjenih financiranju terorizma:

1. korištenje financijskog sustava
2. korištenje međunarodnog trgovinskog sustava
3. korištenje fizičkog prijenosa novca (tzv. cash couriers)

Financijski sustav, karakterističan zbog svoje brzine i lakoće kojom novčana sredstava mogu biti transferirana unutar istoga, omogućuje teroristima/terorističkim organizacijama učinkovito i vrlo često bez da budu primijećeni obavljaju prijenos novčanih sredstava između i unutar različitih jurisdikcija. Međunarodni trgovinski sustav, osigurava teroristima odnosno terorističkim organizacijama da prenose novac i robu putem naizgled legitimnih trgovinskih tokova. Korištenje fizičkog prijenosa novca jedan je od načina koji terorističkim organizacijama omogućuje prijenos sredstava bez da se izlažu mjerama sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma koje se provode u financijskom sustavu. Stoga, neke terorističke

⁵⁸ Bolta D.: *Uloga ureda za sprječavanje pranja novca u sustavu sprječavanja pranja novca*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2007., str. 801.–806.

organizacije konvertiraju gotov novac u zlato ili plemenite metale, u cilju prijenosa istih izvan financijskog sustava. Takav način prijenosa se često koristi u zemljama Srednjeg Istoka i Južne Azije, gdje je elektroničko bankarstvo slabo razvijeno, u velikim dijelovima Afrike te u Europi, kako bi se sredstva namijenjena financiranju terorizma držala podalje od financijskog sustava i rizika da će biti otkrivena. Istraživanje sumnjivih transfera novca predstavlja izazovan posao za financijske i obavještajne službe, dok presijecanje kanala financiranja terorizma predstavlja bitnu stavku u borbi protiv terorizma. Slijedom navedenog, preventivna djelatnost obavještajnih službi i financijskih institucija država igra veliku ulogu u sprječavanju terorističkih napada.⁵⁹

3.6. Sustav za borbu sprječavanja financiranja terorizma

Financiranje terorizma složen je zločini i, iz tog razloga, više nacionalnih agencija mora biti uključeno u različite aspekte sprječavanja, otkrivanja i kaznenog progona. Konkretno uključene agencije mogu se razlikovati od zemlje do zemlje ali za učinkovit, sveukupni režim pranja novca i terorizma potrebna je suradnja sljedećih područja: zakonodavna vlast, izvršni ogranak ili ministarstva, pravosuđe, provođenje zakona, uključujući policiju, carinu, financijsko–obavještajne jedinice, nadzor banaka, uključujući središnju banku te druge financijske institucije.

Nacionalna vlada pokazuje svoju jasnu političku predanost uspostavljanju robusnog režima protiv financiranja terorizma donošenjem odgovarajućih zakona i propisa, dodjeljivanjem odgovarajućih ovlasti, dodjeljivanjem potrebnih resursa relevantnim ministarstvima i agencijama te procesuiranjem slučajeva i ostvarenjem osuđujućih presuda. Jasno je da učinkovit režim zahtijeva značajnu suradnju državnih dionika u javnom sektoru. Međutim, presudni za uspjeh režima su i relevantni dionici iz privatnog sektora te financijske institucije i određena nefinancijska poduzeća koji podliježu obvezama. Oni bi također trebali biti uključeni u proces suradnje. Kako bi režim postao uspješan bilo koja nacionalna vlada mora imati političku volju da poduzme sve potrebne korake za njezinu uspostavu i provedbu a nakon toga vlada mora pokazati jasnu predanost procesu koji je uspostavila. To znači da vlada mora donijeti i provoditi odgovarajuće zakone i propise, mora posvetiti potrebne resurse zadatku,

⁵⁹ Glavina M., Banović Šimić R.: *Terorizam: Kontekst, financiranje i ekonomske posljedice*, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 51 No. 102, Zagreb, 2017., str. 54.–55.

dodijeliti odgovarajuće ovlasti relevantnim agencijama te procesuirati slučajeve. Bez takvog političkog opredjeljenja s najviših vladinih razina, male su šanse za uspjeh bilo kojeg režima u borbi protiv financiranja terorizma.⁶⁰

3.6.1. Ujedinjeni narodi (UN)

Generalna skupština UN-a konsenzusom je usvojila UN-ovu Globalnu protuterorističku strategiju 8. rujna 2006. godine. Strategija je jedinstveni globalni instrument za jačanje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih napora u borbi protiv terorizma. Generalna skupština svake dvije godine preispituje Strategiju usklađenu s protuterorističkim prioritetima država članica. Zamjenik glavnog tajnika pruža strateško vodstvo naporima Ujedinjenih naroda u borbi protiv terorizma, sudjeluje u procesu donošenja odluka Ujedinjenih naroda i osigurava da se višestruko podrijetlo i utjecaj terorizma odraze u radu Ujedinjenih naroda.

Ured za borbu protiv terorizma ima pet glavnih funkcija:⁶¹

1. osigurati vodstvo nad mandatima Generalne skupštine za borbu protiv terorizma povjerenim glavnom tajniku iz cijelog sustava Ujedinjenih naroda
2. poboljšati koordinaciju i koherentnost u cjelinama Globalnog protuterorističkog koordinacijskog dogovora kako bi se osigurala uravnotežena provedba četiri stupa UN-ove Globalne protuterorističke strategije
3. ojačati pružanje pomoći državama članicama u borbi protiv terorizma u izgradnji kapaciteta
4. poboljšati vidljivost, zagovaranje i mobilizaciju resursa za protuterorističke napore Ujedinjenih naroda
5. osigurati da se prioritet daje protuterorizmu u cijelom sustavu Ujedinjenih naroda i da je važan posao na sprečavanju nasilnog ekstremizma čvrsto ukorijenjen u strategiji

Generalna skupština UN-a utvrđuje prioritete Ureda za borbu protiv terorizma Ujedinjenih naroda rezolucijama dvogodišnje Revije UN-ove globalne protuterorističke strategije. Ured blisko surađuje s državama članicama i entitetima UN-a, civilnim društvom, međunarodnim i

⁶⁰ Chatain P.L., McDowell J., i dr.: *Preventing Money Laundering and Terrorist Financing: A Practical Guide for Bank Supervisors*, The World Bank, Washington DC, 2009., str. 8.–9.

⁶¹ <https://www.un.org/counterterrorism/about> (28.06.2021.)

regionalnim organizacijama, akademskom zajednicom i ostalim dionicima jačajući postojeća i razvijajući nova partnerstva za učinkovito sprečavanje i suzbijanje terorizma.

Koordinacija i koherentnost

Da bi se poboljšala koordinacija i koherentnost, Generalni tajnik UN-a u prosincu 2018. godine pokrenuo je UN-ov Globalni protuteroristički sporazum o koordinaciji, koji predstavlja koordinacijski okvir koji okuplja 38 subjekata UN-a, uključujući INTERPOL i Svjetsku carinsku organizaciju. Koordinacijski odbor i 8 tematskih međuagencijskih radnih skupina, koje su revitalizirani u travnju 2019. godine, pružaju cjeloviti pristup sustavima Ujedinjenih naroda koji rade na protuterorizmu i sprječavanju i suzbijanju nasilnog ekstremizma a koji pogoduje terorizmu. Nacionalne obveze suzbijanja financiranja terorizma utvrđene su u postojećem međunarodnom okviru. Intenziviranjem terorističke prijetnje tijekom posljednjih godina i istodobnim razvojem tipologija financiranja terorizma, Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je dodatne rezolucije. Kako bi bili učinkoviti, naponi u borbi protiv financiranja terorizma moraju se više oslanjati na razmjenu financijskih obavještajnih podataka između država i pojačanu koordinaciju između javnog i privatnog sektora. Pored toga, financijski regulatori javnog sektora i subjekti regulirani i poluregulirani u privatnom sektoru, uključujući banke, često nose informacije koje bi mogle koristiti drugima ako se dijele pravodobnim kanalima. Da bi bile učinkovitije, ciljane financijske sankcije i ostale radne skupine za financijsko djelovanje moraju se poduprijeti procjenom rizika i identifikacijom tipologije, pojačanom razmjenom obavještajnih podataka i boljom suradnjom između javnog i privatnog sektora. Također je potrebno potpuno poštivanje međunarodnih standarda o ljudskim pravima i pitanjima odgovarajućeg postupka u suzbijanju financiranja terorizma.

Globalni program za otkrivanje, sprečavanje i suzbijanje financiranja terorizma) pokrenut je 2020. godine kako bi se pojačali naponi UNOCT-a/UNCCT-a na ovom području, kako je naložena Globalnom strategijom protuterorizma i revizijskim rezolucijama Generalne skupštine te Sigurnosnim sustavom Vijeća, uključujući i putem rezolucija 1373 (2001) i 2462 (2019).

Programski mandat

Vijeće sigurnosti UN-a obratilo se raznim prilikama državama članicama po pitanju suzbijanju financiranja terorizma. To uključuje, između ostalog, Rezoluciju 2133 (2014) o otmici i uzimanju talaca od strane terorista i Rezolucija 2178 (2014) o suzbijanju protoka stranih

terorističkih boraca, financiranju i drugoj podršci terorističkim skupinama u Iraku i Siriji, Rezolucija 2195 (2014) o sprečavanju terorista da se okoristi transnacionalnim organiziranim kriminalom, Rezolucija 2199 (2015) čiji je cilj spriječiti terorističke skupine u Iraku i Siriji da imaju koristi od trgovine naftom, starinama i taocima te od primanja donacija. U Rezoluciji 2253 (2015) Vijeća sigurnosti UN-a, Vijeće je proširilo i ojačalo svoj okvir sankcija za Al-Qaeda kako bi uključilo fokus na ISIL i iznijelo napore na ukidanju svojih kanala financiranja i potpore. Razvoj prijetnje koju je predstavljao ISIL dodatno se ogleda u Rezoluciji 2331 (2016) koja ima za cilj poremetiti financiranje terorizma proizašlih iz djela seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja, uključujući kada je povezana s trgovinom ljudima, Rezolucija 2347 (2017) o sprečavanju i suzbijanju ilegalne trgovine i trgovine kulturnim dobrima koja potječu iz konteksta oružanog sukoba, posebno od terorističkih skupina, uključujući zabranu prekogranične trgovine ilegalnim predmetima.

Na kraju, u rezoluciji 2462 (2019), države članice pozvane su na hitnost suzbijanja financiranja terorizma. Rezolucija je predstavljala važan korak naprijed u naporima međunarodne zajednice protiv financiranja terorizma objedinjavanjem postojećih obveza u jedan dokument, proširivanjem fokusa na ključna nova pitanja, rješavanjem kritičnih zabrinutosti zbog potencijalno negativnog utjecaja protuterorističkih mjera na nepristranu i prijeko potrebnu humanitarnu pomoć. programiranje i naglašavanje važnosti jačanja međunarodne suradnje kako bi se osigurala razmjena relevantnih financijskih obavještajnih podataka. Važnost suzbijanja financiranja terorizma također je naglašena u Globalnoj strategiji protuterorizma Ujedinjenih naroda i u dvogodišnjim rezolucijama o pregledu, koje potiču UN-ove subjekte da i dalje pomažu državama članicama na njihov zahtjev da u potpunosti provode svoje međunarodne obveze u borbi protiv financiranja terorizma.⁶²

3.6.2. Europska Unija (EU)

Vijeće Europske Unije 2005. godine je usvojilo protuterorističku strategiju za globalnu borbu protiv terorizma kako bi Europu učinili sigurnijom. Dok smrtonosni teroristički napadi utječu na život građana u Europi i šire, borba protiv terorizma glavni je prioritet Europske Unije, zemalja i partnera.

⁶² <https://www.un.org/counterterrorism/cct/countering-the-financing-of-terrorism> (28.06.2021.)

Za učinkovitu borbu protiv terorizma, strategija se usredotočuje na 4 prioriteta (stupa):⁶³

1. *Prevenција*: rješavanje uzroka radikalizacije i novačenja terorista ključni je prioritet EU-a. Stup 'prevencije' ima za cilj borbu protiv radikalizacije i novačenja terorista identificiranjem metoda, propagande i instrumenata koje teroristi koriste. EU pomaže u koordinaciji nacionalnih politika, utvrđivanju dobre prakse i razmjeni informacija. Revidirana strategija za borbu protiv radikalizacije i regrutacije u terorizam, kako je revidirana 2014. godine, ima za cilj borbu protiv radikalizacije i regrutiranja, uzimajući u obzir evolutivne trendove, poput stranih terorističkih boraca i upotrebe društvenih medija od strane terorista.
2. *Zaštita*: građana i infrastrukture i smanjenje ranjivosti na napade drugi je prioritet strategije EU za protuterorizam. Navedeno uključuje: osiguravanje vanjskih granica, poboljšanje prometne sigurnosti, zaštita strateških ciljeva i smanjenje ranjivosti kritične infrastrukture.
3. *Provođenje*: cilj trećeg stupa je progoniti teroriste preko granica, poštujući ljudska prava i međunarodno pravo. Da bi postigli ove ciljeve, EU je usredotočena na: poboljšanje suradnje i razmjene informacija između policije i pravosudnih tijela; lišavanje sredstava teroristima za podršku i komunikaciju, i rješavanje financiranja terorizma.
4. *Odgovor*: priprema, upravljanje i minimiziranje posljedica terorističkog napada četvrti je cilj strategije za protuterorizam. To se postiže poboljšanjem sposobnosti za rješavanje, posljedice, koordinacija odgovora i potrebe žrtava. Prioriteti u ovom području uključuju: razvijanje aranžmana za krizno koordiniranje, razvoj alata za procjenu rizika; razmjena najboljih praksi u pružanju pomoći žrtvama terorizma.

Preko ovih stupova, strategija prepoznaje važnost suradnje sa zemljama koje nisu članice Europske unije i međunarodnim institucijama.

Suradnja s međunarodnim partnerima

Sigurnost Europske unije usko je povezana sa situacijom u drugim zemljama, posebno u susjednim državama. U svojim zaključcima o vanjskom djelovanju Europske unije na suzbijanju terorizma od 19. lipnja 2017. godine. Vijeće je naglasilo potrebu za:

- veću dosljednost unutarnjih i vanjskih djelovanja na polju sigurnosti

⁶³ Vijeće Europske unije: *The European Union Counter-terrorism Strategy*, Bruxelles, 2005., str. 2.

- jačanje uloge agencija za pravosuđe (pravosuđe i unutarnji poslovi) u odnosu na zemlje izvan EU
- misije i operacije zajedničke sigurnosne i obrambene politike moraju imati veću ulogu u borbi protiv terorizma

Protuteroristički program prisutan je u odnosima između i izvan zemalja Europske unije u mnogim oblicima, uključujući:

- političke dijaloge na visokoj razini
- usvajanje klauzula i sporazuma o suradnji ili posebne pomoći
- projekte izgradnje kapaciteta sa strateškim zemljama

Europska unija blisko surađuje u borbi protiv terorizma sa zemljama na zapadnom Balkanu, zemljama Afrike i Bliskog Istoka, Sjevernom Amerikom te Azijom. Suradnja sa SAD-om temeljna je sastavnica strategije Europske unije. Posljednjih godina postignuti su sporazumi o suradnji u područjima kao što su financiranje terorizma, promet i granice, uzajamna pravna pomoć i izručenje. Američke vlasti sve više usko surađuju s Europolom i Eurojustom. Europska Unija također usko surađuje s drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama i forumima na izgradnji međunarodnog konsenzusa i promicanju međunarodnih standarda za borbu protiv terorizma.⁶⁴

3.6.3. Sjedinjene Američke Države (SAD)

Ured za protuterorizam predvodi State Department u cjelokupnim vladinim naporima za suzbijanje terorizma u inozemstvu i osiguranja Sjedinjenih Država od stranih terorističkih prijetnji. Prethodnica Organizacije za protuterorizam bio je Ured za borbu protiv terorizma, osnovan 1972. godine na preporuku posebnog odbora kojeg je imenovao predsjednik Richard Nixon nakon terorističkog napada na Olimpijskim igrama u Münchenu. Odbor je utvrdio da je potreban ured u Ministarstvu vanjskih poslova koji će pružati svakodnevnu protuterorističku koordinaciju i razvijati političke inicijative i odgovore za američku vladu. Ured za borbu protiv terorizma postao je Ured koordinatora za protuterorizam 1985. godine a pod nazivom Ured za protuterorizam postaje 2012. godine.⁶⁵

⁶⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum%3A133275> (28.06.2021.)

⁶⁵ <https://www.state.gov/about-us-bureau-of-counterterrorism/> (28.06.2021.)

Suzbijanje financiranja terorizma

Ured za protuterorizam koristi niz alata i programa za izoliranje i slabljenje terorističkih skupina i njihovih mreža potpore, određuje terorističke organizacije i pojedince, uključujući zamrzavanje njihove financijske imovine, blokiranje njihovih financijskih transakcija i sprječavanje drugih da im pruže materijalnu ili financijsku potporu. Oznake terorizma razotkrivaju i izoliraju organizacije i pojedince, nameću im ozbiljne sankcije i omogućuju koordinirano djelovanje američke vlade u suradnji s međunarodnim partnerima da poremete aktivnosti terorista, uključujući uskraćivanje pristupa američkom financijskom sustavu i omogućavanjem američke provedbe zakona.

Također pomaže u izgradnji kapaciteta stranih partnera za otkrivanje ilegalnih sredstava, posebno onih od terorističkih organizacija koje potječu iz njihovih zemalja, prolaze kroz njih ili ulaze u njih pomažući im da utvrde nedostatke u nacionalnom sprječavanju pranja novca i suprotstavljanju financiranju režima terorizma i izgradnji znanja i vještina za rješavanje tih nedostataka. Ured pomaže zemljama partnerima da izgrade svoj pravni okvir kako bi udovoljili međunarodnim standardima uspostavljenim od strane Radne skupine za financijsko djelovanje (FATF) i UN-a, uključujući uspostavljanje i provedbu učinkovitih financijskih regulatornih sustava koji pokrivaju i formalni i neformalni sektor; razvijanje učinkovitih financijskih obavještajnih jedinica koje mogu identificirati nezakonito financiranje, analizirati sumnjive transakcije i širiti informacije te opremanje agencija za provođenje zakona, tužitelja i sudaca za istragu i razvijanje dokaza za procesuiranje i rješavanje slučajeva pranja novca i financiranja terorizma.⁶⁶

3.6.4. Republika Hrvatska: Ured za sprječavanje pranja novca

Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma kojom se definira terorizam Republika Hrvatska donosi 2008. godine. Zakonodavni okvir obuhvaća Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma te devet pravilnika u provođenju navedenog Zakona. Kao financijska obavještajna jedinica, osnovana 1998. godine, Ured za sprječavanje pranja novca, u interaktivnoj suradnji s drugim nacionalnim nadležnim tijelima i stranim financijsko-obavještajnim jedinicama može u potpunosti doprinijeti u cilju sprječavanja korištenja financijskog sustava za pranje novca i/ili financiranje terorizma. Temeljna zadaća ureda odnosi

⁶⁶ <https://www.state.gov/bureau-of-counterterrorism-programs-and-initiatives/#CFT> (28.06.2021.)

se na primanje i analizu informacija, podataka i dokumentacije koju Uredu dostave obveznici, državna tijela, sudovi, pravne osobe s javnim ovlastima i inozemne financijsko-obavještajne jedinice u vezi sa sumnjom na pranje novca, povezano predikatno kazneno djelo ili financiranje terorizma. Ured u svom sastavu obuhvaća dva osnovna područja djelovanja: prevencija i analitika. Preventivna uloga Ureda ogleda se u zakonskoj obvezi financijskog i informacijskog sektora za identifikaciju stranaka te obavještavanje Ureda o gotovinskim, povezanim i sumnjivim transakcijama. Analitička uloga obuhvaća analitičku obradu sumnjivih i nelogičnih transakcija ali i ustanovljenje ekonomsko–financijsko–gospodarskih nepravilnosti kao i moguću povezanost s tipologijama pranja novaca i/ili kriminalne djelatnosti. O rezultatima, Ured obavještava nacionalna nadležna tijela i inozemne financijske institucije, odnosno zajedno s njima poduzima mjere za sprječavanje i otkrivanje pranja novca te financiranje terorizma.⁶⁷

Ured je samostalan i operativno neovisan u obavljanju zadaća propisanih Zakonom te:⁶⁸

- ima ovlaštenje potpuno slobodno ispunjavati svoje funkcije, uključujući samostalno odlučivanje u vezi s analiziranjem, zahtijevanjem, prosljeđivanjem i dostavljanjem rezultata svojih operativnih analiza i specifičnih informacija, podataka i dokumentacije
- ima odvojene ključne funkcije od funkcija koje obavljaju druge ustrojstvene jedinice Ministarstva financija, uključujući i ograničavanje pristupa prostorijama, podacima i informacijama te informacijskom sustavu Ureda
- Uredu se osiguravaju za obavljanje njegovih temeljnih i drugih zadaća propisanih Zakonom odgovarajuća financijska sredstva, kadrovski kapaciteti, informatička i tehnička opremljenost
- ima ovlaštenja na individualnoj i redovitoj osnovi pribavljati i razmještati resurse prijeko potrebne za obavljanje zadaća Ureda, bez neprimjerenoga političkog utjecaja ili utjecaja privatnoga sektora ili ometanja od istih, kako bi se osigurala potpuna operativna neovisnost Ureda
- ovlašten je sklapati sporazume o suradnji ili uspostavljati samostalnu suradnju u razmjeni informacija s drugim domaćim i inozemnim nadležnim tijelima

⁶⁷ Cindori S.: *Sustav sprječavanja pranja novca*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2010., str. 183.–185.

⁶⁸ <https://mf.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143> (28.06.2021.)

3.7. Financiranje terorizma na Bliskom Istoku

Bliski je Istok godinama služio kao inkubator za rast i uspostavljanje mnogih terorističkih organizacija, uključujući organizacije vođene sekularnim ideološkim motivacijama (poput marksističkih i komunističkih organizacija), organizacije vođene nacionalno-separatističkim motivacijama i organizacije koje provode terorističke napade u pozadini lokalne ili globalne religiozne selefijsko-džihadističke ideologije. Tijekom godina, baze i sjedišta terorizma, kao i kampovi za regrutiranje i obuku, uspostavljeni su na raznim teritorijama na Bliskom Istoku, bilo uz znanje i potporu postojećih režima ili dok su zatvarali oči pred ovom aktivnošću. U nekim su slučajevima organizacije uspjele preuzeti kontrolu nad teritorijima i stanovništvom i zapravo su se pretvorile u hibridne terorističke organizacije koje su uz terorističke napade koje su izvođene, pružale osnovne usluge stanovništvu pod svojom kontrolom i nasilno provodile poštivanje zakona.

Korupcija u arapskim diktatorskim režimima, interesi i uključenost supersila na Bliskom Istoku i izraelsko-arapski sukob poslužili su kao katalizatori za rast i djelovanje terorističkih organizacija na Bliskom Istoku. Uz to, činjenica da je ova regija dugi niz godina služila kao kolijevka za rast islamističko-džihadističkih ideologija pridonijela je razvoju terorizma na Bliskom Istoku i njegovom širenju u arapskim i muslimanskim zemljama te ostatku zemlje i svijeta. Radikalne promjene započete na Bliskom Istoku kao rezultat pobuna "arapskog proljeća", sloma tradicionalnih režima i razvoja regija bez upravljanja poslužile su kao plodno tlo za rast terorističkih organizacija. Bliski Istok se još uvijek nalazi u oblaku nereda čiji se kraj još ne nazire. U svakom slučaju, Bliski Istok će vjerojatno i dalje služiti kao središte terorizma i platforma za izvoz nestabilnosti, nasilja i terorizma u druge regije svijeta.⁶⁹

3.7.1. Regionalni izazovi i posljedice

Evolucija državnih sustava nakon stvaranja modernog Bliskog Istoka nakon Prvog svjetskog rata svjedočila je mnogim izazovima, kako unutarnjim tako i vanjskim. Zapadni odnosi s tim vladinim sustavima nisu se temeljili na njihovoj transparentnosti, otvorenosti, odgovornosti, učinkovitosti, legitimitetu, predstavljanju ili javnoj službi. Umjesto toga,

⁶⁹ Chenoweth E., English R., Gofas A., Kalyvas N.S.: *The Oxford Handbook of Terrorism*, Oxford University Press, Oxford, 2019., str. 587.

temeljili su se na zapadnim interesima u regiji i često su žrtvovali načela javne službe radi stabilnosti i sigurnosti. Zbog toga je policijska država postala najizraženiji aspekt tih vlada, označena korupcijom, nepotizmom, cenzurom, političkim ugnjetavanjem, pogoršanjem infrastrukture, nedostatkom usluge, zastarjelim propisima i neučinkovitim birokratskim sustavom, lošim planiranjem i ekonomskim ulaganjima, povećanim siromaštvom i nezaposlenošću te velikim oslanjanjem na državnu upravu. Sa svijetom koji je sve više povezan, posebno nakon širenja interneta i društvenih mreža, fenomena poznatog kao informacijska i komunikacijska tehnologija, građani Bliskog Istoka mogli su se povezati s drugima u svijetu, posebno iseljenicima koji žive u inozemstvu te su počeli uklanjati skrivene informacije koje su nametnuli njihovi vladini sustavi. Učeći o tome kako su ostale zajednice i društva živjele u svijetu i drugim modelima vlada koji su bili reprezentativniji, transparentniji, odgovorniji i učinkovitiji, građani Bliskog Istoka počeli su tražiti promjene.

Danas se više nego ikad ljudi i regija Bliskog Istoka u cjelini suočavaju s velikim izazovima i prijetnjama, ne samo u javnim poslovima već i u svom egzistencijalnom identitetu živeći mirno bez nasilja. Kao rezultat takve transformacije pojavile su se dvije skupine:

1. *Prva skupina* koja želi da promjena vlasti bude demokratičnija i bolje angažirana u izgradnji prosperitetnog civilnog društva. Ova je skupina neorganizirana, spontana i sirova da su kasnije njezine mirne revolucije na javnim trgovima postali poznati medijima kao Arapsko proljeće. Nažalost, zbog neorganiziranog načina rada skupine, tradicionalnim oporbenim političkim strankama lako se manipulira s time da su žrtve skupine usmjeravane ka postizanju političkih dobitaka za ove oporbene strane.
2. *Druga skupina* želi promjenu vlasti koja se može vratiti Islamskom kalifatu iz šestog stoljeća i konstitucionalizaciji šerijatskog zakona. Budući da takav koncept ne dijeli većina građana na Bliskom Istoku, jer je većina (uključujući muslimane) smatrala religiju osobnim stvarima koja nije temelj upravljanja, takva skupina pribjegava nasilju u obliku terorističkih akata kako bi proveli svoj dnevni red.

Izazovi s kojima se suočava Bliski Istok javljaju se posebno nakon Prvog svjetskog rata i formiranja trenutnih nacionalnih država nakon pada Otomanskog carstva. Međutim, danas su ti izazovi sekundarni u odnosu na jasnu i stvarnu opasnost koju predstavlja teror u uništavanju svake normalnosti u životu i restrukturiranju ljudske dinamike na temelju potpune i nepokolebljive podložnosti strahu. Takav teror sada se preobrazio iz povremenih bombi i terorističkih činova u stvaranje države, od stanja koje ovisi o državnom sponzorstvu terora, do

terorističke države koja nije zajednička ni s jednim drugim oblicima upravljanja u današnjem društvu.

Prethodni izazovi vezani uz pitanja upravljanja na Bliskom Istoku proizašli su iz netipičnog stvaranja većine bliskoistočnih nacionalnih država od strane kolonijalnih sila nakon Drugog svjetskog rata. Iako je takva kreacija stvaranja država djelovala i u drugim dijelovima svijeta, na Bliskom Istoku, to je postalo izvor problema. Moguće je ukazati da su takvi problemi i neuspjeli pokreti koji su rezultirali njihovim rješavanjem iznjedrili vrstu devolucije kojoj danas svjedočimo u formiranju propalih država i terorističkih organizacija. Tri su se pokreta pojavila od stvaranja modernog Bliskog Istoka koji su pokušali riješiti probleme naslijeđene stvaranjem regije. Prvi pokret je nacionalistički pokret, putem kojeg je formirana politička organizacija koja zagovara patrijarhalne nacionalističke ideologije kako bi stanovništvo odvela prema ovisnom-neovisnom lokalnom tržištu. Iako je pokret generirao veliku bazu potpore, na kraju se izolirao i postao nepopularan zbog nesposobnosti rješavanja socijalnih problema putem građanskih institucija, nadležne javne uprave, zdravog ekonomskog razvoja i individualnih sloboda. Drugi pokret rastao je paralelno s nacionalističkim pokretom, zagovarajući socijalističku ideologiju i izazivajući prvi pokret za kontrolu javne politike i političke moći. Iako je hladni rat dao određeni zamah takvom pokretu, raspad Sovjetskog Saveza i besmisleno zagovaranje teorijskih tekstova koji su bili strani društvenom i kulturnom tkivu regije rezultirali su njegovim bankrotom. Današnji pokret nije ništa drugo nego nostalgija i recitacija zastarjele političke dogme. Treća alternativa odnosi se na političke vjerske trendove, uglavnom na politički islam koji se razvio nakon sloma Osmanskog kalifata. Svrha trećeg pokreta bio je povratak islamskom kalifatu i šerijatskom upravljanju kao spas za nevolje u bliskoistočnim anorganskim državnim i vladinim strukturama.

Današnje upravljanje na Bliskom Istoku, s izuzetkom vrlo malo njih, doživljava spajanje autoritarnih i marginalnih pseudo-demokratskih sustava. Desetljećima manipuliranja državnom upravom kako bi se izvukli javni resursi u korist vladajućih oligarhija stvorili su sustav disfunkcije koji prikazuje korupciju, infektivnost, nepotizam, nedostatak transparentnosti, nedostatak odgovornosti, cenzuru i ugnjetavajuću policijsku državu.⁷⁰

⁷⁰ Dawoody R.A.: *Eradicating Terrorism from the Middle East-Policy and Administrative Approaches*, Springer International Publishing, Scranton, 2016., str. 2.–10.

3.7.2. Islamski bankarski sektor

Islamska ekonomija i financije proizlaze iz nepromjenjivih principa ukorijenjenih u odlukama šerijatskog zakona. Za razliku od pravnih sustava koji su ograničeni na sekularne aspekte svakodnevnog života, šerijatski zakon ne pravi razliku između vjerskih i ostalih aspekata života, uključujući transakcije koje spadaju u političku, ekonomsku ili socijalnu sferu (muamalat). U islamskoj ekonomiji produktivna ljudska aktivnost je obavezna.

U teoriji se poslovni model islamskih banaka razlikuje od konvencionalnih banaka. Islamsko bankarstvo počiva na dvorazinskom modelu muclarabah i wakalah. Prvorazredni muclarabah odnosi se na ugovore potpisane između vlasnika investicijskog računa i banke, pri čemu imatelj računa osigurava kapital a banka djeluje kao upravitelj fondova. Muclarabah druge razine odnosi se na ugovore potpisane između banke i klijenta, gdje banka financira poduzetnika koji upravlja poslovanjem. Ostali izvori sredstava proizlaze iz postavljanja rezervi na način jedinstven za islamske banke (rezerve za izjednačavanje dobiti i rezerve investicijskog rizika koje nose različite karakteristike bonitetnih alata a da nisu uključene u dionički kapital). Islamske banke također mogu prikupljati financijska sredstva za veleprodaju u skladu sa šerijatom i svoje potrebe za likvidnošću podmiruju putem međubankarskog financiranja poznatijeg kao murababe. U praksi, islamske financije često uključuju strukturiranje proizvoda koji su u skladu sa šerijatom i koji se čine sličnima konvencionalnim proizvodima.

Globalna islamska financijska imovina dosegla je 1,9 milijardi američkih dolara do sredine 2014. godine s oko 75 posto industrije koncentrirano u regiji Bliskog Istoka. Što se tiče rasta, islamska financijska industrija, uključujući islamska tržišta kapitala, porasla je u prosjeku za 17,5 posto od početka globalne financijske krize 2008. godine. Teoretski, važnost porijekla novca obrađivana je u mnogim odredbama unutar Al-Kur'ana i Sunneta, koji se konceptualno protivi pranju novca i financiranju terorizma. Da bi se naglasila važnost čistoće porijekla prihoda, islam zabranjuje zarađivanje bilo koje vrste ilegalnog novca, čak i ako može biti podijeljen u dobrotvorne svrhe. Općenito, pranje novca i financiranje terorizma čin je obično vođen prilikama i praktičnošću a ne prirodom financijske institucije ili transakcije. Od te se točke može tvrditi da financiranje terorizma nije ekskluzivan čin za bilo koji određeni bankarski sustav, bilo da je to konvencionalni ili islamski. Međutim, naponi u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma usredotočeni su na konvencionalni bankarski sustav, za

razliku od razmatranja specifičnosti islamskih financijskih usluga u odnosu na navedene modele nezakonite prakse.

Pranje novca i financiranje terorizma su u suprotnosti s osnovnim načelima Sharī'ah-a na kojima se temelje uklanjanje poteškoća, zaštita javnog interesa i osiguravanje pravde. Na primjer, pranje novca može naštetiti društvu ostvarenjem nepravedne zarade od nezakonitih aktivnosti i od strane pojačavanja društvene korupcije u takvim aktivnostima. Nadalje, može se kršiti načelo distributivne pravde zbog činjenice da nezakonite gospodarske koristi mogu negativno poremetiti pravednu raspodjelu dohotka, raspodjelu imovine i resursa te određivanje cijena roba koje jesu od temeljne važnosti za promicanje društvene vrijednosti i uzajamnog ekonomskog prosperiteta. Štoviše, činjenica da se islamski financijski proizvodi temelje na imovini koja mora biti povezana sa stvarnim ekonomskim aktivnostima ili vrijednostima, financijska transakcija postaje sofisticiranija, što bi moglo olakšati prikrivanje aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma. Uz to, postoji zabrinutost zbog ogromne količine prikupljenog i isplaćenog novca kroz razne visoko neregulirane islamske platforme za socijalno financiranje kao što su zakāh, vakuf, i ostali koji islamske banke mogu izložiti operativnim rizicima, negativnoj reputaciji i rizicima usklađenosti.⁷¹

3.7.3. Hawala – neformalni sustav prijenosa vrijednosti u financiranju terorizma

Hawala je ilegalni bankarski sustav koji je postojao mnogo prije nego što se razvilo formalno bankarstvo. Njegov nastanak prati se još u jedanaestom stoljeću, kada su ga trgovci na Putu svile od Kine do Bliskog Istoka koristili kako bi izbjegli pljačkaše. Hawala na jeziku urdu, jednom od glavnih pakistanskih jezika, znači "referenca" a na arapskom "povjerenje". Također se tumači kao "transakcije u zraku"-"hawa" dok na hindskom znači "zrak" ili "vjetar". Mreže hawala, široko koriste muslimanska i hindu dijaspora, omogućuju prijenos novca na udaljena mjesta bez stvarnog premještanja novca preko međunarodnih granica. Operateri hawale u jednoj zemlji imaju kolege u drugim zemljama. Pojedinaac koji želi koristiti sustav, plaća operatora hawale u svojoj zemlji. Operator kontaktira drugog hawala operatera u zemlji odredišta, koji zatim raspoređuje novac na zahtjev osobe koja plaća. Operateri hawale često se bave uvozom i izvozom, što im omogućava uspostavljanje odnosa s operaterima u različitim

⁷¹ Malmun A.S., Adewale A.A., Mwis A.G., Youseff N.: *Joint IFSB-AMF Working Paper on Money laundering and Financing of Terrorism (ML/FT) Risks in Islamic Banking*, Islamic Financial Services Board and the Arab Monetary Fund, Kuala Lumpur, 2019., str. 1.-9.

zemljama i omogućuje im način da obračunaju financijske transakcije koje nastanu bez premještanja novca. Operateri u Sjedinjenim Američkim Državama i Indiji mogu prilagoditi iznose koje naplaćuju na računima za uvezenu i izvezenu robu, na primjer, kako bi uravnotežili svoje račune za novac primljen u jednoj zemlji i isplaćen u drugoj. Na taj se način novac ne smije kretati preko granica. Sustav se temelji na povjerenju, kako između operatera hawale, tako i između klijenata i operatera koje plaćaju.

Stoga, postoje tri glavne vrste hawala sustava koji obavljaju transakcije kategorizirani zakonitom i nezakonitom uporabom a na koju se primjenjuju različiti rizici pranja novca i financiranja terorizma:

1. *Čista tradicionalna (legitimna) hawala*: sustav je prijenosa novca poznat stoljećima koji se često koristio za financiranje trgovine. Sustav djeluje u nesređenom trgovinskom okruženju i još uvijek je prisutan u pojedinim zemljama za financiranje trgovine i osobne namjene pod regulatornim nadzorom državnih tijela.
2. *Hibridna tradicionalna hawala*: koristi se u zakonite svrhe ali i istodobno u nezakonite namjene, poput ilegalnog prijenosa novca preko granica. Ovakav način sustava prijenosa vrijednosti nisu primarno uspostavljeni za premještanje nezakonitog novca ali mogu biti uključeni u takve ilegalne aktivnosti kao kretanje novca generiranog utajom poreza, izbjegavanje valutne kontrole, izbjegavanja sankcija i slično.
3. *Kaznena (suučesnička) hawala*: pokreće se nelegitimnim novčanim tokovima a često ih kontroliraju kriminalci ili kriminalne skupine. Ovakav sustav ukazuje na postojanje visokog kriminala u pogledu pranja novca i rizika financiranja terorizma. Treća strana profesionalnog pranja novca često vodi financijsku mrežu. Kriminalne mreže omogućuju i druga kaznena djela, uključujući porezne prijevare, devizne prekršaje i korupciju. Često je organiziran kao dio dobro razvijenog kriminalnog kanala koji su posebno razvijeni kako bi se omogućile nezakonite aktivnosti. U početku ovi kanali se mogu razviti kao mreže kako bi se zadovoljile lokalne/osobne potrebe za doznakom putem tradicionalnog ili hibridnog hawala sustava. Kako mreža prerasta u snažan koridor, postaje privlačan za kriminalce i evoluiru u koridor za kriminalni transfer. Spomenute kriminalne mreže karakteriziraju transakcije velike vrijednosti između pravnih i fizičkih osoba koji ne moraju nužno dijeliti isto kulturno ili zemljopisno podrijetlo.

Karakteristike hawala sustava ne moraju uvijek biti prisutne jednako u svim zemljama u kojima se ovakav način prijenosa sredstava odvija, odnosno samo neke od karakteristika mogu biti prisutne u nekim zemljama a one mogu biti:

- nelegalni ili nelicencirani/neregistrirani doznačitelji novca
- alternativni davatelji doznaka koji prebacuju sredstva izvan banaka ili drugih regularnih financijskih institucija
- doznačitelji novca upotrebljavaju neto podmirenje sredstava putem agenata koji zapravo ne prenose sredstva
- doznačitelji novca koji se namiruju s pomoću istovrijedne vrijednosti sredstava umjesto novčanih instrumenata
- doznačitelji novca koji često služe određenim članovima dijaspore

Dvije najčešće vrste pružanja financijskih usluga koje hawala sustav nudi svojim korisnicima su: prijenos novca i isplata te mjenjačnica. Također, druge usluge koje pružaju uključuju: štednju, kratkoročne kredite itd. Osim financijskih usluga, ovaj sustav omogućuje i pružanje drugih vrsta usluga. Tipično sporedno poslovanje na malo uključuje turističke agencije, zalagaonice, prodaju mobilnih telefona i SIM kartica. Mnogi djeluju i kao putnički agenti. U nekim slučajevima posluju i kao trgovci mješovitom robom. Trgovine mješovitom robom tipično su mjesto sastanka hawaladara i drugih sličnih pružatelja usluga. Također obavljaju poslove uvoza i izvoza robe što omogućuje stvaranje okruženja za namiru vrijednosti. Takav način poslovanja ne samo da generira više poslova za pružatelje usluga, već također pruža paravan kako ih regulatori i agencije za provođenje zakona ne bi mogli lako prepoznati.⁷²

3.8. Povezanost između pranja novca i financiranja terorizma

Skrivanje izvora i uporabe financiranja terorizma uključuje tehnike vrlo slične onima koje se koriste za pranje novca. Učinkovito prikrivanje znači da i sredstva i izvori ostaju dostupni za buduće terorističke aktivnosti, budući da oni koji se žele boriti protiv njih ne otkrivaju financijsku aktivnost. Prediktivno kazneno djelo pranja novca temeljna je kriminalna aktivnost koja generira prihod koji, kada se opere, rezultira kaznenim djelom pranja novca. Tehnike pranja novca u osnovi su iste kao i one koje se koriste za prikrivanje izvora i korištenja

⁷² Financial Action Task Force: *The Role of Hawala and Other Similar Service Providers in Money Laundering and Terrorist Financing*, FATF/OECD, Pariz, 2013., str. 13.–21.

financiranja terorizma, s razlikom što sredstva korištena za potporu terorizmu mogu potjecati iz legitimnih izvora. Stoga postoji potreba da se financiranje terorizma kriminalizira i takva kaznena djela označe kao prediktivna djela pranja novca. Pranje novca u početku je došlo do izražaja kada je ostvarena njegova sveprisutna povezanost s ilegalnom trgovinom opojnim drogama. Postalo je jasno da trgovci drogom obično male valute pretvaraju u financijske instrumente, legalne bankovne račune ili drugu imovinu. Od tada je dobro utvrđeno da perači novca koriste plasman, prikrivanje i integraciju kako bi svoj nezakoniti prihod pretvorili u legalne novce i/ili robu.

Prva faza, "plasiranja", uključuje prijenos nezakonito stečenih sredstava u legitimni financijski sustav, obično putem financijske institucije, na primjer polaganjem gotovine na bankovni račun. Tamo gdje se radi o velikim iznosima gotovine, oni se dijele na manje iznose i polažu ili u više podružnica jedne financijske institucije tijekom vremena, ili u više financijskih institucija, tako da je svaki polog manje uočljiv. Ono što se također može dogoditi u ovom trenutku je konverzija manjih apoeni u veće, zamjena jedne valute za drugu ili čak pretvaranje gotovine u financijske instrumente i spajanje nezakonitih sredstava s legitimnim novcem. Druga faza, "prikriivanja", događa se kada nezakonita sredstva uđu u financijski sustav, gdje se novac zatim distribuira među drugim institucijama ili pretvara za skrivanje izvora. Sredstva se potencijalno mogu prenijeti na drugo mjesto putem prenosivog financijskog alata, poput doznake ili čeka, ili elektronički položiti na druge račune. Posljednja faza, „integracija“, koja uključuje integriranje sredstava u legitimno gospodarstvo, obično se postiže kupnjom predmeta poput luksuzne robe, nekretnina, vrijednosnih papira ili druge financijske imovine. Sheme financiranja terorizma imaju ove zajedničke faze sa shemama pranja novca, s izuzetkom faze integracije. Dok pranje novca prenosi sredstva stečena kriminalom u zakonito gospodarstvo, financiranje terorizma uključuje raspodjelu sredstava teroristima i njihovim organizacijama.

Pranje novca i financiranje terorizma mogu imati dugotrajne i snažne socijalne i ekonomske posljedice, posebice za države u razvoju i na države s nedovoljno snažnim financijskim sustavima. Na razini države negativne posljedice mogu se pratiti kroz: opći porast kaznenih djela, slabljenje gospodarstva i tržišne konkurencije, nanošenje štete privatizacijskim procesima te smanjenje stabilnosti financijskih institucija.⁷³

⁷³ Goldbarhst D.: *Global Counter-Terrorist Financing and Soft Law: Multi-Layered Approaches*, Edward Elgar Publishing Limited, London, 2020., str. 50.–52.

3.9. Razlika između pranja novca i financiranja terorizma

Pranje novca i financiranje terorizma imaju mnogo sličnosti ali postoje neke ključne razlike. Kod neterorističkog kriminalnog pranja novca, predmetni fondovi uvijek imaju kriminalno podrijetlo. Postupak je opisan u tri različite faze:

1. *plasiranje*: trenutak u kojem je kazneno dobiveni novac prvo 'dematerijaliziran' i stavljen u financijski sustav (npr. kreditni zapis na bankovnom računu)
2. *prikrivanje*: kretanje novca kroz veliki niz transakcija bez stvarne ekonomske svrhe kako bi se otežalo dokazivanje kriminalnog podrijetla sredstava i prikrivanje vlasništva
3. *integracija*: eventualna upotreba novca u istinsku ekonomsku svrhu (npr. kupnja luksuznog predmeta ili tvrtke koja može ostvariti daljnju dobit od legitimnih poslovnih aktivnosti)

Kod financiranja terorizma ključna je razlika u tome što sredstva koja prolaze kroz financijski sustav nemaju kriminalno podrijetlo, iako to često imaju. Mogu potjecati iz različitih izvora, od kojih su mnogi legitimni u trenutku stjecanja. Posebna značajka financiranja terorizma (i ne samo takozvanog 'islamističkog' financiranja terorizma, već proširivanja i na druge skupine u posljednjih nekoliko desetljeća) je upotreba neprofitnih, dobrotvornih, vjerskih ili kulturnih organizacija kao "pokrića" za prolaz sredstava. Uz financiranje terorizma, osnovni je cilj sakriti kriminalnu namjenu sredstava. Do trenutka kada su sredstva određena i dostupna za određeni teroristički napad, dotični iznosi obično su prilično mali i stoga ih je teže otkriti.

Vjerojatno najvažnija razlika između pranja novca i financiranja terorizma je među ljudima koji poduzimaju te aktivnosti. Pranje novca čine kriminalci, posebno oni koji su uključeni u organizirani kriminal. Njihov je cilj samo obogatiti se, u osnovi što više to bolje. Pokušavaju oprati što više novca kroz sustav. Teroristi su drugačiji. Podrazumijevaju osobu koja je duboko i iskreno predana vjerskoj, ideološkoj ili političkoj ideologiji, ili joj je ispran mozak vjerujući da želi koristiti financijski sustav samo onoliko koliko im pomaže u financiranju kampanje nasilja.

Kao što se može vidjeti iz gore navedenog, u svom provođenju prikrivajućih aktivnosti radi stvaranja izgleda transakcijske legitimnosti, financiranje terorizma ima mnogo zajedničkog sa pranjem novca ali postoje i dodatne razlike:

- *količina uključenih sredstava*: ozbiljne praonice novca koje rukuju imovinom stečenom teškim kriminalom. Trenutne procjene su da se u globalnom gospodarstvu u bilo kojem trenutku skriva približno milijardu dolara kriminalne imovine. To je daleko više nego što je vjerojatno da će se izdvojiti za financiranje terorizma u svijetu.
- *status terorizma kao političko pitanje*: financiranje terorizma kao problem posjeduje političku 'oštricu' za pranje novca. To ga čini mnogo osjetljivijim i složenijim pitanjem za rješavanje od strane organizacija i vlada, posebno u svjetlu nevidljivih načina na koje, u slobodnim društvima, terorističke skupine djeluju unutar onoga što bismo mogli nazvati nevinim društvom.
- *proširenje financiranja terorizma u slobodno društvo*: neteroristički kriminalci i teroristi obično se prema slobodnom društvu ponašaju vrlo različito.⁷⁴

⁷⁴ Parkman T.: *Mastering Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing*, Pearson, London, 2012., str. 148.-149.

4. STUDIJA SLUČAJA: ISLAMSKA DRŽAVA – EKONOMIJA ZASNOVANA NA FINANCIRANJU TERORIZMA

Na terorizam ne bismo trebali gledati kao pločicu s imenima terorističkih skupina – kojoj skupini pripadaju, koji je njihov zemljopisni položaj, tko su žrtve. Te će se pojedinačne skupine ili imena stalno mijenjati. Danas pripadaju skupini pod nazivom Taliban ili ISIL; sutradan već posjeduju drugo ime.

*Narendra Modi,
indijski premijer, trajanje službe: 2014. – danas*

Islamska država Iraka i Levanta (ISIL) u značajnoj je mjeri uništila državnu i ljudsku sigurnost na značajnim područjima i Iraka i Sirije, što je za posljedicu ozbiljno ugrozilo regionalni i međunarodni mir te stabilnost. Brutalnost i brzina kojom su ovi fundamentalistički džihadisti svladali suprotstavljene snage šokirali su i zaprepastili međunarodnu zajednicu. Prema tome ne brine se samo za budućnost Iraka i Sirije jer ISIL je širio svoje nasilje i poruke mržnje mnogo dalje. Bomba na ruskom letu Metrojet 9268, eksplodirala je iznad Sinajskog poluotoka krajem listopada 2015. godine i usmrtila 224 osobe a samo nekoliko tjedana kasnije ISIL-ovi napadi na civile u Bejrutu i Parizu, ubivši i ozlijedivši stotine civila, znakovi su eskalacije vala nasilja. Ujedinjeni narodi u više su navrata osudili ISIL i pozvali međunarodnu zajednicu da pokrene "koncentrirane i koordinirane akcije" (Međunarodna koalicija za odgovornost i zaštitu, 2015.) radi uklanjanja ISIL-a kako bi se zaustavili ratni zločini, zločini protiv čovječnosti, genocid i druga masovna zlodjela.⁷⁵

4.1. Povijesni razvoj Islamske države

Osnivanje skupine (1999.-2006.)

Nakon invazije na Irak 2003. godine, jordanski selefijski džihadist Abu Musab al-Zarqawi i njegova militantna skupina Jama'at al-Tawhid wal-Jihad, osnovana 1999. godine, postali su ozloglašeni u ranoj fazi iračke pobune zbog samoubilačkih napada na šiite Islamske džamije, civile, iračke vladine institucije i talijanske vojnike koji su sudjelovali u 'Višenacionalnim

⁷⁵ Silander D., Wallace D., Janzekovic J.: *International Organizations and the Rise of ISIL-Global responses to human security threats*, Routledge, London, 2018., str. 1.

snagama' pod vodstvom SAD-a. Skupina Al-Zarqawi službeno se obvezala na vjernost mreži Al-Qaede Osame bin Ladena, poznatija i kao Al-Qaeda u Iraku. Napadi skupine na civile, iračku vladu i sigurnosne snage, strane diplomate i vojnike te američke konvoje nastavili su se otprilike istim intenzitetom. U pismu al-Zarqawiju u srpnju 2005. godine zamjenik čelnika Al-Qaede, Ayman al-Zawahiri iznio je plan u četiri faze za širenje rata u Iraku. Plan je uključivao protjerivanje američkih snaga iz Iraka, uspostavljanje islamske vlasti kao kalifata, širenje sukoba na iračke sekularne susjede i sukob s Izraelom.

Irački pobunjenici 2006. godine

U siječnju 2006. godine Al-Qaeda u Iraku se udružila s nekoliko manjih iračkih pobunjeničkih skupina pod krovnom organizacijom nazvanom Vijeće mudžahedinskih šura. Dana 7. lipnja 2006. godine, američkim zračnim napadom ubijen je al-Zarqawi, kojeg je na mjestu vođe skupine naslijedio egipatski militant Abu Ayyub al-Masri. U listopadu 2006. godine Vijeće mudžahedinskih šura se ujedinilo s tri manje skupine i šest sunitskih islamskih plemena da bi formirali "Mutayibeen koaliciju". Dan kasnije, proglašena je uspostava Islamske države Iraka, koja bi trebala obuhvaćati šest iračkih uglavnom sunitskih gubernija, s time da je Abu Omar al-Bagdadi proglašen emirom. Zajednička vježba američko-iračke obuke u blizini Ramadija u studenome 2009. godine, rezultirala je proglašenjem grada Ramadija glavnim gradom od strane islamske države Irak.

Islamska država Irak (2006.-2013.)

Prema studiji koju su sastavile američke obavještajne agencije početkom 2007. godine, Islamska država Irak planirala je preuzeti vlast u središnjem i zapadnom području zemlje i pretvoriti je u Sunitsku Islamsku državu. Skupina izgrađena u snazi i na vrhuncu je uživala značajnu prisutnost u iračkim gubernijama Al Anbar, Diyala i Bagdad. Nagli porast američkih trupa 2007. godine pružio je američkoj vojsci više ljudstva za operacije usmjerene na tu skupinu, što je rezultiralo zarobljavanjem ili ubijanjem desetaka pripadnika države na visokoj razini dužnosti.

16. svibnja 2010. godine Abu Bakr al-Bagdadi imenovan je novim vođom Islamske države Irak. Al-Bagdadi je obnovio vodstvo skupine, od kojih su mnogi ubijeni ili zarobljeni, imenovanjem bivših vođa Ba'athista i obavještajnih službenika koji su služili za vrijeme režima Sadama Husseina. Ti ljudi, od kojih su gotovo svi proveli vrijeme u zatvoru američke vojske, sačinjavali su oko jedne trećine Bagdadijevih 25 glavnih zapovjednika. U srpnju 2012. godine

al-Bagdadi objavio je audio izjavu putem interneta najavljujući da se njegova skupina i njihovi sunitiski saveznici vraća u nekadašnja uporišta iz kojih su ih protjerali američke trupe 2007. i 2008. godine. Također je proglasio početak nove ofenzive u Iraku pod nazivom „Razbijanje zidova“, čiji je cilj bio oslobađanje članova skupine zadržanih u iračkim zatvorima.

Sirijski građanski rat (2011. - danas)

U ožujku 2011. godine u Siriji su započeli prosvjedi protiv vlade Bashara al-Assada. Sljedećih mjeseci nasilje između demonstranata i sigurnosnih snaga dovelo je do postupne militarizacije sukoba. U kolovozu 2011. godine al-Bagdadi je počeo preko granice u Siriju slati sirijske i iračke pripadnike ISIL-a s iskustvom u gerilskom ratovanju kako bi uspostavio organizaciju unutar zemlje. Predvođen Sirijcem poznatijim pod imenom Abu Muhammad al-Julani, ova je skupina počela regrutirati borce i osnivati ćelije po cijeloj zemlji.

Islamska država Iraka i Levanta (2013. - 2014.)

8. travnja 2013. godine al-Bagdadi je objavio zvučnu izjavu u kojoj je objavio da je front Al-Nusra osnovala, financirala i podržala Islamska država Irak te da su se dvije skupine Iraka i Al-Shama spojile pod nazivom "Islamska država". Kampanja ISIL-a za oslobađanje zatvorenih pripadnika ISIL-a kulminirala je u srpnju 2013. godine kada je skupina izvela istovremene racije na zatvor Tadži i Abu Ghraib, oslobodivši više od 500 zatvorenika, od kojih su mnogi veterani iračke pobune. U listopadu 2013. godine al-Zawahiri je naredio rasformiranje ISIL-a, postavivši Al-Nusra Front odgovornim za džihadističke napore u Siriji ali al-Bagdadi je osporio al-Zawahirijevu presudu na temelju islamske prakse a njegova skupina nastavila je djelovati u Siriji. U veljači 2014. godine, nakon osmomjesečne borbe za moć, Al-Qaeda se odrekla bilo kakvih odnosa s ISIL-om. Nadalje, pobunjenici povezani s Islamskom frontom i Slobodnom sirijskom vojskom obučenom od strane SAD-a pokrenuli su ofenzivu protiv militantata ISIL-a u gradu Aleppo u Siriji i oko njega. Zatim, ISIL je zauzeo prijelaz Trabil na granici Jordan-Irak, jedini granični prijelaz između dviju zemalja. ISIL je dobio određenu javnu potporu u Jordanu, iako ograničenu, dijelom i zbog tamošnje državne represije, no ISIL je poduzeo akciju regrutiranja u Saudijskoj Arabiji, gdje su plemena na sjeveru povezana s onima u zapadnom Iraku i istočnoj Siriji.

Samoprogllašena Islamska država (lipanj 2014. - danas)

Dana 29. lipnja 2014. godine, organizacija je proglasila svjetski kalifat. Abu Bakr al-Bagdadi, imenovao je kalifat a skupina se preimenovala u "Islamsku državu". Kao "kalifat", on polaže

vjerski, politički i vojni autoritet nad svim muslimanima širom svijeta. Koncept kalifata i naziv "Islamska država" odbacili su vlade i muslimanski čelnici širom svijeta.

U lipnju i srpnju 2014. godine Jordan i Saudijska Arabija premjestili su trupe na svoje granice s Irakom, nakon što je Irak izgubio kontrolu ili se povukao sa strateških prijelaza koji su tada prešli pod kontrolu ISIL-a ili plemena koja su podržavala ISIL. U srpnju 2014. godine ISIL je regrutirao više od 6.300 boraca, prema Sirijskom opservatoriju za ljudska prava, za koje se smatralo da su se prethodno borili za Slobodnu sirijsku vojsku. Također, 23. srpnja 2014. godine, vođa Abu Sayyafa Isnilon Hapilon zakleo se na odanost al-Bagdadiju u videu, zajedno s ostatkom organizacije, dajući ISIL-u prisutnost na Filipinima. Nakon tog događaja, skupina je počela otimati ljude radi otkupnine, u ime ISIL-a.

U kolovozu 2014. godine ISIL je zauzeo gradove Zumar, Sinjar i Wana u sjevernom Iraku. Potreba za hranom i vodom za tisuće Jezida, koji su pobjegli uz planinu iz straha od približavanja neprijateljskim militantima ISIL-a, i prijetnja genocida Jezidima i drugima, kako je najavio ISIL, uz zaštitu Amerikanaca u Iraku i podršku Iraku kao i njegova borba protiv skupine, bili su razlozi da SAD pokrene humanitarnu misiju kako bi pomogli Jezidima nasukanim na planini Sinjar te započeli zračni bombaški napad u Iraku 8. kolovoza.

Zatim, ISIL je iz Sirije i Mosula poslao 10.000 militantata da zauzmu grad Bagdad dok su snage iračke vojske i plemena Anbara zaprijetili da će odbaciti oružje ako SAD ne pošalje kopnene trupe da zaustave napredovanje ISIL-a. Krajem listopada 800 radikalnih militantata steklo je kontrolu nad libijskim gradom Derna i obvezalo se na vjernost Abu Bakru al-Bagdadiju, čineći tako Derna prvi grad izvan Sirije i Iraka koji je bio dio "kalifata Islamske države". Kao odgovor na zračne napade koalicije, predstavnici Ahrar ash-Shama prisustvovali su sastanku s Frontom al-Nusre, Khorasan grupom, ISIL-om i Jund al-Aqsom, koji su pokušali ujediniti ove skupine protiv koalicije koju predvode SAD i umjerene sirijske pobunjeničke skupine. Međutim, otkriveno je da pregovori nisu uspjeli. Dana 10. studenoga 2014. godine, velika frakcija egipatske militantne skupine Ansar Bait al-Maqdis također se obvezala na vjernost ISIL-u.

Sredinom siječnja 2015. godine jedan jemenski dužnosnik rekao je da ISIL ima "desetke" članova u Jemenu i da svojim nabiranjem novaca dolaze u izravnu konkurenciju s Al-Qaedom na Arapskom poluotoku. Također, u ovome razdoblju afganistanski dužnosnici potvrdili su da

je ISIL bio vojno prisutan u Afganistanu, regrutirajući preko 135 militantata. Međutim, do kraja siječnja 2015. godine, 65 militantata su ili zarobili ili ubili talibani.

Krajem siječnja 2015. godine otkriveno je da su se članovi ISIL-a uvukli u Europsku uniju i maskirali se u civilne izbjeglice koje su emigrirale iz ratnih područja Iraka i Levanta. Predstavnik ISIL-a rekao je da je ISIL uspješno prošvercao 4.000 boraca ali i da su krijumčareni borci planirali napade u Europi u znak odmazde zbog zračnih napada izvedenih protiv ISIL-ovih ciljeva u Iraku i Siriji. Međutim, stručnjaci vjeruju da je tvrdnja od 4.000 krijumčarenih boraca pretjerana kako bi potaknula njihov rast i proširila strah, iako su priznali da su neke zapadne zemlje bile svjesne krijumčarenja.

Početak veljače 2015. godine militanti ISIL-a u Libiji uspjeli su zauzeti dio sela zapadno od Sabhe a kasnije i područje koje obuhvaća gradove Sirte, Nofolia i vojnu bazu južno od oba grada. Početkom ožujka ISIL je zauzeo dodatni teritorij u Libiji, uključujući grad zapadno od Derne, dodatna područja u blizini Sirtea, dio kopna u južnoj Libiji, područja u blizini Benghazija i područje istočno od Tripolija. Na području Afrike Boko Haram zakleo se na formalnu vjernost ISIL-u, dajući ISIL-u službeno prisustvo u Nigeriji, Nigeru, Čadu i Kamerunu.⁷⁶

Operacija Inherent Resolve

Dana 17. listopada 2014. godine Ministarstvo obrane Sjedinjenih američkih država službeno je uspostavilo kombiniranu zajedničku radnu skupinu pod nazivom Inherent Resolve (CJTF-OIR) kako bi formalizirali tekuće vojne akcije protiv rastuće prijetnje koju je ISIL predstavljao u Iraku i Siriji. Od listopada 2014. godine do srpnja 2017. godine, Inherent Resolve koalicija, sirijske i iračke partnerske snage zajedničkim su radom postigle ogroman napredak poražavajući ISIL. Koalicijske snage snažno su odgovorile protuudarcima pobunjenika koji su vraćeni na tisuće četvornih kilometara i tako značajno oslabile terorističku infrastrukturu ISIL-a u Iraku i Siriji.⁷⁷

⁷⁶ Ahmad S.: *ISIS: The Rise of New Terror*, Book Around Publishing, New York, 2016., str. 11.–16.

⁷⁷https://www.inherentresolve.mil/Portals/14/Documents/Mission/HISTORY_17OCT2014JUL2017.pdf?ver=2017-07-22-095806-793 (11.07.2021.)

NATO misija Irak (NMI)

Osnovana je u listopadu 2018. godine nakon održanog NATO summita u Bruxellesu posredstvom zahtjeva iračke vlade, saveznički vođe pokrenuli su ovu savjetodavnu misiju, obuku i izgradnju kapaciteta u Iraku. Neorbena je misija čiji je cilj ojačati iračke sigurnosne institucije i snage kako bi mogle spriječiti povratak ISIL-a, boriti se protiv terorizma i stabilizirati svoju zemlju.⁷⁸

4.2. Diverzifikacija izvora financiranja

Terorističke se organizacije razlikuju po veličini, strukturi, operativnom doseg, motivaciji, novačenju i sposobnostima. Unatoč razlikama među terorističkim skupinama, kao i između pojedinih terorista i pristaša, uvijek postoji zajednička potreba za financijskim sredstvima za pretvaranje zavjera u terorističke akte i za potporu čitavom nizu aktivnosti kojima se terorističke organizacije bave. Općenito govoreći, ukupni financijski zahtjevi za održavanje infrastrukture, osoblja i aktivnosti terorističke organizacije obično su vrlo visoki. To je osobito važno za velike terorističke organizacije a posebno one kojima je cilj kontrolirati i držati teritorije. Budući da su njihova sredstva izravno povezana s njihovim operativnim sposobnostima, terorističke organizacije nastoje osigurati stabilnu razinu prikupljanja sredstava. Različite terorističke organizacije imati će različite prioritete prikupljanja sredstava i izdataka, koji se također mijenjaju i razvijaju tijekom svog životnog ciklusa dok grade svoju infrastrukturu i šire svoj utjecaj te operativne sposobnosti.

Terorističke organizacije upotrebljavaju sredstva kroz široki raspon kategorija:⁷⁹

1. *Operacije:* Terorističke organizacije trebaju sredstva za izvođenje određenih terorističkih napada i poduzimanje operativnog nadzora. To uključuje putovanje do ciljanog mjesta i od njega, upotrebu vozila i drugih strojeva te kupnju niza oružja od lakog napadačkog oružja do improviziranih eksplozivnih naprava. Također su potrebna sredstva za lažne osobne dokumente i osnovne životne troškove ali i sredstva za osoblje poput kurira za slanje poruka ili za prijevoz gotovine unutar zemlje.
2. *Propaganda i regrutiranje:* Terorističke organizacije zahtijevaju financiranje za uspješno regrutiranje članova i prikupljanje sredstava, što može biti skupo jer ovaj

⁷⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm (11.07.2021.)

⁷⁹ Financial Action Task Force: *Emerging Terrorist Financing Risks*, FATF/OECD, Pariz, 2015., str. 9.–10.

postupak regrutiranja uključuje korištenje različitih sredstava. Korištenje interneta pruža jeftiniji mehanizam za olakšavanje početnih koraka regrutiranja. Iako su mnoge terorističke organizacije iskoristavale društvene mreže kako bi zatražile sredstva od pristaša, složenije terorističke organizacije ulažu sredstva u sofisticirane propagandne operacije koje uključuju izdavanje časopisa, novine te kupnju internetskih domena i administriranje web stranica. Neke su terorističke skupine čak stekle televizijske i radijske postaje kako bi promovirale svoje poruke i svjetonazor.

3. *Obuka*: Sve terorističke organizacije traže sredstva kako bi omogućile obuku operativaca i simpatizera u brojnim područjima, uključujući obuku rukovanjem oružja, izradu bombi, tajnu komunikaciju i ideologiju.
4. *Plaće i naknade članovima*: Mnoge terorističke skupine izdvajaju sredstva za plaće svog vodstva i članova, kao i za obitelji zatvorenih ili preminulih članova. Pružanje financijske sigurnosti i poticaja članovima skupine može učvrstiti predanost ciljevima i ideologiji organizacije. Terorističke skupine mogu također pružiti dugoročnu financijsku potporu obiteljima preminulih operativaca.
5. *Socijalne usluge*: Mnoge terorističke skupine koriste svoja financijska sredstva za osnivanje ili subvencioniranje socijalnih institucija koje pružaju zdravstvene, socijalne i obrazovne usluge. Teroristi to čine kako bi potkopali vjerodostojnost legitimnih vlada odnosno pružajući usluge za koje kažu da ih država zanemaruje te kako bi izgradili podršku unutar lokalnog stanovništva i pomogli u naporima oko regrutiranja.

Kako bi nastavila prethodno navedenu analogiju, teroristička skupina, u ovom slučaju Islamska država, radila je s određenim pravilima sličnima konvencionalnoj ekonomiji, uključujući diverzifikaciju izvora financiranja kako bi postigla svoje strateške ciljeve. U doba nakon Al-Qaede, neovisnost i diverzifikacija izvora financiranja preduvjeti su uspješnosti. Poznato je da Islamska država ne samo da se financirala iz prethodno identificiranih izvora, već se i udaljila od poznatih tradicionalnih puteva te koristila neobičnije metode za generiranje njegovih sredstava. To je rizik s kojim se zajednica za usklađivanje morala svakodnevno suočavati, ne samo suočavajući se s velikom većinom poznatih rizika (financiranje konvencionalnog terorizma za neke zemlje, za određene entitete), već i s novonastalim prijetnjama, posebno trgovanjem prirodnim resursima u regijama koja ih ima u izobilju. Vrijedno je prisjetiti se da je najučinkovitija metoda financiranja terorističke skupine praksa terora protiv lokalnog stanovništva i međunarodnih putnika. Od svog osnutka ISIL se za financiranje oslanjao na otmice i otkupnine te je takve kriminalne aktivnosti usmjeravao na poslovne ljude, lokalne

političare i klerike ali i strane državljane. Prema procjenama, ISIL je prikupljao čak 10 milijuna američkih dolara mjesečno putem otkupnina.⁸⁰

U svojoj težnji da uspostavi administrativnu i građansku kontrolu nad svojim osvojenim teritorijem, ISIL je uveo porez na razne komercijalne aktivnosti. Vjeruje se da samo u Mosulu Islamska država je svaki mjesec prikupljala porez u iznosu od 8 milijuna američkih dolara.

Takvi porezi uključivali su sljedeće:⁸¹

- porez na svu robu
- porez na telekomunikacijske tvrtke
- porez na podizanje gotovine s bankovnih računa
- porez od 5% prikupljen za socijalnu skrb i druge javne svrhe na sve plaće
- porez na ceste od 200 američkih dolara u sjevernom Iraku
- carinski porez od 800 američkih dolara po kamionu koji ulazi u Irak na graničnim prijelazima s Jordanom i Sirijom;
- porez na pljačku arheoloških nalazišta (20% u Alepu, 50% u Rakki)
- porez na zaštitu za nemuslimanske zajednice (poznate kao jizya)

Nametnuti sustav iznude/poreza u područjima pod njezinom kontrolom u Iraku i Siriji mogao je generirati čak 30 milijuna američkih dolara mjesečno za ISIL ili 360 milijuna američkih dolara godišnje. Danas su ove metode financiranja iznudama zajedničke mnogim različitim terorističkim skupinama širom svijeta. Međutim, u slučaju Islamske države postojala je relativna domišljatost u nametanju novih poreza. Kratkoročno, zapadne skupine koje su djelovale na tom području mogle su se naći izložene ovom pogubnom mehanizmu financiranja i time biti sputane isplatom novca za zaštitu. Nekoliko je godina multinacionalna tvrtka redovito uplaćivala novac za zaštitu kolumbijskoj terorističkoj skupini Revolucionarne oružane snage Kolumbije u zamjenu za osiguravanje "sigurnosti". Ova vrsta scenarija mogla se dogoditi i na područjima koja drži Islamska država.

Ekspanzija Islamske države ogledala se i u njenom preuzimanju financijskog sektora. Iz očitih razloga povezanih s povećanim rizikom za zemlju u ovoj regiji, gotovo sve ustanove bile su

⁸⁰ Brisard J.C., Martinez D.: *Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding*, Thomson Reuters, Toronto, 2014., str. 4.-5.

⁸¹<https://www.forbes.com/sites/taxanalysts/2014/08/18/how-isis-is-using-taxes-to-build-a-terrorist-state/?sh=736657c3ac04> (11.07.2021.)

obuhvaćene pod sankcijama i pod međunarodnim nadzorom. Ipak, metoda koju su pokrenuli teroristi za zauzimanje financijskog sektora bila je šokirana njegovom veličinom. Ranije se nije razmišljalo o tome da li bi teroristička skupina mogla zauzeti banke i financijske institucije u uspostavi temelja terorističkoj državi. Izvještene činjenice koje potkrjepljuju ovu analizu uključivale su preuzimanje kontrole nad nekoliko privatnih ogranaka i javne banke, uključujući Centralnu banku Iraka (ogranak Mosula). Guverner provincije Ninive izvijestio je sredinom lipnja 2014. godine kako je ISIL ukrao 425 milijuna američkih dolara u gotovini iz mosulske podružnice Centralne banke Iraka.⁸²

Prema financijskim izvještajima banaka koje su poslovale u provinciji Nineveh na dan 31. prosinca 2013. godine njihov je kumulativni novčani novac u sefovima i tekućim računima/saldo depozita premašivao milijardu američkih dolara. Prema izvidima na računima korisnika i regulatornih tijela, mosulske banke još uvijek su obavljale komercijalne i osobne transakcije. Za multinacionalne i financijske institucije ključno je da su vrlo konzervativno sagledavale rizike u Europi za ovaj dio svijeta. Mnogo je komercijalnih i financijskih aktivnosti u različitom stupnju bilo pogođeno preuzimanjem Islamske države. U mnogim dijelovima Sirije, bankarski sustav također je bio pod kontrolom terorista. ISIL je preuzeo kontrolu nad nizom gradova u Siriji, uključujući Rakku i Deir es-Zor, u kojima je poslovalo nekoliko banaka. U gradu Rakka, Narodnu kreditnu banku Islamska država navodno su koristili kao tijelo za naplatu poreza putem komunalne i sigurnosne naknade od 20 američkih dolara mjesečno za svakog kupca (struja, voda i sigurnosne naknade).⁸³

4.3. Povezanost između kontrole prirodnih dobara i terorizma

Uobičajena značajka u mnogim konfliktnim zonama je slabljenje sustava vrijednosti društva. Bilo koja osoba uključena je u svaku vrstu posla. Ovaj generalizirani slom vrijednosti posebno je vrijedio za teritorij pod nadzorom Islamske države. Gotovo trideset godina ljudi u regiji bili su uključeni u razne oblike crnog tržišta i krijumčarenja, prvo da bi zaobišli diktature u regiji, zatim zaobišli UN-ov Program hrane za naftu 1990-ih godina a zatim kako bi osigurali financiranje Islamske države.

⁸² <http://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/06/12/isis-just-stole-425-million-and-became-the-worlds-richest-terrorist-group/> (11.07.2021.)

⁸³ <https://www.nytimes.com/2014/07/24/world/middleeast/islamic-state-controls-raqqa-syria.html> (11.07.2021.)

4.3.1. Kontrola ležišta nafte i plina

Nafta

Uzimajući u obzir faktore rizika prema važnosti prikladno je započeti s kontrolom ležišta nafte koja se nalazila pod okupacijom Islamske države. Irak je četvrti najveći svjetski izvoznik nafte i drži 40% svjetskih rezervi. Stoga, važno je razumjeti koji su rizici za neke industrijske sektore, ponajviše energetske ali i za različite trgovinske subjekte i financijske usluge povezani s robnim sektorom.

Islamska država osiguravala je kontrolu nekoliko naftnih polja u Siriji i Iraku. Organizacija je kontrolirala sedam naftnih polja u Siriji u provincijama Deir ez-Zor i Rakka. Uključujući Al-Omar najveće sirijsko naftno polje te Tanak i Jafru, s ukupnim tadašnjim proizvodnim kapacitetom od 60.000 barela dnevno. U Iraku, prema Međunarodnoj energetskej agenciji, ISIL je kontrolirao 13 naftnih polja u provincijama Ninive, al-Anbar, Salaheddiin i Kirkuk s proizvodnim kapacitetom od 60.000 barela dnevno. Islamska država također je stjecala kontrolu nad dvije rafinerije u Siriji i jednom u Iraku. U većini slučajeva ISIL je zadržao netaknuta naftna polja, spremnike i kamione cisterne. Cjelokupno osoblje bilo je prisiljeno pod vodstvom ISIL-a osigurati neprekidnost u operacijama. Prema trgovcima naftom, posrednicima i vlasnicima brodskih tvrtki koji su kupovali sirovu naftu iz postrojenja ISIL-a u Iraku, većina transakcija događala se po znatno sniženoj cijeni od oko 25 američkih dolara po barelu, što je oko četvrtine tržišne cijene.⁸⁴

Islamska država pokrivala je vlastite potrebe za naftom a vjeruje se kako je ostatak prodavala na lokalnom crnom tržištu dok sirovu naftu i/ili rafinirane proizvode je izvozila u Jordan, Iran, Kurdistan i Tursku. Nepotvrđena izvješća sugeriraju da se nafta krijumčarila za potrebe sirijskog režima. Važno je napomenuti kako je ISIL kontrolirao pristupne ceste prema tim zemljama.⁸⁵ Ukupno Islamska država kontrolirala je više od 60% sirijskih kapaciteta za proizvodnju nafte i manje od 10% iračkih kapaciteta za proizvodnju nafte. S ukupnim proizvodnim kapacitetom između 80.000 i 120.000 barela dnevno, predstavljalo je dobit između 2 i 4 milijuna američkih dolara dnevno (za barel s popustom između 25 i 50 američkih dolara). Američka vlada procjenjuje da su naftne transakcije ISIL-a generirale u prosjeku 2

⁸⁴ <https://www.reuters.com/article/cnews-us-iraq-security-oil-idCAKBN0FS0BP20140723> (12.07.2021.)

⁸⁵ <https://www.iraqoilreport.com/news/isis-earning-1-million-per-day-iraqi-oil-smuggling-12657/> (12.07.2021.)

milijuna američkih dolara dnevno, što predstavlja konzervativnu brojku prema stručnjacima iz sektora. Bitno je napomenuti da su prema mjesečnom izvješću Međunarodne agencije za energiju zračni napadi pod vodstvom SAD-a značajno smanjili sposobnost ISIL-a za proizvodnju, krijumčarenje i preradu nafte na oko 20.000 barela dnevno. Osim toga, vlade Turske i iračke regije Kurdistan također su navodno izvršile surovu reakciju na šverc sirove nafte od strane ISIL-a.⁸⁶

Razni kazneni slučajevi, uključujući one povezane s podmićivanjem, potaknule su tvrtke u energetskom sektoru, posebno velike naftne kompanije, da poduzmu mjere i pokrenu uvesti mjere i procese kako bi se povećala kontrola i ublažila njihova izloženost tim rizicima. Pojava Islamske države na Bliskom Istoku i potreba za identificiranjem njezinih kanala financiranja pokazali su se testom stresa za postojeće timove. Financijske institucije morale su značajno proučiti transakcije koje uključuju turske tvrtke ili pojedince povezane s naftnim sektorom u Turskoj. Po svoj prilici, vrlo je vjerojatno da, s obzirom na uključene iznose, Islamska država nastojala je sakriti svoj ratni proračun u konvencionalnom bankarskom sustavu. No, timovi za sprečavanje pranja novca i specijalizirani opskrbljivači odradili su značajan posao u identificiranju sumnjivih posrednika. Pokazalo se da je ISIL koristio stare mreže koje je uspostavila stranka Ba'ath kako bi zaobišli UN-ov Program hrane za naftu.⁸⁷

Plin

Prirodni plin označava se kao jedno od osjetljivih područja energetskog sektora. ISIL je stekao kontrolu nad nekoliko polja prirodnog plina u Siriji i Iraku, uključujući najveću iračku rezervu prirodnog plina na polju Akkas koje se nalazi u provinciji Al-Anbar. Teoretski gledano u proizvodnom kapacitetu, postrojenja za prirodni plin pod nadzorom ISIL-a mogla se generirati proizvodnja u iznosu od 979 milijuna USD u godini dana (uz pretpostavljenu cijenu s popustom od 2 USD). Smanjenjem proizvodnje za 50%, trgovina prirodnim plinom iznosila bi 489 milijuna američkih dolara godišnje.

⁸⁶<https://www.centcom.mil/MEDIA/STATEMENTS/Statements-View/Article/1891697/statement-from-us-central-command-on-strike-against-al-qaida-in-syria/> (12.07.2021.)

⁸⁷ <https://www.reuters.com/article/idUKKCN0I30ZQ20141014?edition-redirect=uk> (12.07.2021.)

4.3.2. *Iznuda poljoprivrednog sektora*

Popis imovine Islamske države je neiscrpan, stoga je važno napomenuti da su Irak i Sirija uvijek bili plodno tlo za proizvodnju žitarica. Iznudivanjem poljoprivrednog sektora pružao je Islamskoj državi još jedan put za ostvarivanje prihoda. Prema UN-ovoj Organizaciji za hranu i poljoprivredu, iračke provincije koje su se nalazile pod kontrolom ISIL-a, posebno gubernatura Ninive i Salaheddine, najplodnije su u zemlji, čineći 30% nacionalne proizvodnje pšenice (ili milijun tona) i 40% nacionalne proizvodnje ječma. To je omogućavalo skupini da profitira od industrije pšenice i ječma, dok je strateški bila ograničena opskrba manjina Jezida i kršćana, kao i onima koji su se protivili ISIL-ovoj kampanji.

Uz to, ISIL je za vrijeme svoje vladavine preuzeo kontrolu nad vladinim silosima za pšenicu u provincijama Ninive i Anbar u Iraku koji je navodno sadržavao 1,1 milijuna tona pšenice ili što odgovara petini iračke godišnje potrošnje pšenice. Prema vladinim izvorima, ISIL je prevezio dio vladine pšenice u Siriju kako bi se pretvorilo u brašno a ostatak se prodavao lokalno. ISIL je navodno također pokušao prodati žitarice iračkoj vladi putem posrednika. Trgovanje državnim rezervom pšenice na crnom tržištu po sniženoj cijeni od 50% moglo je donijeti prihod od oko 120 milijuna američkih dolara. Slična pljačka dogodila se i u Ayn al-Arab, u provinciji Aleppo u Siriji. Prema tadašnjoj procjeni trgovanje pšenicom i ječmom na crnom tržištu moglo je generirati globalni godišnji prihod za Islamsku državu od preko 200 milijuna američkih dolara.

Osim stjecanja prihoda od prodaje usjeva, oduzimanje poljoprivrednih zaliha moglo je biti namijenjeno i zastrašivanju poljoprivrednika i ostalih Iračana u područjima pod nadzorom ISIL-a. ISIL je već bio upotrijebio kontrolu nad vodnim resursima kako bi uništio poljoprivredno zemljište u južnom Iraku, puštajući vodu iz brana Falluja. Oslobođanjem je uništeno površine 160 kilometara nizvodno a milijuni ljudi tada su ostali bez vode u gradovima Karbala, Najaf i Babil.⁸⁸

⁸⁸ UN Food and Agriculture Organisation: *Global Information and early warning system on food and agriculture (GIEWS)*, Special alert No. 332., Ujedinjeni narodi, Baghdad, 2014., str. 1.–9.

4.3.3. Kontrola postrojenja za proizvodnju ostalih resursa

Imajući kontrolu nad vrlo velikim teritorijom bogatim prirodnim resursima, Islamska država bila je u mogućnosti iskoristiti svoj monopol nad tim važnim resursima kako bi povećala svoje financije. Razni pogoni za vađenje i proizvodnju resursa koji se nalaze na teritoriju na kojem je ISIL djelovao mogli su poslužiti kao dodatni izvor prihoda. Na primjer, prema jednom javnom izvješću, ISIL je stekao kontrolu nad rudnikom fosfata Akashat i proizvodnim pogonom Al-Qaim, koji se nalaze u iračkoj provinciji Al-Anbar i u vlasništvu je iračke državne tvrtke za proizvodnju fosfata koja proizvodi sumpornu kiselinu i fosforne kiseline. Proizvodnja navedenog rudnika iznosila je milijun tona godišnje. Po cijeni s popustom od 50 američkih dolara po toni u usporedbi s tržišnom cijenom od 110 američkih dolara po toni, trgovanje fosfatom moglo je generirati godišnji prihod od najmanje 50 milijuna američkih dolara godišnje za Islamsku državu. U proizvodnom pogonu Al-Qaim proizvodi su se prodavali po prosječnoj cijeni od 200 USD/t za sumpornu kiselinu i 800 USD/t za fosforu kiselinu. Prema dostupnim procjenama i ovisno o razini proizvodnje i krajnjoj prodajnoj cijeni (koja bi, poput sirove nafte koju je ISIL prodavao, mogla biti znatno snižena), ISIL je od njih mogao generirati desetke ako ne i nekoliko stotina milijuna USD godišnje prihoda.

Isto javno izvješće također napominje da je ISIL posjedovao kontrolu nad pet glavnih cementara u Siriji i Iraku: tvornica cementa Al-Raqqah Guris koja se nalazi u Siriji; i postrojenja Al-Fallujah, Kubaisa i Al-Qaim u Iraku. Teoretski gledano stvaranje prihoda od kombinirane proizvodnje u iznosu od 7,3 miliona tona godišnje mogla je iznositi 583 milijuna američkih dolara godišnje (po prosječnoj tržišnoj cijeni od 80 američkih dolara/t) ili 292 milijuna američkih dolara po sniženoj cijeni od 50%). ISIL je također mogao kontrolirati nekoliko postrojenja za vađenje sumpora kojima je upravljao Mishraq Sulphur State Company u provinciji Nineveh i glavni rudnik soli u Siriji u Al-Tabaniju (provincija Dei res-Zor) a kojima je upravljala Opća uprava za geologiju i mineralne sirovine.⁸⁹

Za razliku od sirove nafte i rafinirane nafte, za koje su postojale već davno uspostavljene krijumčarske rute i lokalno crno tržište, ISIL-u je vjerojatno teže bilo unovčiti ostale prirodne resurse pa je teško točno procijeniti koliki je prihod ISIL mogao generirati iz ove imovine.

⁸⁹ US Geological Survey: *2012 Mineral Yearbook, Syria*, USGS, Virginia, 2012., str. 1.–5.

4.4. Ilegalni prihodi od okupacije teritorija

ISIL je upravljao sofisticiranim iznuđivačkim reketom pljačkajući ali i zahtijevajući dio ekonomskih resursa u područjima u kojima je poslovao, što je slično načinu na koji neke organizirane kriminalne skupine generiraju sredstva. Ova široka paleta iznuda, uključujući sve, od poreza na gorivo i vozila do školarina za djecu, vršila se pod pokroviteljstvom pružanja fiktivnih usluga ili "zaštite". Učinkovitost iznude ISIL-a temeljila se na prijetnji ili uporabi sile na njezinom operativnom teritoriju. Ekonomska imovina na područjima pod kontrolom ISIL-a uključivale su banke, prirodne resurse poput nafte i fosfata, poljoprivredu te povijesna i arheološka nalazišta. Kao rezultat toga, značajno bogatstvo ISIL-a iznuđivanjem stanovništva pod svojom kontrolom proizlazila je i iz nemonetarne ekonomske imovine i iz fizičkog novca. ISIL je pokušao pokazati stupanj sofisticiranosti i formaliziranosti, strukturirani sustav unutarnjeg financijskog upravljanja davanjem računa za plaćene namete. Iako je ISIL svoje aktivnosti uokvirio kao „oporezivanje“ ili „dobrotvorno davanje“, on je zapravo vodio sofisticirani zaštitni reket gdje nehotična „donacija“ kupuje trenutnu sigurnost ili privremeni kontinuitet poslovanja.⁹⁰

4.4.1. Pljačka banaka, iznuda i trgovina ljudima

ISIL je značajan dio svog bogatstva izvukao iz kontrole podružnica banaka u Iraku u kojemu je djelovao. U svojoj percepciji uloge lokalnog upravljačkog tijela, ISIL je različito tretirao državne i privatne banke. Novac u državnim bankama ISIL-ovo je „vlasništvo“, dok novac u privatnim bankama uglavnom ostaje u trezorima kojeg je ISIL oporezivao nakon povlačenja klijenata. SAD procjenjuje da je ISIL samo u gotovini stvorio ili imao pristup protuvrijednosti od najmanje pola milijarde američkih dolara dok je preuzeo kontrolu nad podružnicama državnih banaka koje se nalaze u Ninvah, Al-Anbaru, Salahu. Din i provinciji Kirkuk u Iraku tijekom druge polovice 2014. godine. Veći dio ove gotovine bio je denominiran u dinarima, lokalnoj iračkoj valuti, što je ISIL-u otežavalo vanjsku upotrebu. Svako korištenje ove gotovinske imovine izvan Iraka zahtijevalo bi da ISIL zamijeni gotovinu za stranu valutu.⁹¹

⁹⁰ Financial Action Task Force: *Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)*, FATF/OECD, Pariz, 2015., str. 12.

⁹¹ <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl9755.aspx> (12.07.2021.)

Prema izvješćima novinara, ISIL je svoju pozornost usmjeravao na aktivnosti pljačke banaka u Mosulu, drugom najvećem iračkom gradu i velikom financijskom središtu a navodno je instalirao menadžere u mnogim tamošnjim podružnicama banaka. S ovog su sjedišta operativci ISIL-a preuzimali gotovinske depozite lokalnih kršćana i muslimana te također nametnuli porez od 5 posto na sva podizanja gotovine klijenata, pružajući tako drugi oblik iznude zloupotrebom koncepta "zekata" ili islamske milostinje, kao podrška aktivnostima ISIL-a. Prilika za ISIL da profitira od bankovnih transakcija uz osiguravanje kontinuiteta poslovanja, nužnost je kada se pokušavala uspostaviti funkcionalna samoodrživa teroristička država. Prijetnja pljačkama banaka relevantna je i u drugim razvijenim područjima u kojima je ISIL slobodno djelovao, poput Faludže i Ramadija u Iraku te Rakke, Alepa i Deir al-Zor-a u Siriji. Više od 20 banaka koje posluju u Siriji posjedovale su podružnice u područjima na teritoriju pod nadzorom ISIL-a, iako je uvid u pljačku ISIL-ovih ogranaka bio ograničen, kao i stupanj u kojem su opsluživali sirijsko stanovništvo na tim područjima.⁹²

Trgovina ljudima ukazuje na još jedan izvor prihoda za skupinu. ISIL se u svojoj publikaciji Al Dabiq pohvalio svojim sudjelovanjem u trgovini ljudima, posebno ciljajući na žene i djecu. BBC je u prosincu 2014. godine intervjuirao žene iz manjinske zajednice Yazidi u sjevernom Iraku i opisivao kako su kupljene i prodane ISIL-ovoj „aukciji robova“. Skupina je svojim borcima pružila interne smjernice u vezi s brojem robova koje smiju držati, međutim, čini se da su cijene koje su ISIL-ovi borci plaćali za svoje robove relativno niske (približno 13 USD). S obzirom na male iznose, teško je trgovinu ljudima zamisliti kao unosan izvor prihoda za ISIL ali možda je važnije kao sredstvo za ispunjavanje zahtjeva svojih boraca.⁹³

4.4.2. Kulturni artefakti

Izvješća o krijumčarenju kulturnih predmeta od strane ISIL-a su ograničena, s obzirom je prodaja ostvarena na crnom tržištu. Sposobnost ISIL-a da zarađuje od ilegalne prodaje starina ovisi o prisutnosti starina na teritoriju na kojemu je ISIL djelovao, znanju o njihovom postojanju i mogućnosti ISIL-a da prepozna te materijale kao vrijedne artefakte ali i razvije procjene njihove vrijednosti. Iako bi moglo biti nemoguće pokazati izravnu vezu između ISIL-

⁹²<https://cn.reuters.com/article/iraq-crisis-militants-funding/insight-islamic-states-financial-independence-poses-quandary-for-its-foes-idINKBN0H60AO20140911> (12.07.2021.)

⁹³ Sullivan J.: *Building a Corporate Culture of Security: Strategies for Strengthening Organizational Resiliency*, Butterworth-Heinemann, Cambridge, 2016., str. 38.–39.

a i prodaje određenog artefakta, ISIL je zarađivao na dva načina od starina: prodajom opljačkanih predmeta i oporezivanjem trgovaca ljudima koji prevoze predmete teritorijem pod nadzorom ISIL-a. Međutim, ukupan iznos koji je ISIL zarađivao teško je procijeniti, pogotovo jer su se aktivnosti odvijale širom Sirije, usred sukoba a ne samo na područjima pod kontrolom ISIL-a.⁹⁴

National Geographic je izvještavao kako su prema USB diskovima koje su zaplijenile iračke snage sigurnosti; ISIL i druge ilegalne skupine koje su djelovale u Siriji mogle zaraditi desetke milijuna američkih dolara prodajom starina ukradenih iz Sirije. ISIL je također zauzimao više od 4.500 arheoloških lokaliteta, od kojih su neka pod zaštitom UNESCO-ve svjetske kulturne baštine. Prema istom izvješću, 90 posto kulturnih predmeta u zemlji nalazilo se u ratom zahvaćenim područjima, što je omogućilo pljačku velikih razmjera. Preciznije, organizacija je uspjela uzeti vrijedne relikvije s arheoloških nalazišta, kao i s drugih područja, npr. Nabuka u Siriji gdje se nalaze artefakti stari preko 8000 godina.⁹⁵

4.4.3. Nezakonito oporezivanje robe i gotovine na tranzitnom teritoriju pod djelovanjem ISIL-a

Trgovina robom i transferi gotovine na teritoriju koji se nalazio pod nadzorom ISIL-a i izvan njega znatno su bili poremećeni zbog slabog sigurnosnog okruženja. Međutim, prema industrijskim kontaktima i izvještavanju u tisku, dio robne razmjene i dalje je postojao, kao i novčani transferi potrebni za financiranje te trgovine. ISIL je u stanju bio nametnuti namete za svu robu koja prolazi kroz teritorij na kojemu je djelovao. ISIL je navodno nametnuo posebne poreze na promet robe u dijelovima Iraka u kojima je poslovao, uključujući porez na ceste od 200 USD u sjevernom Iraku i "carinski" porez od 800 USD na kamione koji su ulazili u Irak duž sirijske i jordanske granice.⁹⁶

⁹⁴ Heing B.: *Cultural Destruction by ISIS*, Enslow Publishing LLC, New York, 2018., str. 23.

⁹⁵<https://www.nationalgeographic.com/history/article/140626-isis-insurgents-syria-iraq-looting-antiquities-archaeology> (14.07.2021.)

⁹⁶ Brisard J.C., Martinez D.: *Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding*, Thomson Reuters, Toronto, 2014., str. 5.

4.4.4. Donacije putem neprofitnih organizacija

Ukupna kvantitativna vrijednost vanjskih donacija ISIL-u bila je minimalna u odnosu na ostale izvore prihoda ali ISIL je dobio određena sredstva od bogatih privatnih regionalnih donatora. Dana 24. rujna 2014. godine, američko Ministarstvo riznice uvrstilo je na popis i sankcioniralo službenika ISIL-a koji je primio donaciju od 2 milijuna USD iz Perzijskog zaljeva. Također, ISIL-u se bila otvorila mogućnost ostvarenja doprinosa u obliku financijske potpore kako bi podržao svoju vojnu kampanju. Potpora stranih donatora mogla je imati veći značaj za ISIL jer su se smanjivali drugi izvori prihoda. Nadalje, postojao je rizik da pojedinci i grupe s popisa koji su se obavezali na vjernost ISIL-u, uključujući jednu frakciju filipinske Abu Sayyaf Grupe i egipatski Ansar Bayt al-Maqdis, također su mogle razviti čvršće organizacijske veze što je moglo dovesti do osiguranja financiranja iz jedne grupe za ISIL ili obrnuto. Sredstva od tih grupa bila su u mogućnosti se doznačiti putem međunarodnog financijskog sustava.

Neka su izaslanstva identificirala rizike financiranja terorizma u vezi s bankovnim transferima iz dobrotvornih zaklada u zone sukoba ili područja u kojima je ISIL djelovao. Ostali utvrđeni rizici uključivali su prisutnost neprofitnih organizacija koje su prikupljale sredstva za primatelje u trećoj zemlji koji su ili se sumnja da su dio organizacijske strukture koja je sudjelovala u nasilnim ili paravojnim aktivnostima. Ti se rizici pojačavaju kada izvor sredstava i svrha transakcije nisu poznati ili se ne mogu provjeriti. Ovi slučajevi uključivali su transakcije u kojima se ne navodi nijedna referenca niti se upotrebljavaju generički pojmovi kao što su "ostalo", "usluge" i "roba". U nekim slučajevima javni pozivi za donacije nisu bili u korelaciji s navedenom svrhom organizacija (npr. obrazovanje, zdravstvena zaštita ili humanitarna pomoć). Kretanje tih sredstava moglo je biti povezano s nemogućnošću organizacije da međunarodno prenese sredstva ili se oslanjaju na partnerske organizacije da premještaju sredstva u njihovo ime. Međutim, takvo kretanje moglo je dati dojam da dobrotvorne organizacije možda pokušavaju prikriti izvor svojih sredstava prije nego što budu prebačene u inozemstvo. Dobrotvorne donacije premještene fizičkim prekograničnim prijevozom mogu također predstavljati rizike za financiranje terorizma.

Jednom je prilikom policijska veza države članice Europske unije u Ankari zatražila turske vlasti da zaustave i pretraže tri kamiona za koja se očekivalo da krenu prema Turskoj, pod sumnjom da su kamioni sadržavali materijal za radikalne skupine u Siriji, koje su u toj zemlji

organizirale dobrotvorne organizacije. Državne vlasti tvrdile su da same nisu mogle zaustaviti kamione zbog nedostatka dovoljnih propisa. Treba naglasiti da je gornji primjer relativno izolirane prirode, i iako neka plaćanja putem neprofitnih organizacija koji djeluju na tim područjima mogu zahtijevati veću dubinsku analizu, oni ne smiju implicirati da sve obavljene transakcije neprofitnih organizacija u ta područja su bila visokorizična.⁹⁷

4.4.5. Materijalna potpora uključivanju stranih terorističkih boraca

Izraz materijalna potpora uključuje financijsku imovinu, ekonomske resurse te imovinu svake vrste. Strani teroristički borci i dalje su relativno mali ali su bili važan izvor financiranja ISIL-a. Taj sustav uključivao je teroriste koji prikupljaju novac u svojoj zemlji za putovanja, prikupljaju financijska sredstva kao i članove dijaspor koja šalje sredstva za njihovo financiranje. Navedeni volonteri i njihove društvene mreže izvor su iz kojeg je ISIL dobivao određenu fizičku i novčanu potporu. Prema podacima američke vlade, zaključno s 31. prosincem 2014. godine najmanje 19.000 stranih terorističkih boraca iz više od 90 zemalja napustilo je matične zemlje kako bi putovalo u Siriju i Irak da bi se pridružili ISIL-u. Ovaj skup međunarodnih pristaša izvor je iz kojeg je ISIL dobivao i fizičku i određenu novčanu potporu. Iako su bili značajni u pogledu radne snage, ukupni financijski doprinosi iz takvih izvora relativno su niski. ISIL je profitirao od pristaša koji su razvijali regrutna čvorišta pristašama na raznim mjestima širom svijeta. Isplata boraca i razvoj međunarodnih regrutnih čvorišta endemični su za globalni pokret. Upravljanje multinacionalnom operacijom i logističkim i financijskim okvirom zahtijevalo je, u jednom ili drugom obliku, uporabu konvencionalnog bankarskog sustava.

Nizozemske vlasti primijetile kako su u nekim slučajevima strani teroristički borci morali platiti vlastite troškove života i u tu svrhu dobivali sredstva od svojih matičnih zemalja. Utvrđeno je da su se takvi prijenosi razlikovali od nekoliko stotina eura do nekoliko tisuća eura po transakciji. Također, otkriveno je da su se sredstva prebacivala putem reguliranih sustava za prijenos novca i vrijednosti agencijama smještenim u blizini teritorija na kojima je ISIL djelovao. Nadalje, smatralo se vrlo vjerojatnim da u drugim slučajevima posrednici su prevozili gotovinu u područja u blizini teritorija okupiranog ISIL-om. Slijedom navedenog, pronađene

⁹⁷ Ramesh C.D.: *The Impact of Global Terrorism on Economic and Political Development: Afro Asian Perspectives*, Emerald Publishing Limited, Bingley, 2019., str. 150.–152.

su naznake korištenja debitnih kartica povezane s nacionalnim bankovnim računima prilikom podizanja novca s bankomata zajedno s onima u područjima u kojima je poslovao ISIL. Sumnja se da su strani borci financirali vlastiti put u regije koje su bile pod nadzorom ISIL-a kako bi se pridružili terorističkoj kampanji te skupine. Scenariji samofinanciranja često su bili ograničeni na kupnju avionskih karata ili fizičko nošenje malih količina gotovine (manje od 1.000 USD) koje se često temelje na osobnoj zaradi. Mnogi od ovih boraca putovali su u Siriju i Irak s tek toliko novca da financiraju putne troškove, dok su neki zloupotrebljavali zahtjeve za prijavu gotovine ili otkrivanje podataka za prekogranični prijevoz, uzimajući ponekad značajne iznose gotovine preko granica u Siriju i Irak u korist ISIL-a. Iako je ove metode često teško otkriti, pruža priliku relevantnim vlastima, poput financijsko-obavještajnih jedinica i pograničnim agencijama, da rade zajedno na otkrivanju slučajeva financiranja terorizma.

Veći rizik od globalnog terorizma postoji kod vraćanja boraca ili onih pojedinaca kojima nije bilo dopušteno putovati da bi postali dio ISIL-a. Znanje o aspektima financiranja vraćenih boraca često nije poznato zbog ograničenog broja boraca koji se vraćaju u svoju zemlju. Teško je procijeniti koji su od ovih boraca koji su se vratili su pripadali usamljenim dionicima ili su stekli potporu pod vodstvom drugih. Stoga, bilo je potrebno istražiti sve potencijalne rizike financiranja terorizma povezane s povratkom stranih terorističkih boraca.⁹⁸

4.4.6. *Financiranje terorizma kroz suvremene komunikacijske mreže*

Iako međunarodna zajednica ključne igrače terorističkih mreža može prepoznati kao teroriste, mnogi od njih koji se nalaze na nižoj razini ostaju nepoznati. Ovi nisko rangirani suradnici, potaknuti grupnim akcijama koje oponašaju popularizirane strategije skupnog financiranja, postali su još jedan izvor financiranja i materijalnih resursa za ISIL. Većina platformi društvenih medija nenamjerno pružaju učinkovitu metodu terorističkim skupinama i njihovim simpatizerima da iskoriste ovu tehnologiju u svrhe financiranja terorizma. Treba naglasiti da svaka društvena mreža nije ona koja je aktivno doprinosila ISIL-u i da mnoge od tih društvenih mreža surađivale su s nadležnim tijelima na zatvaranju korisničkih računa.

⁹⁸ Financial Action Task Force: *Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)*, FATF/OECD, Pariz, 2015., str. 20.–23.

Kao organizacija, ISIL je posjedovao propagandnu podružnicu nazvanu Al-Itisam Establishment for Media Production i prodajno mjesto Al Hayat Media Center, posebno usmjereno ka Zapadu. Al Hayat Media Center pretežno je bio usmjeren na distribuciju ISIL-ovih propaganda putem platformi društvenih medija, kontrolirajući desetine računa društvenih medija povezanih s tom skupinom. Kroz takve račune ISIL je uspio maksimizirati svoju sposobnost da postane "viralan" kako bi stekao široku podršku generirajući "oluju na Twitteru" Razvoj Twitter kampanje poput #AlleyesonISIS i aplikacije za mobilni android telefon besplatne za javno preuzimanje predstavljali su znakove ISIL-ove rastuće tehnološke pameti. Prisutnost ISIL-a na internetu i društvenim mrežama omogućila im je generiranje i pretvaranje međunarodne potpore u materijalna sredstva.

ISIL je manipulirao društvenim mrežama putem kojih je poticao donacije i provodio marketinšku kampanju na način koji je u skladu s industrijskim standardima koje su uspostavile velike tvrtke za financiranje javnih sredstava. Skupno financiranje je metoda privlačenja donacija od velike skupine ljudi kombinacijom tehnologije i marketinga. Vodeće platforme za skupno financiranje koristile su statističku analizu kako bi optimizirale internetske kampanje za skupno financiranje poticanjem „pogodnosti“ ili „razine doniranja“. Kroz „donatorske razine“, budući je donator bio sposobniji povezati se s uzrokom i ostvarivanjem neposrednosti donacija, čime se povećavaju i potiču veći doprinosi. Te tvrtke također propisuju posebne marketinške aktivnosti za kampanje koje koriste različite oblike društvenog umrežavanja kako bi razvile podršku, održale dinamiku kampanje i povećale dobit.⁹⁹

4.5. Kretanje i korištenje financijskih sredstava u financiranju terorizma

Unutar ključnih mehanizama koji se koriste za premještanje terorističke imovine ubrajaju se i sve financijske institucije kojima se transferiraju financijska sredstva a potencijalno su osjetljive na financijsku pomoć olakšavanjem nezakonitih transfera sredstava. Prethodne studije FATF-a ukazale su na veze između lokalnih ekstremističkih skupina i međunarodnih terorističkih organizacija s međunarodnim skupinama koje pružaju podršku lokalnim skupinama i stoga zahtijevaju praćenje kretanja financijskih sredstava na međunarodnoj razini. ISIL kao teroristička organizacija veći dio svojih sredstava generirao je

⁹⁹ Scaife L.: *Social Networks as the New Frontier of Terrorism: #Terror*, Routledge, London, 2017., str. 180.–185.

na teritoriju na kojemu je poslovao i relativno mali iznos prihoda ostvarivao je iz vanjskih izvora.¹⁰⁰

4.5.1. Uloga financijskih institucija Iraka i Sirije

ISIL-ove operacije u velikim dijelovima Iraka i Sirije omogućivale su pristup brojnim poslovnicama banaka koje posluju u tim područjima. Stoga, iračka vlada poduzela je korake kako bi spriječila pristup bankarskim podružnicama međunarodnom financijskom sustavu kroz svoje sjedište, koje su zadržavale pristup međunarodnom financijskom sustavu kroz korespondentske odnose s inozemnim bankama. Ti su se računi mogli koristiti za financiranje trgovine i olakšavanje transfera iz i u Siriju i Irak. Kako se sukob u Siriji i Iraku produžavao, postojale su naznake da sukobi i nerazvijeni sirijski bankarski sektor, sredstva transferiraju u financijske institucije u neposrednom okruženju.

Prema osjetljivim financijskim informacijama, otkriveni su rizici financiranja terorizma u vezi s korištenjem elektroničkih prijenosa sredstava putem bankarskih kanala i ostalih transfera putem sustava za prijenos novca na područja smještena u blizini teritorija na kojima je ISIL djelovao. Mjesto primanja ovih transfera često se nalazio u područjima za koja se poznavalo da su središte financiranja, logistike i krijumčarenja stranih terorističkih boraca i terorističkih organizacija. U nekim od ovih slučajeva društveni mediji sugerirali su kako su korisnici transfera sredstava mogli imati veze s terorističkim ili radikalnim skupinama. U drugim slučajevima, pretjerani gotovinski depoziti bili su izvršeni u SAD-u s naknadnim deviznim transferima korisnicima u područjima smještenim u blizini teritorija na kojima je ISIL djelovao. Utvrđeni rizici također su uključivali nedostatak informacija o odnosima između primatelja ili razloga zbog kojeg su se prijenosi sredstava provodili u više transakcija u kratkim vremenskim razdobljima.¹⁰¹

Financijske institucije – Irak

Nakon pada Mosula u lipnju 2014. godine i ISIL-ovog uzastopnog preseljenja u dodatne provincije u Iraku, postojala je velika zabrinutost kako bi ISIL mogao pristupiti međunarodnom

¹⁰⁰ Financial Action Task Force: *National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment*, FATF/OECD, Pariz, 2013., str. 18.

¹⁰¹ Financial Action Task Force: *Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)*, FATF/OECD, Pariz, 2015., str. 27.

financijskom sustavu putem podružnica iračkih banaka na teritoriju na kojemu je poslovao. Iračke banke uglavnom imaju sjedište u Bagdadu ali i posjeduju podružnice smještene širom Iraka koje su bile u mogućnosti obraditi transfere sredstava pomoću svog sjedišta u Bagdadu putem međunarodnog financijskog sustava. Na temelju izvještaja i kontakata iz industrije, približno 90 podružnica iračkih banaka nalazilo se na teritoriju koji je ISIL posjedovao ili osporavao, uključujući i pokrajine Nineveh, Salah Din, Anbar i Kirkuk.

Iračka središnja banka poduzela je akciju uspostavljanjem crne liste od 142 mjenjačnice za koje se sumnja da su transferirale novac ISIL-a na cijelom teritoriju pod njezinim nadzorom. Prema istraživačkom izvještaju koji je objavio Wall Street Journal, za takve novčane prijenose korištene su tri primarne rute, od kojih su dvije u Turskoj a jedna u Jordanu. Međunarodne organizacije nastojale su neutralizirati takve izvore financiranja, s obzirom da se ta sredstva često prenose novčanicama malih apoen.¹⁰²

Nastojeći zabraniti ISIL-u da iskorištava iračke banke za pristup međunarodnom financijskom sustavu, Središnja banka Iraka izdavala je upute financijskim institucijama inkorporiranim u Iraku kako bi spriječila bankovne prijenose u banke i iz njih koje su se nalazile na teritoriju koji se nalazio pod nadzorom ISIL-a. Jedina banka sa sjedištem u Mosulu, Mosul Development Bank, također je preselila svoje središte poslovanja u Bagdad kako bi bila ublažila rizike povezivanja s međunarodnim financijskim sustavom sa svog primarnog mjesta na teritoriju koji se nalazio pod nadzorom ISIL-a.¹⁰³

Financijske institucije – Sirija

Više od 20 sirijskih financijskih institucija poslovale su na teritoriju pod nadzorom ISIL-a nastavljale su raditi u Siriji. Podružnice sirijskih banaka na teritoriju na kojemu je ISIL djelovao bile su povezane sa sjedištem u Damasku a neke od njih mogle su održavati veze s međunarodnim financijskim sustavom. Stoga, Ministarstvo financija SAD-a i Europska unija donijele su odluku o zabrani pružanja financijskih usluga nekoliko banaka sa sjedištem u Siriji, uključujući Centralnu banku Sirije, Komercijalnu banku Sirije i Sirijsku međunarodnu islamsku banku. Pružanje financijskih usluga pod zabranom obavljanja navedenih usluga podlijegao je američkim i međunarodnim sankcijama. Kao rezultat toga, većina glavnih

¹⁰²<https://www.wsj.com/articles/how-islamic-states-secret-banking-network-prospers-1456332138> (18.07.2021.)

¹⁰³ The World Bank Group: *Iraq: Reconstruction & investment—Part 2, Damage and Needs Assessment of Affected Governorates*, World Bank Publications, Washington DC, 2018., str. 62.–68.

financijskih institucija na međunarodnoj razini vjerojatno je bila prekinula veze s tim bankama u Siriji, posebno na teritoriju koji se nalazio pod nadzorom ISIL-a, što je otežalo ISIL-u pristup uređenom međunarodnom financijskom sustavu putem banaka sa sjedištem u Siriji. Međutim, postoje jurisdikcije koje su omogućavale pristup bankama a poslovale su na teritoriju pod nadzorom ISIL-a te su još uvijek mogle uspostaviti vezu prema međunarodnom financijskom sustavu.¹⁰⁴

4.5.2. Usluge prijenosa novca i vrijednosti

Prema izvoru nekoliko američkih kontakata, tvrtke koje se bave pružanjem usluga prijenosa vrijednosti novca pružale su usluge diljem Iraka i Sirije, uključujući područja u kojima je ISIL djelovao. Ove financijske tvrtke su pouzdani brokери koji su uspostavili odnose u cijeloj regiji, što im je omogućavalo da, među ostalim financijskim aktivnostima, "prebace" sredstva za financiranje trgovine i plaćanja doznaka. Te tvrtke u pravilu ne bi obavljale devizne transakcije kao što to rade banke, već bi lokalnom ili stranom suradniku poslale poruku putem e-pošte, faksa ili telefona kako bi platile ili primile uplatu od druge ugovorne strane u transakciji. Tvrtke za usluge prijenosa vrijednosti novca naknadno bi namirile troškove svojeg poslovanja, bilo fizičkim plaćanjem u gotovini ili bankarskom transakcijom. Budući da mnogi Iranci i Sirijci nemaju bankovne račune, oslanjali su se na ove često neregulirane tvrtke za slanje ili primanje uplata od lokalnih ili stranih partnera. ISIL je mogao zloupotrijebiti ovaj sustav prijenosa novca, pogotovo jer su podružnice banaka pod njegovom kontrolom izgubile pristup međunarodnom financijskom sustavu.

Mnogi doznačitelji novca koji imaju veze s Irakom i Sirijom koristile su susjedne zemlje kako bi obavljale transakcije s kupcima i fizički premještale novac na ta mjesta. Analiza međunarodnih uputa o prijenosu sredstava iz Australije u Siriju i Irak podržala je ovakav način transakcije sredstava iako se čini da su dopirale do primatelja unutar Sirije i/ili Iraka. Australija je primijetila da bi mnogi legitimni primatelji bili uključeni u obavljanje transakcija tih sredstava, kao i oni pojedinci koji su raseljeni u izbjegličke kampove koji su također onemogućili poznavanje lokacije korisnika. Analiza je otkrila da su neki doznačitelji novca imali manju kontrolu/mogućnosti provođenja dubinske analize krajnjih primatelja kada njihovi bivši kanali koji su dostavljali sredstva više nisu bili dostupni zbog okolnosti u Siriji i Iraku.

¹⁰⁴ <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1596.aspx> (18.07.2021.)

Ova situacija predstavljala je izazovnije okruženje za rizike financiranja terorizma kada je riječ o prekograničnim doznakama u Siriju i Irak. Primijećen je primjer gdje je tvrtki za doznake bio potreban novi suradnik za fizičko prebacivanje gotovine preko granica kako bi se dostavljao krajnjim primateljima. Iako je ta mogućnost bila vrlo izvediva, pobuđivala je zabrinutost zbog zlouporabe nekih ili svih tih sredstava kao podrška ISIL-u.¹⁰⁵

4.5.3. Krijumčarenje (gotovina i ostala vrijedna imovina)

Gotovina

Velika Britanija primijetila je dostavljače gotovine kao poznatu tajnu metodu prijenosa prema stranim terorističkim borcima te da se ovakav način dostavljanja odvijao u konvojima pomoći ili su ih fizički premještali pojedinci koji prelaze granice u regiji. Oduzimanje novca od osoba koje su namjeravale putovati iz Velike Britanije u Siriju bila je česta pojava. Često puta, kada je novac otkriven, ispitanici nisu mogli pružiti odgovarajuće objašnjenje porijekla tih sredstava. Obavještajni podaci iz drugih zemalja primijetili su kako je ISIL izričito zatražio od stranih terorističkih boraca da sa sobom donesu novac kako bi se pridružili ili sudjelovali u radu terorističkih organizacija. Prema slučaju iz Saudijske Arabije primijećeno je kako je jedan putnik koji je pokušavao prenijeti gotovinu preko zahtjeva za deklaraciju podijelio iznos i predao ga još tri osobe što se moglo smatrati oblikom prekograničnog krijumčarenja.

Ostala vrijedna imovina

Države su bile obvezne prijaviti Vijeću sigurnosti sva zaplijenjena kulturna dobra iz Sirije i Iraka koja su ilegalno prokrijumčarena iz zemlje, bez obzira na to jesu li takve aktivnosti povezane s terorizmom. Što se tiče krijumčarenja antikviteta i kulturnih dobara, mnoge su države uvodile mjere koje su uključivale istragu njihovog oduzimanja u Iraku i Siriji. Međutim, prepoznavanje starina je problematično. U obzir su se uzimale sve pljenidbe i sudske istrage u vezi sa starinama koje su ilegalno napustile Irak nakon 2003. godine i Siriju nakon 2011. godine. Štoviše, istaknuto je kako su zaplijene bile izvršene, jer se očekivalo da će takvoj robi trebati više vremena da se pojavi na tržištu. To je najvjerojatnije rezultat pada prihoda koje je ISIL izvlačio iz svojih glavnih resursa. Zahvaljujući svojoj neuređenoj prirodi, nadzor nad umjetničkim tržištem izuzetno je složen. Iako zakonodavstvo postoji, daleko je od toga da je

¹⁰⁵ U.S. House Committee on Financial Services: *Managing Terrorism Financing: Risk in Remittances and Money Transfers*, U.S. Government Publishing Office, Washington DC, 2017., str. 98.–99.

zakonodavstvo sveukupno usklađeno. Provođenje ciljanih mjera ili specifičnih postupaka nije lako. Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) u potpunosti je predana i prenosilac je poruke da to pitanje nadilazi borbu protiv krijumčarenja umjetničkih djela i zaštite kulturnih dobara, utoliko što uključuje i podizanje svijesti o sigurnosti na međunarodnoj razini i borbi protiv financiranja terorizma.¹⁰⁶

4.5.4. Upravljanje financijama i trošenje financijskih sredstava

Islamska država ostvarivala je korist od značajnih resursa, novac je dolazio iz područja pod njegovom kontrolom ali i iz inozemstva. Upravljanje takvim resursima visoko je centralizirano, nadzirući sredstva primljena od svih vrsta donatora. Administratori ISIL-a povremeno su izrađivali sažeta financijska izvješća koja su se mogla pokazati korisnima za stvaranje veće situacijske svijesti među donositeljima odluka na srednjoj i višoj razini. Iako je ISIL ostvarivao značajan iznos prihoda, također je ostvarivao i značajne troškove povezane s pokušajem financiranja i upravljanja državnim socijalnim i ekonomskim programima na teritoriju koji je zauzimao. Takozvana „stopa izgaranja“ ili iznos novca koji je ISIL trošio u odnosu na svoje prihode, neophodan je za raspoznavanje njegove cjelokupne financijske situacije i snage. ISIL-ova ilegalna okupacija teritorija u Iraku i Siriji i iskorištavanje lokalnog stanovništva, koje se procjenjuje na pet do šest milijuna, povećavao je njegovu sposobnost prikupljanja sredstava kriminalnim aktivnostima, poput iznude i krađe. Međutim, pružanje usluga tako velikom broju ljudi rezultirao je značajnim trošenjem ISIL-ove blagajne. Da bi uspješno upravljao teritorijom koji ilegalno zauzima, ISIL-u je bilo potrebno dovoljno ekonomskih resursa da lokalnom stanovništvu pruži osnovne potrepštine, poput hrane, vode i električne energije.

Troškovi Islamske države

ISIL je pažljivo pratio troškove što podrazumijeva sklad organizacije koja se suočila s izazovima, upravljajući svojim financijama i osiguravajući da se sva roba i usluge koje se naplaćuju stvarno upotrebljavaju u njezinu korist. Postoje tri načina na koje bilo koja organizacija može podnijeti troškove. Prvo, svojim članovima može osigurati novčani iznos za eventualne troškove a ne zahtijeva daljnje izvještavanje. Drugo, organizacija može osigurati

¹⁰⁶ European Parliament's Committee on Foreign Affairs: *The Financing of the „Islamic State“ in Iraq and Syria (ISIS)*, European Union Publications Office, Bruxelles, 2017., str. 12.–13.

novčani iznos ali zahtijeva izvještavanje o tome kako se troši. Treće, član ili zaposlenik može snositi troškove a zatim podnijeti zahtjev za naknadu. Posljednje dvije nose veće rizike za tajnu organizaciju. Čini se da je ISIL koristio ove dvije metode.

Skupina je povremeno članovima nadoknađivala troškove koji su nastali u ime organizacije. U drugim slučajevima, samo su bilježene isplate u velikim proračunskim tablicama a zatim je zahtijevano naknadno izvještavanje o tome kako su se raspodijeljena sredstva trošila. Zahtijevajući naknadna izvješća i korištenje povrata za pokrivanje troškova, bile su potrebne dodatne komunikacije. Da skupina ima dovoljno sredstava, bilo je sigurnije jednostavno prenijeti fiksne naknade borcima i menadžerima koje bi bile više nego primjerene za zadovoljavanje očekivanih operativnih potreba. To je zahtijevalo samo jednu transakciju, slanje novca za troškove u određenom razdoblju, što se ionako trebalo dogoditi za isplatu plaće operativaca. Međutim, izgleda kao da su pojedinci ili (1) zatražili sredstva koja je administrator zatim podijelio, nakon čega se primatelj prijavio, ili (2) napravili male troškove u ime organizacije i zatražili da im se vrate. Bilo koja metoda utrostručila bi broj potrebnih transakcija. Za specifično planiranje proračuna prije vremena, jedinica je morala izvijestiti na što želi potrošiti novac, zatim je novac poslan dalje a nakon toga ponovno poslano izvješće o troškovima. Za povrat troškova, operativac je morao poslati svoj zahtjev za isplatu i natrag primiti zasebnu uplatu. Obje metode podrazumijevaju ukupno tri transakcije. Budući da svaka transakcija ima određeni granični rizik, ove metode izvještavanja imaju smisla samo iz perspektive da se skupina suočila s dovoljno čvrstim proračunskim ograničenjima koja si nije mogla priuštiti da plaće operativaca jednostavno namiri s iznosom troškova koji bi trebali nastati.

Sveukupno, količina pozornosti praćenja troškova snažno sugerira da se skupina suočila i sa značajnim ograničenjima prihoda i s poteškoćama s operativcima koji koriste organizacijske resurse u osobnu korist. Inače, takvo vođenje evidencije jednostavno nema smisla. Na primjer, iako je primijećeno da su prosječni mjesečni prihodi ISIL-a u Mosulu i oko njega 2008. godine i početkom 2009. godine bili znatno veći nego što su bili u provinciji Anbar ranije u ratu, fiskalna ograničenja skupine bila su slična jer su njezini troškovi približno jednaki приходima, što upućuje na potrebu minimiziranja plaćanja kako bi se izbjegli deficiti koji bi ograničili njezinu sposobnost plaćanja aktivnih boraca i financiranja napada kritičnih za njezinu vojnu kampanju. Za takvo minimiziranje troškova potreban je opsežan knjigovodstveni aparat, što je

vidljivo na način na koji su operativci ISIL-a evidentirali i izvještavali troškove administrativnim službenicima.

Proračunske tablice za praćenje troškova srednje razine i ekonomija obujma

Posljednja otkrivajuća činjenica o ISIL-ovoj praksi upravljanja financijama jest da je organizacija povremeno izrađivala zbirna izvješća i statistiku o svojoj potrošnji. Takvi dokumenti nisu bili osobito korisni za rješavanje problema s kojima se suočava uprava u vezi s postizanjem ciljeva svojih podređenih da ispune ciljeve uprave. Ti dokumenti, međutim, pružali su višim čelnicima više razine informacije o napretku organizacije. Takve se informacije pružaju u više oblika.

ISIL je koristio dio svojih sredstava pokušavajući poboljšati svoju popularnost među stanovništvom na teritoriju kojeg je ilegalno zauzimao. Dio ove potrošnje uključivao je pokušaje pružanja javnih usluga, što se moglo uvidjeti u ISIL-ovoj kupnji dizelskih generatora za distribuciju električne energije stanovnicima njezinih teritorija. Slično tome, organizacija je pokušala mobilizirati postojeću infrastrukturu za pružanje osnovnih usluga svojim gospodarstvima. ISIL-ove akcije neposredno nakon zauzimanja brane Mosul bili su pokazatelji njegove strategije. Skupina je dogovorila da inženjer na brani dovede električare iz obližnjeg grada kako bi obnovio zaustavljene generatore, kao i pokušaje uvoza sirijskih inženjera koji će upravljati elektranom. Ako ISIL uspješno nabavi dodatnu infrastrukturu za rafiniranje energije ili nafte, trebala bi organizirati i održavati takve objekte. To bi zahtijevalo pozamašno ulaganje novčanih sredstava i osoblja.

Veliki dio financiranja ISIL-a ovisilo je o njegovoj sposobnosti da rafinira i transportira naftu. Kao takav, ISIL je izgradio podzemne cjevovode i osnovne stacionarne i mobilne rafinerije nafte. Ovi sustavi ne troše novac samo za početnu instalaciju, već i za obnovu nakon strateškog uništenja. Zračni napadi korišteni su ne samo da onemogućuju ISIL-u da stekne strateško pozicioniranje na bojnopolju, već i da ciljaju njegovu imovinu i infrastrukturu, uključujući rafinerije i cjevovode. Uz ove linije, 16 mobilnih rafinerija uništeno je do kraja 2014. godine. Energetski stručnjaci procjenjuju kako je ISIL mogao obnoviti jednu mobilnu rafineriju za 10 dana za 230.000 USD ako uspije nabaviti potrebnu opremu. Svaki vojni štrajk i produžena bitka bez pobjede ISIL-a polako donosi gubitke koje su istovremeno onemogućivale sposobnost organizacije da generira novi prihod. Nadalje, ISIL je dio svog financiranja financirao iz nafte, organizacija se također u velikoj mjeri oslanjala na ovaj prirodni resurs za

vojne i civilne potrebe. Svojim napretkom u 2014. godini ISIL je uspio steći napuštene položaje na bojnopolju, oružje i vozila koja su prethodno držali njegovi protivnici. Mnogo uspjeha organizacije ovisilo je o održavanju opreme koja je oduzeta snagama iračkog i sirijskog režima, osobito kada je zapovijedala velikim iračkim gradom Mosulom. Oslanjanje ISIL-a na naftu, osim potreba regije koju zauzima, imao je veliki utjecaj na neto prihod organizacije.

Plaće zaposlenika i druge novčane beneficije

U svjetlu sigurnosnog pritiska kojemu je ISIL bio podvrgnut od 2006. do 2009. godine, praćenje izdataka i upotreba izvještaja, sugeriraju na organizaciju čije je upravljanje bilo snažno motivirano za praćenje troškova. ISIL je navodno plaćao svoje borce u prosjeku 350 do 500 USD mjesečno. S procijenjenih 20.000 do 30.000 boraca koji su bili zaposleni, samo bi to predstavljalo odljev sredstava od ISIL-ove riznice u iznosu od 10 milijuna USD svakog mjeseca. Na temelju podataka koje je pružila država članica, ISIL je svojim članovima isplaćivao mjesečnu plaću koja je određena kroz nekoliko čimbenika, uključujući njihove posebne vještine i nacionalnost. Koristeći druge brojke, ova plaća mogla se kretati od 50 eura mjesečno za nekvalificirane dobrovoljce do 1.500 eura mjesečno za kvalificiranije članove. Osim plaće, ISIL je također izvještavao da pruža i druge beneficije, poput novčane naknade za svakog člana obitelji borca. Jedno javno izvješće napominje kako je ISIL plaćao borcu stipendiju od 50 USD mjesečno za njegovu suprugu i 25 USD mjesečno za svako dijete.

Slijedom navedenog, može se zaključiti kako je financijska praksa ISIL-a zasnovana na ideji da je to bila hijerarhijska, birokratska organizacija. Guvernerstvo i lokalne podružnice ostvarivale su prihode. Ti su prihodi zatim preraspodijeljeni iz sjedišta na visokoj razini, zatim na pokrajine te na nacionalnu razinu. Takva je preraspodjela važna jer su potencijalni čimbenik u objašnjavanju otpornosti ISIL-a na intenzitet vojnih pritisaka s kojima su se suočavali u različito vrijeme i na raznim područjima. Organizacija je svoje administratore zadužila za financijsko izvještavanje polumjesečno ili mjesečno, koje je pružalo informacije na temelju kojih su se donosile bitne odluke o preraspodjeli. Kontinuirano korištenje takve proračunske financijske prakse organizacije podrazumijeva sredstvo za razvoj njezinih sposobnosti za provođenje ustrajnih nasilnih kampanja u Siriji i Iraku, kao što je organizacija pod vodstvom al-Bagdadija posebno učinkovito obavljala tijekom 2013. i 2014. godine.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Johnston B.P., Shapiro N.J., Shatz J.H. i dr.: *Foundations of the Islamic State: Management, Money and Terror in Iraq*, RAND Corporation, Santa Monica, 2016., str. 234.–248.

5. ZAKLJUČAK

Financijske institucije specijalizirana su poduzeća koja svojim svakodnevnim djelovanjem prikupljaju novčana sredstva, usmjeravaju ih u financijske plasmane i obavljaju financijske usluge, omogućavajući razmjenu novčanih sredstava između sudionika financijskih tržišta te su osnova financijske infrastrukture svake nacionalne ekonomije. U pravilu, financijske institucije djeluju kao financijski posrednici čiji je zadatak prikupljati novčana sredstva kreirajući potraživanja investitora prema sebi a zatim pomoću plasmana ih pretvaraju u vlastita potraživanja prema dužnicima. Stoga, financijske institucije ne sudjeluju u aktivnostima proizvodnje i potrošnje, već u aktivnostima prikupljanja viškova i njihovom usmjeravanju u sektor s deficitom. Jedna od osnovnih odlika uspješnog poslovanja financijskih institucija sagledava se u pronalaženju najučinkovitijih načina uočavanja sumnjivih radnji vezanih uz pranje novca ili financiranje terorizma i njihovoj analizi.

Ključnu ulogu u odlučivanju i procjeni sumnjivosti transakcija imaju ovlaštene osobe, koje su ujedno i službenici obveznika odnosno banke. Uvjet kvalitetnog pristupa problematici prevencije pranja novca temelji se na specijalizaciji ovlaštenih osoba usvajanjem novih znanja kroz analizu specifičnosti određene transakcije ili pravnog posla. S ciljem otkrivanja i sprječavanja ilegalnih aktivnosti prilikom obavljanja redovite djelatnosti potrebno je provoditi sljedeće mjere prevencije: procjenu rizika od zlouporabe pranja novca i financiranja terorizma, provođenje mjere dubinske analize stranke, imenovanje ovlaštenih osoba i njezinih zamjenika za provedbu mjera, omogućavanje redovitog stručnog osposobljavanja i izobrazbe djelatnika te osiguravanje redovite interne revizije u izvršavanju zadaća i obveza, izradu i redovito dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje stranaka i sumnjivih transakcija za koje postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma, osiguravanje čuvanja i zaštite podataka te vođenje propisanih evidencija.

Financiranje terorizma kazneno je djelo a počinitelj je fizička osoba koja izravno ili neizravno daje ili prikuplja sredstva da se ona koriste ili znajući da se koriste, u potpunosti ili djelomično, u svrhu činjenja ili doprinosa tog kaznenog djela a koje se kažnjava kaznom zatvora. Prekršajne odredbe, novčanim kaznama u iznosu od 35.000 do 1.000.000 kuna kažnjavaju se financijske institucije ukoliko u poslovnim procesima i poslovnoj praksi ne poduzimaju mjere u svrhu sprječavanja pranja novca ili financiranja terorizma. Za provedbu sprječavanja pranja novca i

financiranja terorizma potrebno je dobro poznavanje postojeće zakonodavne regulative, osjećaj odgovornosti i jasno propisana pravila kojima se koriste financijske institucije kako bi bile u mogućnosti primijetiti transakcije koje mogu potencijalno biti transakcije upotrijebljene u svrhu pranja novca i financiranja terorizma.

Pojam financiranja terorizma podrazumijeva osiguravanje ili prikupljanje sredstava, odnosno pokušaj osiguravanja ili prikupljanja sredstava, zakonitih ili nezakonitih, na bilo koji način, izravno ili neizravno, s namjerom da se upotrijebe ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u cijelosti ili dijelom, od strane terorista ili terorističke organizacije u bilo koju svrhu, što uključuje i počinjenje terorističkoga kaznenog djela, ili od strane osoba koje financiraju terorizam. Međunarodni trgovinski sektor pruža teroristima/terorističkim organizacijama prilike za prijenos vrijednosti i robe kroz naizgled zakonite trgovinske tokove. Iz tog razloga, terorističke organizacije zloupotrebljavaju sistem alternativnog sustava prijena, dobrotvornih organizacija ili drugih poslovnih subjekata kako bi prikrili korištenje ustaljenih metoda prijena novčanih sredstava. Pranje novca i financiranje terorizma mogu imati dugotrajne snažne socijalne i ekonomske posljedice, posebice za države u razvoju i na države s nedovoljno snažnim financijskim sustavima. Na razini države negativne posljedice mogu se pratiti kroz: opći porast kaznenih djela, slabljenje gospodarstva i tržišne konkurencije, nanošenje štete privatizacijskim procesima te smanjenje stabilnosti financijskih institucija.

Terorističke se organizacije razlikuju po veličini, strukturi, operativnom doseg, motivaciji, novačenju i sposobnostima. Teroristička organizacija, u ovome slučaju, Islamska država, upotrebljavala je pravila slična konvencionalnoj ekonomiji kako bi postigla svoje strateške ciljeve. Ni teološki ni ideološki pseudo-kalifat Islamske države ne može dobiti legitimitet u temeljnoj islamskoj povijesti kao i suvremenom društvu. Koncept kalifata i naziv "Islamska država" odbacili su vlade i muslimanski čelnici širom svijeta odnosno ostvarena je izolacija međunarodne zajednice. Od ključne važnosti za ovu prekretnicu bili su vojni napadi koji su prokrcili put za raspad kalifata ali su također prouzročili kolateralnu štetu među civilnim stanovništvom. Oslobođanjem teritorija zauzetim od strane ISIL-a ostvarena je psihička propast kalifata Islamske države u arapskom svijetu. Brojne tradicionalne protumjere koje se koriste za oduzimanje sredstava terorističkim organizacijama nisu primjenjive u odnosu na novi model koji je bio usvojen od strane ISIL-a. Međutim, kao i svaka teroristička organizacija, ISIL-ova financijska, logistička i opskrbna mreža bile su ranjive. Upravljanje takvim resursima visoko je centralizirano. Slijedom navedenog, može se zaključiti kako je financijska praksa

ISIL-a zasnovana na ideji da je to bila hijerarhijska, birokratska organizacija. Poremećaji zapovijedanja, kontrole i gospodarskih struktura sputavalo je ISIL-ovu sposobnost da financira operacije i podržava svoje borbe.

LITERATURA

I. STRUČNE KNJIGE

1. Ahmad S.: **ISIS: The Rise of New Terror**, Book Around Publishing, New York, 2016.
2. Božina L., Božina Beroš M.: **Monetarna politika–teorija i regulacija**, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula, 2017.
3. Božina L.: **Novčana ekonomija: Novac i bankarstvo**, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula, 2003.
4. Bradlow D.D., Hunter B.D.: **International Financial Institutions and International Law**, Kluwer Law International, New York, 2010.
5. Briški D., Brlić J., Cutvarić M. i dr.: **Plaćanje i osiguranje plaćanja**, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2011.
6. Chatain P.L., McDowell J., i dr.: **Preventing Money Laundering and Terrorist Financing: A Practical Guide for Bank Supervisors**, The World Bank, Washington DC, 2009.
7. Chenoweth E., English R., Gofas A., Kalyvas N.S.: **The Oxford Handbook of Terrorism**, Oxford University Press, Oxford, 2019.
8. Cindori S.: **Sustav sprječavanja pranja novca**, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2010.
9. Cingula M., Klačmer Čalopa M.: **Financijske institucije i tržišta kapitala**, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 2009.
10. Cooperman S.E.: **Managing Financial Institutions: Markets and Sustainable Finance**, University of Colorado Denver, Denver, 2017.
11. Dawoody R.A.: **Eradicating Terrorism from the Middle East–Policy and Administrative Approaches**, Springer International Publishing, Scranton, 2016.
12. Ercegovac R.: **Teorija i praksa bankovnog menadžmenta**, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2016.
13. Fole J.B.: **Tržišta kapitala**, Mate, Zagreb, 1993.
14. Freeman M.: **Financing Terrorism: Case Studies**, Naval Postgraduate School, Monterey, 2016.

15. Goldbarhst D.: **Global Counter-Terrorist Financing and Soft Law: Multi-Layered Approaches**, Edward Elgar Publishing Limited, London, 2020.
16. Gough, T.: **Anti-Money Laundering, A Guide for Financial firms**, Risk Books, Division of Incisive Financial Publishing Ltd, London, 2005.
17. Gregurek M., Vidaković N.: **Bankarsko poslovanje**, Visoko učilište Effectus –visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2015., str. 22.
18. Heing B.: **Cultural Destruction by ISIS**, Enslow Publishing LLC, New York, 2018.
19. Johnston B.P., Shapiro N.J., Shatz J.H. i dr.: **Foundations of the Islamic State: Management, Money and Terror in Iraq**, RAND Corporation, Santa Monica, 2016.
20. Klasić K., Andrijanić I.: **Osnove osiguranja–načela i praksa**, TEB poslovanje i savjetovanje, Zagreb, 2013.
21. Leko V., Stojanović A.: **Financijske institucije i tržišta**, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2018.
22. Leko V.: **Financijske institucije i tržišta**, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2012.
23. Lešić Z., Grgurek M.: **Financijske institucije i tržišta**, Visoka škola za upravljanje i poslovanje-Baltazar, Zaprešić, 2013.
24. Novak B.: **Financijska tržišta i institucije**, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2002.
25. Parkman T., Peeling G.: **Countering Terrorist Finance: A Training Handbook for Financial Services**, Taylor & Francis Group, London, 2007.
26. Parkman T.: **Mastering Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing**, Pearson, London, 2012.
27. Prasad N.: **The Financing of Terrorism**, Alpha Editions, Delhi, 2016.
28. Ramesh C.D.: **The Impact of Global Terrorism on Economic and Political Development: Afro Asian Perspectives**, Emerald Publishing Limited, Bingley, 2019.
29. Rose Peter S.: **Menadžment komercijalnih banaka**, Mate, Zagreb, 1999.
30. Scaife L.: **Social Networks as the New Frontier of Terrorism: #Terror**, Routledge, London, 2017.

31. Silander D., Wallace D., Janzekovic J.: **International Organizations and the Rise of ISIL–Global responses to human security threats**, Routledge, London, 2018.
32. Sullivant J.: **Building a Corporate Culture of Security: Strategies for Strengthening Organizational Resiliency**, Butterworth-Heinemann, Cambridge, 2016.
33. Tipurić D.: **Korporativno upravljanje**, Sinergija, Zagreb, 2008.
34. Tomić B.: **Financijski instrumenti i izvedenice**, Visoko učilište Effectus–visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2016.
35. Urukalović D.: **Leasing, financiranje, oporezivanje, računovodstvo, pravo**, Hrvatska zajednica računovodstva i financijskih djelatnika, Zagreb, 2003.
36. Vittori J.: **Terrorist Financing and Resourcing**, Palgrave Macmillan, New York, 2011.

II. PUBLIKACIJE

1. Alexandre, C.; Balsa, J.: **A multiagent based approach to money laundering detection and prevention**, Proceedings of the International Conference on Agents and Artificial Intelligence, Vol. 1, Scitepress, Lisabon, 2015.
2. Bolta D.: **Uloga ureda za sprječavanje pranja novca u sustavu sprječavanja pranja novca**, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2007.
3. Brisard J.C., Martinez D.: **Islamic State: The Economy–Based Terrorist Funding**, Thomson Reuters, Toronto, 2014.
4. Cindori S., Petrović T.: **Indikatori rizičnosti bankarskog sektora u okvirima prevencije pranja novca**, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
5. European Parliament's Committee on Foreign Affairs: **The Financing of the „Islamic State“ in Iraq and Syria (ISIS)**, European Union Publications Office, Bruxelles, 2017.
6. Financial Action Task Force: **Combating the Abuse of Non-profit Organisations**, FATF/OECD, Pariz, 2015.
7. Financial Action Task Force: **Emerging Terrorist Financing Risks**, FATF/OECD, Pariz, 2015.
8. Financial Action Task Force: **Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)**, FATF/OECD, Pariz, 2015.

9. Financial Action Task Force: **Guidance for a Risk-Based Approach: The Banking Sector**, FATF/OECD, Pariz, 2014.
10. Financial Action Task Force: **National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment**, FATF/OECD, Pariz, 2013.
11. Financial Action Task Force: **Risk of Terrorist Abuse in Non-Profit Organisations**, FATF/OECD, Pariz, 2014.
12. Financial Action Task Force: **The Role of Hawala and Other Similar Service Providers in Money Laundering and Terrorist Financing**, FATF/OECD, Pariz, 2013.
13. Glavina M., Banović Šimić R.: **Terorizam: Kontekst, financiranje i ekonomske posljedice**, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 51 No. 102, Zagreb, 2017.
14. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga: **Smjernice za provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma za obveznike u nadležnosti Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga**, HANFA, Zagreb, 2014.
15. IAS 32.: **Financial Instruments: Presentation, International Financial Reporting Standards 2006.**, International Accounting Standards Committee Foundation, London, 2006.
16. Ivanović Z.: **Analiza financijskog sustava**, Tourism and hospitality management, Vol 1., No. 1., Hotelijerski fakultet Opatija, Opatija, 1995.
17. Leko V.: **Financijske institucije i tržišta I**, Pomoćni materijal za izučavanje, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002.
18. Malmun A.S., Adewale A.A., Mwis A.G., Youseff N.: **Joint IFSB–AMF Working Paper on Money laundering and Financing of Terrorism (ML/FT) Risks in Islamic Banking**, Islamic Financial Services Board and the Arab Monetary Fund, Kuala Lumpur, 2019.
19. Ministarstvo financija: **Pravilnik o postupku procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma te načinu provođenja mjera pojednostavljene i pojačane dubinske analize**, Narodne novine, Zagreb, 2019.
20. Ministarstvo financija: **Tipologije financiranja terorizma**, Ured za sprječavanje pranja novca, Zagreb, 2012.

21. The World Bank Group: **Iraq: Reconstruction & investment–Part 2, Damage and Needs Assessment of Affected Governorates**, World Bank Publications, Washington DC, 2018.
22. U.S. House Committee on Financial Services: **Managing Terrorism Financing: Risk in Remittances and Money Transfers**, U.S. Government Publishing Office, Washington DC, 2017.
23. UN Food and Agriculture Organisation: **Global Information and early warning system on food and agriculture (GIEWS)**, Special alert No. 332., Ujedinjeni narodi, Baghdad, 2014.
24. Ured za sprječavanje pranja novca: **Godišnje izvješće o radu Ureda za 2015. godinu**, Ministarstvo financija, Zagreb, 2016.
25. US Geological Survey: **2012 Mineral Yearbook, Syria**, USGS, Virginia, 2012.
26. Vaccani M.: **Alternative Remittance Systems and Terrorism Financing: Issues in Risk Management**, The World Bank, Washington DC, 2009.
27. Vijeće Europske Unije: **The European Union Counter-terrorism Strategy**, Bruxelles, 2005.
28. Vlada Republike Hrvatske: **Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma**, Zagreb, 2018.

III. ZAKONI

1. **Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma**, NN 108/17, 39/19 na snazi od 01.01.2020.
2. **Zakon o kreditnim institucijama**, NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20 na snazi od 29.12.2020.
3. **Zakon o tržištu kapitala**, NN 65/18, 17/20 na snazi od 22.02.2020.

IV. INTERNET STRANICE

1. European Union Law, eur-lex.europa.eu
2. Federal Reserve Board, www.federalreserve.gov
3. Forbes, www.forbes.com
4. Hrvatska Narodna Banka, www.hnb.hr
5. Inherent Resolve, www.inherentresolve.mil

6. International Monetary Fund, www.imf.org
7. Iraq Oil Report, www.iraqoilreport.com
8. Ministarstvo financija Republike Hrvatske, mfin.gov.hr
9. National Geographic, www.nationalgeographic.com
10. North Atlantic Treaty Organization (NATO), www.nato.int
11. Reuters, www.reuters.com
12. The New York Times, www.nytimes.com
13. The United Nations, www.un.org
14. The Wall Street Journal, www.wsj.com
15. The Washington Post, www.washingtonpost.com
16. The World Bank, www.worldbank.org
17. U.S. Central Command, www.centcom.mil
18. U.S. Department of State, www.state.gov
19. U.S. Department of the Treasury, www.treasury.gov